ΠΑΝΔΩΡΑ.

15. ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ. 1853. ΤΟΜΟΣ Δ'. ΦΥΛΛ. 86.

Η ΛΙΜΝΗ ΚΑΙ Ο ΠΥΡΓΟΣ

ΤΗΣ

ΓΑΡΔΗΣ.

Ἱστορικὸν διήγημα

(*Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ*).

—o—

Εἰς τὸ τερπνὸν τῆς Λομβαρδίας βασίλειον, εἰς θέσιν πάντοθεν ἄποπτον, κεῖται ἡ λίμνη τῆς *Γάρδης*, πρὸς ἀνατολὰς τῶν Μεδιολάνων καὶ πρὸς βορρᾶν τῆς Βερώνης καὶ Μαντούας, περίφημος διά τε τὴν ἐξαίσιον αὐτῆς φύσιν καὶ τὸ μεγάλον της παρελθόν. Ἡ *Βήνακος* αὕτη τῶν ἀρχαίων Ῥωμαίων, ἣν πολλοὶ ποιηταὶ χρυσὸν κυλίουσαν ἐφαντάσθησαν, καὶ σήμερον ἔτι περιλαμβάνεται ἐν τῷ μέσῳ λαμπρῶν τοποθεσιῶν. Ἀντὶ τοῦ χρυσοῦ, ὃν ἡ φαντασία τῇ ἐδάνειζεν ἄλλοτε, κυλίει τοὺς μαγικοὺς τοῦ Φιλτῶνος τροχοὺς, καὶ δι' αὐτῶν μεταφέρεσαι σὺ ταχύτατα ἀναμέσον λόφων σκιοπρασίνων καὶ θελκτικῶν· ἐνταῦθα τῶν ἐλαιῶν οἱ θαλλοὶ σχηματίζουσιν εἶδος ἀμφιθεάτρου· ἀπώτερον, ἄλση ἀειθαλῆ πορτοκαλεῶν καὶ λιμονιῶν ἐπιστέφουσι τὴν πολίχνην τῆς Τσίβας· ἐπέκεινα τὰ μυστηριώδη σπήλαια τοῦ Κατούλλου ὁμοιάζουσιν ὡραῖα ἀπεικονίσματα ἐπὶ γλαυκοῦ οὐρανοῦ· τοῦ πύργου τελευταῖον τὰ μεγάλα ἐρείπια, μὲ τὰ τείχη των τὰ ἐπαλξωτὰ, φαίνονται καὶ σήμερον ἀμυνόμενα ὑπὲρ τῆς χερσονήσου τῆς Σερμιόννης, ἂν καὶ διῆλθον ὑπὲρ αὐτὰ τοσοῦτοι αἰῶνες καὶ τοσαῦται μεταβολαί.

Καὶ τῷ ὄντι φρικώδης καὶ τώρα ἡ ὄψις τοῦ πύργου· βαθεῖα τάφρος μεταξὺ λίμνης καὶ τούτου, ὑπὲρ αὐτὴν κινητὴ μία γέφυρα, τρεῖς πύργοι μαῦροι καὶ σκυθρωποὶ καὶ ὀλίγαι καλύβαι, δυστυχῆ τοῦ γίγαντος θύματα . . . ἰδοὺ τὰ κρύα ὀστᾶ του. Ἀλλ' ὑπὲρ πάντα ὑψοῦται ἐπὶ πυργίσκου σταυρὸς ὑψηλός, ὡς ἀναμιμνήσκων ἡμῖν ὅτι ὑπάρχει δύναμις ἀνωτέρα ἁπασῶν τῆς γῆς τῶν δυνάμεων.

Τὸ ἐξαίρετον ὅμως ἤδη εἶνε αὐτὴ ἡ λίμνη. Ἅμα σκοτισθῶσι τὰ κύματά της κατὰ ἴμικρὸν, ἄρχονται συγχρόνως νὰ ἐξαγκῶνται· μακρὰ θαλασσοκυλίσματα θνήσκουσιν, βαθμηδὸν αὐξάνοντα, ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, ἢ συντρίβονται παταγοῦντα κατὰ τῶν τοίχων, καὶ ὅταν

τέλος ἀνατείλωσιν ὅλα τὰ ἄστρα καὶ ἡ σελήνη, πᾶσα ἡ λίμνη μεταβάλλεται εἰς ἀφρούς, ὡς ἐὰν τὴν ταράσσῃ ὑπόγειος δαίμων . . . Ἀλλ' ἰδοὺ ἡ ἠὼς ῥοδοδάκτυλος καὶ μετ' ὀλίγον ὁ ἥλιος χρυσαυγής· διαλύονται πάραυτα οἱ ἀφροί, καταπαύει ἡ ἀταξία, καὶ ἡ λίμνη, ὡς καὶ τὴν χθές, λειοκύμων καὶ διαυγής, μὲ τὴν κυανῆν αὐτῆς ἐπιφάνειαν, τοὺς γλυκεῖς της κυματισμοὺς καὶ τὰ πορθμεῖά της χαριέντως ταλαντευόμενα.

Πόθεν τοῦτο; — Τὸ ἑξῆς συμβὰν θὰ τὸ ἐξηγήσῃ.

Α'.

Ἐν τῷ μέσῳ τῶν στάσεων καὶ πολέμων, τῶν ἐρημούντων τὴν Ἰταλίαν τὸν Ιον. αἰῶνα μ. Χ., ὁ μαρκέσιος τῆς Ἰβρέας μόνος διετήρησε μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀρχόντων ἰσχύν τινα εἰς τῆς χερσονήσου τ' ἀρκτικὰ μέρη. Ἀπὸ φιλοδοξίαν ὁρμώμενος, ἐκίνησε πόλεμον ἐναντίον Οὔγου τοῦ βασιλέως τῆς Λομβαρδίας καὶ κόμητος τῆς Προουηγκίας, ἀλλ' ἡ τύχη προὔδωκε κατ' ἀρχὰς τὴν τόλμην αὐτοῦ καὶ, καταστραφεὶς εἴς τινας συμπλοκάς, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Ἔρμαννον τὸν δοῦκα τῆς Σουαβίας. Παθὼν δ' ἐν τῇ ἐξορίᾳ αὐτοῦ, ὅτι τοῦ Οὔγου οἱ ἐκτραχηλισμοὶ εὐκόλως ἠδύναντο νὰ ἐγείρωσι τοὺς Ἰταλοὺς κατ' αὐτοῦ, ὑπερέβη θρασὺς τὰς Ἄλπεις καὶ, παραλαβὼν στίφη ὀρεσιβίων, ἐξεθρόνισε τὸν γέροντα βασιλέα καὶ ἀνεβίβασεν ἀντ' αὐτοῦ τὸν υἱόν ἐκείνου Λοθῆρον, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ν' ἀπαλλαγῇ καὶ τούτου βραδύτερον.

Καὶ τῷ ὄντι, ὅταν μετά τινας μῆνας οἱ μακροὶ πόνοι, οὓς ὑπέστη, ἔφερον εἰς τὸν τάφον τὸν Οὔγον, ὁ υἱός του Λοθῆρος, νέος καὶ ἄπειρος ἡγεμών, παρεδόθη πρόθυμος εἰς τὰς ὑποπόλους ῥαδιουργίας τοῦ πρωθυπουργοῦ του Βερεγγαρίου, μαρκεσίου τῆς Ἰβρέας. Μάτην ἡ ἡγεμονὶς Ἀδελαΐς ἡ ἐκ Βουργωνίας ἀπεκάλυψε τῷ συμβίῳ της κατὰ μέρος τοὺς ὑποπόλους τοῦ μαρκεσίου σκοπούς· ἀντὶ νὰ εἰσακουσθῇ, ἀπεδιώχθη αἰσχρῶς τῆς αὐλῆς.

Ἀπορρίψας τότε τὸ προσωπεῖον, ὁ Βερεγγάριος κατέστρεψε τὸν θρόνον δι' αὐλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ, κατακλείσας τὸν Λοθῆρον, ἐχειροτόνησεν αὐτὸς ἑαυτὸν βασιλέα, ὑπὸ τὸν τίτλον Βερεγγάριος Β', διαδοὺς μετ' ὀλίγον τὸν αἰφνίδιον θάνατον τοῦ γνησίου μονάρχου. Ὅπως δὲ στερεώσῃ ἅμα καὶ νομιμοποιήσῃ τὴν ἁρπαγήν του ταύτην, ἠθέλησε νὰ νυμφεύσῃ τὸν πρωτότοκόν του υἱὸν Ἀδελβέρτον μετὰ τῆς χήρας τοῦ Λοθήρου Ἀδελαΐδος, ἥτις μεμακρυσμένη εἰς τὸ χωρίον Σιέρραν, ἀνθίστατο παντὶ σθένει εἰς τὴν τοιαύτην του θέλησιν, καὶ διῆγε τὸν χρόνον της ἐν προσευχῇ καὶ μελέτῃ. Ταῦτα εἶνε τῆς διηγήσεως ἡμῶν τὸ ἀντικείμενον, συμβάντα πάντα τοῦ ἔτους 949.

Τὴν 10 λοιπὸν Μαΐου τοῦ ἔτους τούτου, τρεῖς ἄνθρωποι ἐκάθηντο πρὸς τὸ ἑσπέρας ἔμπροσθεν ὀστίας ἀγροτικῆς, ἐντὸς καλύβης ἁλιέως, κειμένης μίλλιον μακρὰν τῆς Βηνάκου, ἀλλ' εἰς θέσιν ἀφ' ἧς διεκρίνετο ὁ πύργος αὐτῆς. Ὁ εἷς τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων ἐφαίνετο μοναχός, μὲ ῥάσινον ἔνδυμα καὶ σχοινίον ἀντὶ ζωστῆρος καὶ, καθήμενος ἐπὶ σκίμποδος, ἦν βυθισμένος εἰς σκέψεις βαθείας. Ἡ πολιὰ αὐτοῦ γενειὰς κατέπιπτεν ἄφθονος καὶ χιονωτὴ ἐπὶ τοῦ μαύρου ὑφάσματος, καὶ ἡ στρογγύλη του κεφαλή, φαλακρὰ εἴτε ἐκ τοῦ γήρατος εἴτε ἐκ τοῦ τάγματος, εἰς ὅπερ ἀνῆκεν, ὑπεδύετο κατὰ μέρος εἰς εὐρύχωρον καπουκῖον (κάλυμμα παραπλήσιον τῆς ἡμετέρας κουκούλας). Εἰ καὶ τοὺς χαρακτῆρας του ἔστεφον ἡ γλυκύτης καὶ ἡ εὐσέβεια, ἐνίοτε ὅμως τὸ πρόσωπόν του ἐλάμβανέ τινας διαχρώσεις, προδιδούσας ἤθη ἀλλότρια μοναστοῦ, καὶ δι' αὐτῶν ἀνεδείκνυτο πεπλασμένος νὰ ἄρχῃ καὶ ὄχι νὰ ἄρχηται.

Ἐκ δὲ τῶν δύο αὐτοῦ συντρόφων, ὁ ἐκ δεξιῶν ἦτον ἁλιεὺς νεανίας, μεσημβρινῆς εὐαρέστου ὄψεως, ὠχρόλευκος καὶ εὐθὺ ὁρῶν, μὲ κόμην μελαίνην καὶ μῆλα προέχοντα: ὁ δ' ἐξ εὐωνύμων εἶχε τοὺς αὐτοὺς χαρακτῆρας, ἀλλ' ἦττον ζωηρούς, ὡς πρεσβύτερος· πλὴν καὶ οἱ δύο ἐδείκνυον οὐ τὴν τυχοῦσαν καταγωγήν.

Τὴν δ' αἴθουσαν, ὅπου εὑρίσκοντο, καὶ ἐξ ἧς πᾶσα συνέκειτο ἡ καλύβη, ἐκάλυπτε τότε σκότος βαθύ. Μόνον, ὅταν ὁ ἄνεμος ἐφύσα σφοδρότερος, διὰ τῶν μόλις συγκρατουμένων τῆς θυρίδος κλείθρων, τὸ ἡμίσβεστον πῦρ τῆς ἑστίας ἀνέδιδέ τινας φλόγας κ' ἐζωγράφιζε παραδόξως τὴν καὶ ἄλλως παράδοξον ταύτην σκηνήν.

Μετὰ δέ τινας στιγμὰς βαθείας σιγῆς, ἀνηγέρθη ὁ μοναχὸς καὶ, πρὸς τὸν πρεσβύτερον ἀπευθύνων τὸν λόγον,

— Δὲν θέλεις λοιπόν, Πετρώνιε; εἶπεν.

— Ὄχι, ἀπεκρίθη ἐκεῖνος, δὲν θέλω . . .

— Ὁ πατήρ μου ἔχει δίκαιον, ὑπέλαβεν ὁ νεώτερος. Ναὶ μὲν εἶσαι γνωστὸς εἰς τὴν χώραν ὡς ἅγιος ἄνθρωπος, ἀλλ' ἀφ' οὗ κρύπτεις τὸν σκοπὸν τοῦ ἐπιχειρήματος, δὲν ἀνακατωνόμεθα. Ἐκτὸς τούτου, τί μᾶς χρειάζεσαι; Πλῆθος ἁλιέων κατοικεῖ τὰς ὄχθας τῆς λίμνης.

— Ὡς νὰ μὴ γνωρίζῃς, Ζακχαῖε, εἶπε μετὰ γλυκύτητος ὁ μοναχὸς εἰς τὸν νέον, ὅτι, ἂν σεῖς δὲν βαδίσητε, κανεὶς δὲν βαδίζει. Τοιαύτην ἐπιῤῥοὴν ἀπεκτήσατε ἐν τῇ Βενουζίᾳ, ἀφ' ὅτου κατοικεῖτε τὰς ἀκτὰς ταύτας, ὥστε, ἂν τυχὸν τὸ θελήσητε, ὅλη ἡ χώρα θὰ ἐγερθῇ . . .

— Πιστεύεις, διέκοψεν ὁ Ζακχαῖος μὲ ὄμμα λαμπρόν . . . θὰ δυνηθῶ . . .

Βλέμμα αὐστηρὸν τοῦ γηραιοῦ συντρόφου του τὸν ἐπέσχε . . . καὶ ἀφῆκεν ἡμιτελῆ τὴν φράσιν αὐτοῦ· ὁ δὲ μοναχὸς, προσποιηθεὶς ὅτι δὲν εἶδε τὸ συμβὰν τοῦτο,

— Διὰ τόνομα τοῦ δικαίου Θεοῦ, ἐξηκολούθησε, μὴ περιορᾶτε τελούμενον ἔγκλημα ὑπ' ὄψιν ὑμῶν, ἐν ᾧ εἶνε δυνατὸν νὰ τὸ ἐμποδίσητε!

— Ἔγκλημα! ἀνεφώνησεν ὁ Ζαχαῖος· ἀπόδειξόν μας ὅτι εἶν' ἔγκλημα, καὶ δὲν θὰ διστάσωμεν. Δὲν εἶνε οὕτω, Πετρώνιε;

— Καλῶς! ἀπεκρίθη ὁ μοναχός. Θέλω σᾶς τὸ εἴπει, ἀφ' οὗ αὐτὸ καὶ μόνον ὑπάρχει μέσον ὅπως σᾶς πείσω.

Τὰ τρία ἄτομα ἐπλησίασαν·

— Ὁ αἰχμάλωτος, εἶπεν ὁ μοναχὸς, τὸν ὁποῖον μέλλουν νὰ ὁδηγήσωσιν εἰς τὸν πύργον τῆς Βηνάκου, καὶ νὰ φυλακίσουν ἐκεῖ στενῶς . . . εἶνε γυνή . . .

— Ἀξία πάντως τῆς ποινῆς ταύτης, διέκοψαν οἱ ἁλιεῖς.

— Καὶ ἡ γυνὴ αὕτη, ἐξηκολούθησεν ὁ ἱερεύς, καλεῖται Ἀδελαΐς . . .

— Ἀδελαΐς . . . ἔστω, ἀντεῖπον πάλιν οἱ δύο.

— Ἀδελαΐς ἡ ἐκ Βουργωνίας σᾶς λέγω, ἐπανέλαβεν ἐκεῖνος συνοφρυούμενος, τοῦ Λοθήρου ἡ χήρα . . .

Εἰς τὰς λέξεις ταύτας ὁ Πετρώνιος καὶ ὁ Ζακχαῖος ἠγέρθησαν ὡς ἐμβρόντητοι.

— Τίς σοι τὸ εἶπε, μοναχέ; ἀνέκραξαν ταυτοχρόνως.

— Ἀδιάφορον τοῦτο, ἀπεκρίθη ἐκεῖνος. Ἔρχομαι ἀπὸ τὴν Χιέρραν. Ἀπόψε ἡ βασίλισσα θὰ στενάζῃ εἰς τὰ δεσμά. Θέλετε νὰ τὴν ἐλευθερώσητε; . . .

— Ἀλλὰ τὸ ἔγκλημά της; διατί τὴν κατηγοροῦσιν; ἠρώτησαν.

— Διατί; ἀπεκρίθη ἐντόνως ὁ μοναχός. Διότι δὲν ἠθέλησε νὰ ἐπικυρώσῃ, διὰ τοῦ γάμου αὐτῆς μετ' Ἀδελβέρτου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Βερεγγαρίου, τοῦ τελευταίου τὴν ἁρπαγήν. Ἡ Ἀδελαΐς ἀρνεῖται νὰ ὑπανδρευθῇ τοῦ συζύγου της τὸν φονέα!

— Καὶ ἡ συνέντευξις πότε; ἠρώτησαν οἱ ἁλιεῖς, παραδόξως καταπεισθέντες.

— Τὴν πέμπτην ὥραν, ἀπεκρίθη ὁ μοναχός, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς πρὸς Πεσκιέρραν.

— Πόσοι θὰ ἦν' οἱ φρουροί; ἀνηρώτησαν πάλιν οἱ ἄλλοι.

— Δεκαπέντε . . . ἀπήντησεν.

— Ἐρχόμεθα, ἀπεφήνατο, μετ' εἴκοσιν ἁλιέων.

— Καὶ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν, προσέθηκεν ὁ μοναχός.

— Ὁ ὑπουργὸς τοῦ Κυρίου! ὑπέλαβεν ὁ Πετρώνιος, ὅστις ἐσίγα ἀπό τινος. Οἱ ὅμοιοί σου, ἅγιε ἄνθρωπε, εἶνε περιττοί, προκειμένου περὶ ἐρίδων. Ὁ Θεός, ὑφ' ὃν διατελεῖς, εἶνε Θεὸς τῆς εἰρήνης . . .

— Ἀλλὰ καὶ ἀρχηγὸς τῶν μαχῶν, ἀπεκρίθη ὁ ἱερεύς. — Περὶ τὴν τετάρτην ὥραν, προσέθεσε, τῆς νυκτός, θὰ ἔλθω νὰ σᾶς ἐνταμώσω μετά τινων ἀκολούθων. Ἀλλά, ἐξηκολούθησε, μοὶ ὀμνύετε ὅτι θέλετε ἐκτελέσει τὰς ὑποσχέσεις σας;

— Ὦ ναί! ἀντεῖπον, ὀμνύομεν . . . Πλὴν σύ, μοναχέ, ὁ ὑπὸ τὸ ῥάσον σου κρύπτων στρατιώτου καρδίαν, σύ, ὁ ἐνδιαφερόμενος εἰς τὴν τύχην ἡγεμονίδος, τίς εἶσαι;

— Θὰ τὸ μάθητε ἀπόψε, ἀπεκρίθη ὁ μοναχός, ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ τῆς καλύβης, ὅτε θὰ μάθω κ' ἐγὼ διατί τόνομα Ἀδελαΐδος τῆς Βουργωνικῆς ἔχει τόσην σημασίαν ἐπὶ πτωχῶν ἁλιέων, ἀγνοούντων τὰ συμβάντα τῶν ἀνακτόρων . . .

Ταῦτα δὲ λέγων, ἐξῆλθε βραδέως καὶ διευθύνθη πρὸς τὰς Ῥηπύλας (Rivoli). Καὶ οἱ ἁλιεῖς ἐξῆλθον ὡσαύτως καὶ ἐπορεύθησαν πρὸς σωρείαν τινὰ καλυβῶν, κειμένων ἄπο τῆς λίμνης.

Β'.

Γνωσταί εἰσι διὰ τὴν ἀνέκφραστον αὐτῶν μεγαλοπρέπειαν αἱ νύκτες τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἡ νὺξ ἐκείνη ἦν μία τούτων. Οὔτ' ἐλάχιστον νέφος ἐκηλίδου τὸ ὡραῖον στερέωμα, καὶ ἡ σελήνη, διατρέχουσα αὐτό, κατέλειπεν ὄπισθέν της ἀργυρόχροα ἴχνη. Ἡ δὲ λίμνη, περικυκλουμένη ὑπὸ τῶν χαριέντων αὐτῆς λόφων, ἦτο ζοφερὰ εἰς τὸ κέντρον καὶ ὑπόλευκος περὶ τὰς ἀκτάς.

Εἰς τὴν τοιαύτην γαλήνην τῆς φύσεως, εἰς τὴν τοιαύτην λάλον αὐτῆς σιγήν, διατρέχεις, μὲ ἄπληστον ὄμμα, ὅλας ἐκείνας τὰς καλλονάς της καὶ μεταβαίνεις, ταχὺς ὡς ὁ νοῦς σου, ἀπὸ τ' οὐρανοῦ εἰς τὴν γῆν καὶ ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὴν θάλασσαν.

Τὴν τετάρτην τῆς νυκτὸς ὥραν, ὁ μοναχὸς, ὁ Πετρώνιος καὶ ὁ Ζακχαῖος παρευρίσκοντο εἰς τὸν τόπον τῆς συνεντεύξεως· ἕκαστος δὲ τῶν τριῶν εἶχε φέρει μεθ' ἑαυτοῦ δέκα ἄνδρας, ὡπλισμένους μὲ πελέκεις καὶ μὲ μαχαίρας. Ἀφέντες σιωπηλοὶ τὰς ὄχθας τῆς λίμνης, διευθύνθησαν πρὸς τὴν Πεσκιέρραν, ὡς εἶχον προτοῦ συμφωνήσει, καὶ μετὰ μιᾶς ὥρας δρόμον ἐσταμάτησαν. Ἀφ' οὗ δὲ τὸ μικρὸν στράτευμα ἐκρύβη εἰς τὸ βάθος χαράδρας, ἢ μᾶλλον κοίτης ξηρᾶς χειμάῤῥου, κειμένης ἀκριβῶς ἐν τῷ μέσῳ τῆς πεδιάδος, ὁ μοναχὸς λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς δύο ἀρχηγούς, ἐκάθησεν ἐπί τινος ἐξέχοντος βράχου. Παρελθουσῶν δὲ στιγμῶν τινῶν σιωπηλῶν, ὁ Ζακχαῖος ἐλάλησε πρῶτος.

— Μοναχὲ, εἶπε, μᾶς ὑπεσχέθης νὰ μᾶς εἴπῃς τίς εἶ; θὰ τηρήσῃς τὴν σὴν ὑπόσχεσιν.

— Διατί, ἀπεκρίθη ὁ μοναχὸς, δὲν λέγετε τὸ αὐτὸ καὶ περὶ ὑμῶν, ὧν κ' ἐγὼ εἶχον τὸ δικαίωμα ν' ἀπαιτήσω τὴν ἱστορίαν; Μολοντοῦτο δὲν ἐπιμένω· ἰδοὺ ἡ ἐμὴ βραχεῖα καὶ ἀκριβής.

Τότε ὁ μοναχὸς, πρὶν ἀρχίσῃ, ἔφερε περιπαθῶς εἰς τὸ μέτωπόν του τὴν χεῖρά του, ὡς ἐὰν ἡ ὑπὸ τοῦ γήρατος ἀσθενήσασα μνήμη του τῷ ἠρνεῖτο πᾶσαν ἀνάμνησιν, καὶ εἶτα ἠκολούθησεν ὡς ἑξῆς·

— Οἱ ὦμοι οὗτοι δὲν ἔφερον πάντοτε καπουκῖον, οὔτε ἡ ὀσφύς μου σχοινίον τάγματος. Νεανίσκε σύ, μ' ἐνθυμίζεις περικαλλῆ ἐποχήν, καθ' ἣν τὸ βλέμμα μου εἶχε πᾶσαν τοῦ ἐδικοῦ σου τὴν ζέσιν, καὶ ὁ βραχίων μου ὅλην τὴν ἰσχὺν τοῦ βραχίονός σου. Ἐν τῇ πατρίδι μου Βουργωνίᾳ, ὅπου ὑπηρέτουν ὑπὸ τὸν δοῦκα, μοὶ ἠνοίγετο λαμπρὸν μέλλον, ὡς λέγετε σεῖς ἐν τῷ κόσμῳ . . . ἀλλ' ἓν μόνον βλέμμα μιᾶς γυναικὸς ἠφάνισε τὸ πᾶν ἐν τῷ ἅμα . . . Ἡμέραν τινὰ συνήντησα ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ κυρίου μου παιδίσκην χαρίεσσαν . . . μόλις δεκαπενταετῆ . . . ἐτόλμησα νὰ τῇ ὁμολογήσω τὸν ἔρωτά μου . . . τὸν συνεμερίσθη . . . τὰ ὡραιότερα καὶ συγχρόνως μωρότερα ὄνειρα ἐκυρίευσαν τῆς καρδίας μου . . . τὸ πάθος μου εἶχεν αὐξήσει, καὶ ἤδη ἔφερον εἰς τὰς ἑορτὰς τὰ χρώματα τῆς κυρίας μου, ὅτε ἐξαίφνης ὁ βασιλόπαις τῆς Λομβαρδίας ἦλθεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ δουκὸς . . . ἡ Ἀδελαΐς ἠναγκάσθη νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὸν πατέρα της . . .

— Ἡ Ἀδελαΐς! ἀνέκραξεν ὁ νέος ἁλιεὺς διακόπτων τὸν μοναχόν. Σὺ ἠγάπησας τὴν Ἀδελαΐδα, σύ! . . . ὦ! μὰ τὸ σχῆμά σου ψεύδεσαι! . . .

Ὁ γέρων ἁλιεὺς ἀπὸ μέρους του ἐθεώρει τὸν μοναχὸν μετ' ἐκπλήξεως καὶ σχεδὸν μετὰ θάμβους. Οὗτος δὲ, λαβὼν τὸν βραχίονα τοῦ Ζακχαίου, καὶ βιάσας αὐτὸν νὰ καθήσῃ αὖθις.

— Μ' ἐζήτησας τὴν ἱστορίαν μου, εἶπε μὲ βλέμμα πλῆρες πυρὸς, θὰ τὴν ἀκούσῃς ἄχρι τοῦ τέλους. Ναί, ἠγάπων τὴν Ἀδελαΐδα· ναί, μοὶ εἶχε προσφέρει τὸν ἐρωτά της· ἀλλὰ τί δύναται νὰ ἐλπίζῃ πτωχὸς ἀρχηγὸς φρουρῶν; Ἡ νέα τῆς Λομβαρδίας ἡγεμονὶς ἀνεχώρησεν εἰς Ἰταλίαν μετὰ τοῦ βασιλέως συζύγου της, καὶ ἐγὼ εἰσῆλθον εἰς μοναστήριον. Ἤμην τότε τριάκοντα ἐτῶν, πέντε ἔτη μόλις παρῆλθον ἔκτοτε . . . καὶ, ἰδού! οἱ πέντε οὗτοι ἐνιαυτοὶ μὲ κατέστησαν γέροντα. Δὲν ἀπέκτησα ἀρά γε τὸ δικαίωμα νὰ λέγω ὅτι ἠγάπησα τὴν γυναῖκα ἐκείνην; . . .

Οἱ δύο ἁλιεῖς ἐθεώρουν μετὰ φόβου μεμιγμένου μὲ σέβας τὸν τριακοντούτη ἐκεῖνον γέροντα, ὅς τις ἐξηκολούθησεν ὡς ἑξῆς·

— Ἐνόσῳ ἐθάρρουν τὴν Ἀδελαΐδα εὐδαιμονοῦσαν ἐπὶ τοῦ θρόνου, τὴν ἐλησμόνουν ἐν τῷ μέσῳ νηστειῶν καὶ δεήσεων· ἀλλὰ μίαν ἡμέραν ἡ φήμη τῶν αἱματηρῶν ἐρίδων τοῦ τόπου σας ἔφθασε καὶ μέχρις ἐμοῦ. « Πρέπει νὰ ἦνε δυστυχὴς » εἶπον κατ' ἐμαυτόν, καὶ λαβὼν τὰ συνδάλια καὶ τὴν βακτηρίαν μου, διῆλθον πεζῇ τὴν χώραν τῶν Γάλλων καὶ τὴν Προβηγκίαν ὁλόκληρον· ἔμπνευσις θεία μὲ ὑπεστήριζε, διότι, φαίνεται, ὁ Θεὸς μὲ ἐξέλεξεν εἰς ἀπελευθέρωσιν τῆς εὐσεβοῦς βασιλίδος ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἐχθρῶν της. Φθάσαντα εἰς τὴν Ἰταλίαν, μὲ ὑπεδέχθη τῆς Χιέρας τὸ μοναστήριον, καὶ παρακολουθῶν τὰ συμβαίνοντα περιέμενον τὴν στιγμὴν τῆς ἀρχῆς τῆς ἀποστολῆς μου, ὅτε ὄνειρον τῆς παρελθούσης νυκτὸς μοὶ ἀπεκάλυψε τοὺς μέλλοντας τοῦ Ἀδελβέρτου σκοποὺς καὶ τὰ μέλλοντα δυστυχήματα τῆς Ἀδελαΐδος.

Εἰς τοὺς τελευταίους αὐτοὺς λόγους, μειδίαμα εἰρωνικὸν ἐπλανήθη εἰς τοῦ Ζακχαίου τὰ χείλη καὶ ὁ Πετρώνιος συνέσπασε τὴν ὀφρῦν.

— Καὶ ἐπὶ τῇ πίστει παρομοίου ὀνείρου μᾶς ὤθησας εἰς τὰ ὅπλα, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ; τῷ εἶπεν ὁ νεανίας· ὤ! ἀπόλωλας, ἐὰν μᾶς ἠπάτησες . . .

Θόρυβος μακρυνὸς τὸν διέκοψεν, ὁμοιάζων ἵππων βηματισμόν. Ὁ δὲ μοναχὸς ἐγερθεὶς ἔλαβεν ἀπὸ τῆς χειρὸς τὸν Ζακχαῖον καὶ τῷ εἶπε φωνῇ ἐντόνῳ·

— Σύζυγε τῆς Ἀδελαΐδος, ἡ ὀλίγη σου πίστις σὲ ἀπώλεσεν. Πρόσεχε μὴ ὁ Θεὸς, ὅστις σ' ἔσωσεν ἀπὸ τῶν δεσμῶν καὶ τῶν δηλητηρίων τοῦ Βερεγγαρίου, καὶ σὲ ὡδήγησε σῶον καὶ ὑγιᾶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀγρίας αὐτῆς ἐρημίας, ὅπου κρύπτεις τὸ ὄνομα καὶ τὴν τύχην σου, πρόσεχε, λέγω, μὴ ἀποσύρῃ καὶ δεύτερον τὴν χεῖρά του ἀπὸ σοῦ.

Ὁ Πετρώνιος καὶ ὁ ὑποτιθέμενος Ζακχαῖος ἠγέρθησαν ταυτοχρόνως.

— Τί θέλεις νὰ εἴπῃς; ἀνέκραζαν.

— Λέγω, ἀπήντησεν, ὅτι τὸ δηλητήριον, ὅπερ σοὶ παρεσκεύασεν ὁ Βερεγγάριος, ἠπάτησε τὸ κατὰ σοῦ μῖσός του. Ὁδηγούμενος ὑπὸ ὑπηρέτου πιστοῦ, ὅστις σὲ ἠκολούθησε μέχρις ἐνταῦθα, ἐσώθης ἐκ τῆς εἰρκτῆς, ἢ μᾶλλον ἐκ τοῦ μέλλοντος τάφου σου. Ἤδη διαφεύγεις τοὺς ἐναντίους σου ὑπὸ τὸ ἔνδυμα τοῦτο τοῦ ἁλιέως, ἐλπίζων ἐν τῇ καρδίᾳ σου ν' ἀνακτήσῃς ποτὲ τὸν θρόνον ἐκ τοῦ ὁποίου σὲ κατεβίβασαν. Ἀλλὰ τὸ μέλλον ἀποκαλύπτεται εἰς ἐμὲ, βλέπω θρόνον λαμπρόν . . . Λοθῆρε! γυνὴ ἀνεβαίνει αὐτόν· εἶνε ἡ σύζυγός σου· μάτην ὅμως σὲ ζητῶ παρ' αὐτῇ, διότι δὲν σὲ εὑρίσκω!

Ὄρθιος ἐπὶ τοῦ βράχου ὁ μοναχὸς, μὲ τὰς χεῖρας τεταμένας πρὸς τὸν Λοθῆρον καὶ τὸ βλέμμα ὑψωμένον πρὸς οὐρανὸν, λυόμενος δὲ ἀπὸ τὰς γλυκείας τῆς σελήνης ἀκτῖνας, αἵτινες προσέβαλον τὸ φαλακρόν του κρανίον καὶ τὴν μακρὰν καὶ πολιὰν γενειάδα του, ἐμάγευσε τοὺς δύω αὐτοῦ συντρόφους, ἀκινήτους καὶ τρέμοντας ἔμπροσθεν τοῦ ἐμπνευσμένου ἀνδρὸς, καὶ μακρὰ σιωπὴ διεδέχθη τὴν δραματικὴν ἐκείνην σκηνήν. Ἐν τούτοις τὸ στῖφος τῶν ἱππέων προυχώρει καὶ διεκρίνοντο ἤδη τὰ ἀστράπτοντα κράνη τῶν δορυφόρων τοῦ μαρκεσίου.

— Μοναχὲ, ἐτραύλισεν ὁ Λοθῆρος, ὅστις κἂν ἦσαι καὶ οὐ τινος δήποτε εἴδους μέσα κἂν μετεχειρίσθης, ὅπως μ' ἀνακαλύψῃς ἐν τῇ σκοτίᾳ μου, ἀλήθειαν εἶπες. Ἐγὼ εἶμαι ὁ βασιλεύς σου, καὶ οὗτος πιστὸς ὑπηρέτης, μὴ θελήσας νὰ μ' ἐγκαταλείψῃ ἀτυχοῦντα. Οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν προχωροῦσιν· ἂν, ὡς σὺ βεβαιοῖς, σύρωσι τὴν βασίλισσαν σύζυγόν μου εἰς τῆς φωλεᾶς αὐτῶν τὰς ὀπὰς, ἂς τολμήσωμεν νὰ τὴν σώσωμεν. Μίαν ἡμέραν ἡ τύχη θὰ μοὶ ἦνε ὄχι τόσον ἐχθρὰ καὶ θέλεις κνταμειφθῆ.

— Ἀνταμοιβὴν ἐγὼ περιμένω, ἀπεκρίθη ὁ μοναχὸς, παρ' ἐκείνου ὅστις μὲ πέμπει νὰ ἐκπληρώσω τὴν θέλησίν του.

Κατέβησαν καὶ οἱ τρεῖς ἐντὸς τῆς χαράδρας. Τὸ μικρὸν των στράτευμα, κρυπτόμενον ὑπὸ θαμνῶν σοβάδος καὶ ἀποῤῥώγων ὑπερμεγέθων, οὐδόλως παρετηρήθη ὑπὸ τῶν ἱππέων, οἵτινες τὸ ἐπλησίασαν ἀνυποπτώτως· τότε ἐχύθη κατ' αὐτῶν, καὶ ἡ συμπλοκὴ ὑπῆρξε φρικώδης· δέκα ἐξ εἴκοσιν ἱππέων κατεκόπησαν ὑπὸ τὰς πρώτας βολὰς τῶν μαχαιρῶν καὶ πελέκεων· καὶ ὅμως ὑπερίσχυσαν οἱ ἱππεῖς· τὰ ὀγκώδη των ὅπλα διεκόρπισαν μετ' ὀλίγον τοὺς ἁλιεῖς, οἵτινες ἀμέσως ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ἄτακτον, μ' ὅλας τοῦ μοναχοῦ τὰς εὐχὰς καὶ τὰς ἀρὰς τοῦ Λοθήρου, ὅστις ὑπέστη τὴν βάσανον νὰ ἴδῃ τὴν σύμβιάν του Ἀδελαΐδα, φερομένην πρὸς τὸν πύργον ὑπὸ ἱππέως τινὸς, ὅστις τὴν εἶχε θέσει εἰς τοῦ ἵππου του τὰ ὀπίσθια. Ἡ ἐπιχείρησις οὕτως ἀπέτυχε, καὶ ὁ ἡγεμὼν, καταβληθεὶς ὑπ' ἀναρίθμων πληγῶν, ἔπεσε καταρώμενος τὸν μοναστὴν καὶ τὸν ἅρπαγα.

Μετὰ μίαν ὥραν, ἡ ἠρεμία ἐπεκράτησεν αὖθις ἐν τῇ χαράδρᾳ· ἀλλ' ἡ σελήνη ἐφώτιζεν ἤδη θέαμα φοβερόν. Εἴκοσι πτώματα ἦσαν ἠπλωμένα ἐπὶ τῶν αἱματοῤῥύτων χαλίκων· εἰς τὴν ὄχθην μικροῦ ῥυακίου ἦτο γονατισμένος ὁ μοναχὸς πλησίον ἑνὸς τραυματίου, οὗ τινος ἔπλυνε τὰς πληγὰς καὶ ἐδέχετο τὴν ἐξομολόγησιν· ἦν ὁ Λοθῆρος, ὁ δύστηνος ἡγεμὼν, ὃν ἀπέσπασεν ὁ μονάζων τῆς ἐρημίας καὶ ὡδήγησεν εἰς τὸν θάνατον. Τεμάχιον βράχου βρυοκαλύπτου ἐχρησίμευσεν ἀντὶ λίθου ἐπιταφίου εἰς τὸν βασιλέα τῶν Λογγοβάρδων.

Γ'.

Ἡ δὲ Ἀδελαΐς ἡ Βουργωνικὴ κατεκλείσθη ἔν τινι πτέρυγι τοῦ πύργου, καὶ οἱ φύλακες της περιέμενον τὴν ἄφιξιν τοῦ Βερεγγαρίου, διατρίβοντος ἐν Μεδιολάνοις, ἵν' ἀποφασίσωσι περὶ τῆς τύχης αὐτῆς. Ἡ εὐγενὴς σταθερότης της εἶχεν ἤδη ὑποστῆ πολλὰς δοκιμασίας σκληράς, ἀλλ' οὐδεμία ἠδυνήθη νὰ καταβάλῃ αὐτὴν ἐντελῶς. Ἐκτεθειμένη εἰς τοὺς διηνεκεῖς διωγμοὺς τοῦ Βερεγγαρίου, τῆς συμβίου του Βίλλας καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀδελβέρτου, ἡ Ἀδελαΐς εἶχεν ὀμώσει αἰώνιον πίστιν εἰς τοῦ ἀνδρός της τὴν μνήμην, καί τοι νομίζουσα αὐτὸν τεθνεῶτα ὑπὸ τὸ δηλητήριον τοῦ μισητοῦ των τυράννου, καὶ ἦν ἀποφασισμένη νὰ ὑποφέρῃ μᾶλλον μυρίας βασάνους, παρὰ νὰ γένῃ ἐπίορκος. Ἐντελῶς δ' ἀγνοοῦσα τὴν θαυμασίαν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Λοθήρου ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἐχθρῶν του, καὶ τὸ τραγικὸν αὐτοῦ τέλος ἐν τῇ νυκτίᾳ ἐρόδῳ τοῦ μοναχοῦ, ἀπέδωκεν, ἐν τῷ τρόμῳ της, ταύτην εἰς σῶμα κακούργων ληστῶν.

Ὁ Βερεγγάριος δ' ἀφ' ἑτέρου, ἅμα, δι' ἐπίτηδες ἐπεσταλμένου, μαθὼν τὴν ἐν τῇ χαράδρᾳ ἀψιμαχίαν, καὶ τὴν παρ' ὀλίγον δραπέτευσιν τῆς Ἀδελαΐδος, ἐγκατέλιπε ταχέως τὰ Μεδιόλανα, ἀφεὶς εἰς τὸν Ἀδελβέρτον καὶ εἰς τὴν Βίλλαν τὴν ὑπεράσπισιν τῶν φρουρίων κατ' Ὄθωνος τοῦ Μεγάλου, αὐτοκράτορος τότε τῆς Γερμανίας, καὶ ἦλθεν εἰς τὸν πύργον του τῆς Βηνάκου. Τοῦ Ἀδελβέρτου καὶ τῆς Ἀδελαΐδος ἡ ἕνωσις ἦν κατεπείουσα· βαρυνθέντες τοὺς ἐκτραχηλισμοὺς τοῦ Βερεγγαρίου, ὡς εἶχον ἄλλοτε βαρυνθῆ τοὺς τοῦ Οὔγου, οἱ Ἰταλοὶ ἠύχοντο ἐκ καρδίας τὴν ἐπέμβασιν τῶν Γερμανῶν· ἀλλ' ἠδύναντο ν' ἀναχαιτισθῶσιν, ἐὰν ἔβλεπον εἰς τὸν θρόνον τὴν ἐνάρετον αὐτὴν βασιλίδα, ἥτις ἴσχυε νὰ παρηγορῇ τὴν καρδίαν πάντων ὅσοι τὴν ἐπλησίαζαν. Φθὰς λοιπὸν παρὰ τῇ Ἀδελαΐδι ὁ Βερεγγάριος προσεπάθησεν ἐκ νέου ν' ἄρῃ ἐκ μέσου τοὺς ἐνδοιασμοὺς καὶ τὰς ὑποψίας της, καὶ νὰ κατορθώσῃ μαζῇ της συμβιβασμόν. Παρακλήσεις, ἀπειλαὶ, προσβολαὶ καὶ ὕβρεις οὐτιδανὰ οὐδὲν κατώρθωσαν· τὴν κατεβίβασε τότε εἰς αἴθουσαν χθαμαλὴν καὶ στενὴν, εὐθὺς ἐπὶ τῆς λίμνης κειμένην, καὶ ἐν διαστήματι ἡμερῶν δεκαπέντε ἡ Ἀδελαΐς ἦν ἐγκαταλελειμμένη μετὰ τῶν θλιβερῶν στοχασμῶν της, εἰς τὴν φρικωδεστέραν ἐρήμωσιν· ἅπαξ μόνον καθ' ἑκάστην πρωΐαν δεσμοφύλαξ τῇ ἔφερε χονδροειδῆ τινα τροφὴν, ἥτις μόλις τὴν συνετήρει. Τέλος ὅταν ὁ Βερεγγάριος ἐνόμισεν ὅτι ἡ τρομερὰ αὕτη βάσανος εἶχε καταβάλει ἀρκούντως τὴν ἐνέργειαν καὶ τὸ θάῤῥος τοῦ θυμάτος του, ἐπορεύθη πρὸς ἐπίσκεψίν του. Ἦν ἡ ἑσπέρα τῆς δεκάτης ἕκτης ἡμέρας. Ἀφ' οὗ ἐθεώρησε μετ' ἀγρίας χαρᾶς τὴν καταστροφὴν ἣν εἶχεν ἐπιφέρει ἡ θλῖψις ἐπὶ τῶν χαρακτήρων τῆς βασιλίδος.

— Ἔκλεξον, τῇ εἶπε σκληρῶς· αὔριον ἡ θύρα τῆς εἰρκτῆς ταύτης θέλει ἀνοίξει ἐνώπιον βασιλίδος ἢ ἐνώπιον πτώματος.

— Θέλει ἀνοίξει ἐνώπιον τῆς χήρας τοῦ Λοθήρου, ἀπήντησεν ἡ Ἀδελαΐς μετ' ἀγγελικῆς καρτερίας.

Παραδεδομένη ἄνευ ὑπερασπίσεως εἰς τῶν ἐχθρῶν της τὴν λύσσαν, κεκλεισμένη ἐντὸς ἀπορθήτου πύργου, καὶ παρ' οὐδενὸς μὴ ἐλπίζουσα εὐσπλαγχνίαν τινὰ ἢ βοήθειαν, ἡ εὐσεβὴς βασιλὶς δὲν ἀπηλπίσθη οὐδ' ἐδειλίασεν. Καθὼς ὁ Βερεγγάριος τὴν κατέλιπε, καὶ ὄπισθεν του ἐκλείσθη βαρέως ἡ θύρα τῆς φυλακῆς της, γονατίσασα ἐπὶ τοῦ ἀγόρου ὅπερ τῇ ἐχρησίμευεν ἀντὶ κλίνης, ἀφ' οὗ ἐξητήσατο τὴν παρὰ Θεοῦ ἐπιείκειαν ὑπὲρ τοῦ συζύγου της, ἀφ' οὗ προσηυχήθη ὑπὲρ τῶν γονέων καὶ τῶν ἐν τῇ πατρίδι φίλων αὐτῆς, ἀγνοούντων βεβαίως τὸ δυστυχὲς πεπρωμένον της. . . , ὄνομά τι, ὅπερ τὴν ἔκαμε νὰ ἐρυθριάσῃ, ἐξέπνευσεν ἐπὶ τῶν χειλέων της.

— Θὰ τὸν ἐπανίδω, εἶπεν, ἐκεῖ ἐπάνω.

Οὕτω, ζητήσασα παρὰ Θεοῦ συγχώρησιν καὶ δικαιοσύνην, ἐξηπλώθη ἐπὶ τῆς κλίνης της, καὶ ὁ ὕπνος, ὁ φεύγων τὸν Βερεγγάριον, ἐπέχυσεν ἡσυχίαν εἰς τὰς καταβεβλημένας αὐτῆς αἰσθήσεις. Εὐδαίμων ὄνειρος τὴν μετέφερε μετ' ὀλίγον εἰς τὰς ὡραίας ἀγροικίας τῆς Βουργωνίας, παρὰ τὰς θελκτικὰς τοῦ Ἄραρος ὄχθας· αἱ ἐνθυμήσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας της ὠλίσθησαν ταχέως ἐνώπιόν της· ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν, διῆλθεν ὅλας τῆς νεότητός της τὰς ἀνθηρὰς ἀτραπούς. Λοχαγὸς τῶν φρουρῶν, μεγάλως διακριθεὶς ἔν τινι συμπλοκῇ, ἐπαρουσιάσθη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ πατρός της. Εἰς τὸ ὡραῖον πρόσωπον τοῦ νέου Ῥοδόλφου εἰκονίζοντο ὅλαι αἱ ἀρεταὶ καὶ πρὸ πάντων γενναιότης ἀφελὴς καὶ λαμπρά. Ἀγαπῶνται καὶ ὁρκίζονται ν' ἀγαπῶνται αἰώνια. Τότε εἰς τῆς αἰχμαλώτου τὰ ὄμματα διῆλθον ὅλαι ἐκεῖναι τοῦ ἔρωτος αἱ ἀγναὶ ἡδοναὶ καὶ αἱ γλυκεῖαι ἐμπιστοσύναι. Ἀλλ' ἅπασαι αἱ γαλήνιαι αὗται εἰκόνες ἐξηλείφθησαν μετ' ὀλίγον καὶ τὰς διεδέχθησαν ἄλλαι θλιβεραὶ καὶ ζοφώδεις. Ὁ πατήρ της, ἀπεναντίας τῶν ἀπείρων της παρακλήσεων, τὴν ὑπανδρεύει μεθ' ἡγεμόνος ὃν μόλις εἶχεν ἰδεῖ, καὶ ἀμέσως ἀναχωρεῖ εἰς τὴν Ἰταλίαν, καταλείψατα ὄπισθέν της εὔδαιμον παρελθὸν μαρανθὲν αἰωνίως. Καταστροφαὶ καὶ δυστυχίαι ἀλλεπάλληλοι καὶ αἰφνίδιαι συνοδεύουσιν αὐτὴν εἰς τὸν θρόνον. Ὁ σύζυγός της, τὸν ὁποῖον ἠγάπα, μόνον διότι ἦτο καθήκόν της νὰ τὸν ἀγαπᾷ, τῆς ἀφαιρεῖται ἐξαίφνης, καὶ μετ' ὀλίγον ἓν ἔγκλημα τὴν καθιστᾷ χήραν. Ἀποσπᾶται τῶν ἀνακτόρων της, στερεῖται τῶν νέων φίλων της, στερεῖται πρὸ παντὸς τῆς γραίας αὐτῆς τροφοῦ, τῆς μόνης παλυτίμου συντρόφου της. Θέλουν νὰ τὴν ἑνώσωσιν ἄκουσαν μὲ τὸν μισητὸν τοῦ Λοθήρου φονέα· Ἀκούει τοὺς στρατιώτας τοῦ μαρκεσίου πλησιάζοντας τὴν εἰρκτήν της. Ἔτι ὀλίγαι στιγμαὶ, καὶ ἤθελε παύσει τοῦ ζῆν, ἐντὸς ἂν ὁ τύραννός της δὲν ἀπεφάσιζε νὰ μηκύνῃ τὰς βασάνους αὐτῆς· ψυχρὸς ἰδρὼς ἔλουσε τὸ μέτωπόν της· θέλει νὰ ἐγερθῇ τοῦ ὑγροῦ της ἀχύρου, καὶ αἱ δυνάμεις της τὴν προδίδουσι· θέλει νὰ κράξῃ, καὶ ἡ φωνή της ἐκπνέει ἐπὶ

τὰ χείλη της. Αἴφνης λάμψις μεγάλη περιβάλλει τὴν φυλακήν της, καὶ μορφὴ μοναχοῦ προβαίνει ἀπὸ τοῦ τοίχου, καὶ ἀρχίζει νὰ τῆς λύῃ τὰ σίδηρα.

— Τίς εἶσαι; ἀνέκραξεν ἡ βασίλισσα.

— Σιωπή! τῇ ἀπεκρίθη φωνὴ γλυκεῖα· ἔρχομαι νὰ σ' ἐλευθερώσω.

Τὸ ὅμμα της προσκαλοῦται μετ' ἀγωνίας ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ μοναχοῦ· συγκεχυμένως πως φαίνεται ὅτι ἐνθυμεῖται τοὺς χαρακτῆρας του, καὶ, μετὰ στιγμιαίαν τῆς μνήμης της βάσανον,

— « Ὁ Ῥοδόλφος! » κραυγάζει.

Ταυτοχρόνως, ὑπὸ τοσούτων συγκινήσεων καταπονηθεῖσα, ἐξυπνᾷ ἡ Ἀδελαΐς, ἐγείρει τὴν κεφαλήν της κατηφανισμένην ὑπὸ τοῦ λίθου καὶ ἀτενίζει ὄρθιον ἔμπροσθέν της τὸν αὐτὸν μοναχόν, ὃν εἶχεν ἰδεῖ πρὸ μικροῦ εἰς τὸ ὄνειρόν της.

— Μὴ φοβοῦ! τῇ λέγει, Ἀδελαΐς· ἔρχομαι νὰ σ' ἐλευθερώσω.

— Ὁ Θεὸς λοιπὸν ἔκαμε δι' ἐμὲ θαῦμα! ἀπήντησεν ἡ Ἀδελαΐς, ἥρεμος, ὡς ἂν περιέμενεν ὅλα ταῦτα.

— Ὁ Θεὸς δὲν ἐγκαταλείπει ποτὲ τοὺς δούλους του, ἀντέπεν ὁ μοναχός. Ἐγείρου καὶ ἀκολούθει μοι.

Ἡ βασιλὶς ἀνηγέρθη, καὶ τὰ δεσμά της ἔπεσαν κάτω ἀφ' ἑαυτῶν. Ὁ δ' ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, πλησιάσας τότε πρὸς ταπεινὴν θυρίδα, σιδηραῖς κοσμουμένην κιγκλίσι, τὰς ἀποσπᾷ μίαν μετὰ τὴν ἄλλην ἀπονωτί. Ὑπερεῖχε δὲ ἡ θυρὶς τοῦ ὕδατος δύο πόδας, καὶ λέμβος ἦν ὑποκάτωθεν ἠρεμοῦσα· τότε ἡ Ἀδελαΐς καὶ ὁ μοναχὸς κατέβησαν εἰς τὴν λέμβον, καὶ αὔρα λεπτὴ ἐκόλπωσε τὸ ἱστίον της.

Ἀλλὰ μόλις οἱ φυγάδες κατέλιπον τὸν τοῖχον τοῦ πύργου, καὶ εἷς τῶν σκοπῶν τῶν ἐγρηγορούντων εἰς τὸ προτείχισμα ἐσήμανε τὸ πολεμικόν. Ὁ Βερεγγάριος, ὃν ἡ ἀϋπνία ἐτυράννει ἐπὶ τῆς κλίνης του, ἔλαβεν ἐν τῷ ἅμα τὰ ὅπλα του· ἅμα δὲ μαθὼν ὅτι λέμβος ἐμακρύνθη πρὸ ὀλίγου τοῦ πύργου, ἐπορεύθη ἀγωνιῶν εἰς τὴν εἰρκτὴν τῆς Ἀδελαΐδος, καὶ εἶδε τὸ θῦμά του ὑπεκφυγὸν τὴν ἐκδίκησίν του. Πάραυτα ἐπεβίβασεν εἴκοσι τῶν ἀνθρώπων του, καὶ ἐπὶ κεφαλῆς των ἐτέθη ὁ ἴδιος· μετ' ὀλίγας στιγμάς, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σκότους τοῦ περικυκλοῦντος τὴν λίμνην, ἡ Ἀδελαΐς καὶ ὁ μοναστὴς ἤκουσαν θορυβώδεις φωνὰς καὶ ἦχον πολυαρίθμων κωπῶν, καὶ, εἰς τὴν τρέμουσαν αὐγὴν τῶν ἀστέρων, διέκριναν τὴν νῆα τὴν φέρουσαν τοὺς φρουρούς. Τότε οἱ δύο φυγάδες ἐγονυπετήσαν ἐπὶ τῶν εὐθραύστων σανίδων, αἵτινες τοῖς εἶχον ὑποσχεθῆ νὰ τοὺς σώσωσιν. Ὁ Θεὸς εἰσήκουσε τὰς εὐχάς των· ἀπόγειος ἄνεμος ἔπνευσε καὶ, περιδινῶν τῆς λίμνης τὰ ὕδατα, ἀπεπλάνησεν, ἐν τῷ μέσῳ ἀγρίων κυμάτων, τοῦ Βερεγγαρίου τὸ πλοῖον, ἐν ᾧ τὸ τῆς Ἀδελαΐδος ὠλίσθαινεν ἀκλόνητον ἐπὶ τῶν τεταραγμένων ὑδάτων, ὡς ἐὰν ἡ καταιγὶς τὸ ἐσέβετο. Ἡ θαυμασία δὲ λαίλαψ αὕτη διήρκησεν ὅλην τὴν νύκτα· ὁ Βερεγγάριος, ἀπειλούμενος ἑκάστοτε ν' ἀπολεσθῇ ἐν τῇ λίμνῃ, ἐπλανᾶτο ἔνθα κἀκεῖσε μεταξὺ πυκνοτάτης ὁμίχλης, ἀποκρυπτούσης τὴν ἀκτὴν εἰς τὸν ὁδηγόν του. Τέλος, ὅταν διέφαυσεν ἡ ἡμέρα, παρετήρησεν ὅτι δὲν εἶχε παύσει νὰ περιπλέῃ ὑπὸ τὸν πύργον, καὶ ἀνεχώρησε λυσσῶν εἰς τὰ Μεδιόλανα, ἐν ᾧ ἡ Ἀδελαΐς μετὰ τοῦ σωτῆρός της ἀπεβιβάζοντο εἰς τὴν παραλίαν τῆς Ῥίβας.

Ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ ὁδηγουμένη πάντοτε ἡ βασίλισσα κατέφυγεν εἰς τὸν πύργον τοῦ Κανουσίου (Canossa), ἐν ᾧ ἦν συνηγμένος μέγας ἀριθμὸς δυσηρεστημένων. Ὁ Βερεγγάριος καὶ ὁ Ἀδελβέρτος ἠτοιμάσθησαν νὰ πολιορκήσουν τὸν πύργον ἀμέσως, ἀλλὰ τότε Ὄθων ὁ μέγας, εἰσερχόμενος μετὰ σημαντικῆς στρατιᾶς εἰς τὴν Λομβαρδίαν, τοὺς προσέβαλεν ἐπανειλημμένως, ἀπέδωκε τὸ σκῆπτρον εἰς τοῦ Ἀοθήρου τὴν χεῖραν, καὶ κληθεὶς εἰς τὸν θρόνον τῶν Λογγοβάρδων ὑφ' ὅλης τῆς Ἰταλίας, ἐστέφθη ἐν τῇ Παυίᾳ τὸ 951, ἀφ' οὗ ἐνυμφεύθη πρότερον τὴν Ἀδελαΐδα.

Ὁ δὲ μοναχός, ὃν ὁ νέος βασιλεὺς ἤθελε μεγαλοπρεπῶς ν' ἀνταμείψῃ, ἀπεσύρθη εἰς τὰ Τικίνεια ὄρη, καὶ ἐκεῖσε ἀπέθανε, μετά τινα ἔτη, ἐν εἰρήνῃ καὶ ἁγιότητι. Οὐδέποτε ἔμαθεν ἡ Ἀδελαΐς, ὅτι ὁ πολιόθριξ ἐκεῖνος γέρων ἦν αὐτὸς ὁ νεαρὸς καὶ λαμπρὸς λοχαγὸς τῶν φρουρῶν Ῥοδόλφος, εἰς ὃν εἶχε προσφέρει τὸν πρῶτόν της ἔρωτα.

Ἀπὸ δὲ τῆς νυκτὸς ἐκείνης, καθ' ἣν τῶν Λογγοβάρδων ἡ βασιλὶς ἐσώθη τῶν χειρῶν τῶν ἐχθρῶν της διὰ θυέλλης, ἡ λίμνη τῆς Γάρδης, κατὰ πᾶσαν ἑσπέραν, βλέπει ἀνανεούμενον τὸ φαινόμενον τοῦτο.

Δ. Σ. Β.

Λόγος εἰσαγωγικὸς τοῦ ἐν τῷ πανεπιστημείῳ καθηγητοῦ τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας Κ. Ι. Α. Σούτσου, κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς χειμερινῆς ἐξαμηνίας τοῦ 1853—1854 ἔτους.

Κύριοι,

Κατὰ τὸ λῆξαν σχολαστικὸν ἔτος ἐξέθεσα τὸ σύνολον τῶν γενικωτέρων νόμων ἢ συμβεβηκότων, δυνάμεις τῶν ὁποίων δημιουργοῦνται τὰ πρὸς συντήρησιν καὶ ἀνάπτυξιν ἡμῶν χρήσιμα, ἀπέδειξα δὲ ὅτι τὰ οὐσιώδη ὄργανα, καὶ αἱ δημιουργικαὶ τῆς κοινωνίας δυνάμεις, εἰσὶν ἡ νοητικὴ καὶ σωματικὴ ἡμῶν δραστηριότης, ἥτις, προκαλουμένη μὲν ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ροπῶν καὶ ἀναγκῶν, ἐνισχυομένη δὲ ὑπὸ τῶν περικυκλούντων ἡμᾶς στοιχείων τῆς φύσεως, καταβάλλεται εἰς τὰ ἐκτὸς ἡμῶν ἀντικείμενα, πρὸς ἀπόκτησιν καὶ αὔξησιν τοῦ πλούτου.

Μετὰ ταῦτα περιέγραψα τοὺς ἀρχικωτέρους βίους τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῆς πρώτης, οὕτως εἰπεῖν, ἐκδηλώσεως τῆς παραγωγικῆς ἡμῶν φιλοπονίας μέχρι τοῦ ἀνωτάτου ὅρου τῆς τελειώσεως αὐτῆς, ἤτοι, τὸν θηρευτικόν, ποιμενικόν, ἡμιγεωργικὸν καὶ γεωπονικὸν

βίον, τὴν φύσιν καὶ τὰ οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα διὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς ἐπιστήμης κατεξουσιάζετε τῶν δυνάμεων καὶ τῶν στοιχείων τῆς φύσεως, ὅπως μυριοπλασιάσητε δι' αὐτῶν τὰς προσωπικὰς ὑμῶν δυνάμεις, ἀναπτύσσετε τὴν λογικὴν ὑμῶν φύσιν, ἐπιδιώκοντες τὸ βέλτιον, ἐὰν θέλητε νὰ εὐδαιμονήσητε. Ἴσως δὲν θαυμάζομεν πρεπόντως τὸν εὐεργετικὸν τοῦτον νόμον, καθότι συναισθανόμεθα καθ' ἑκάστην ἀδιαλείπτως αὐτοῦ τὴν ἐνέργειαν.

Μετὰ τὴν γεωπονικὴν παραγωγὴν ἐν ᾗ τίθενται εἰς ἐνέργειαν ἅπαντα τὰ παραγωγικὰ ὄργανα πρὸς δημιουργίαν τοῦ πλούτου, παρετηρήσαμεν, πραγματευθέντες ἰδίως περὶ τῆς καταβολῆς τῆς φιλοπονίας ἡμῶν εἰς τοὺς λοιποὺς κλάδους τῆς βιομηχανίας, ὅτι ἡ φύσις ἐδωρήσατο ἑκάστῳ ἡμῶν, καὶ ἑκάστῃ κοινωνίᾳ, ἡ χώρα εἰδικὰ προτερήματα καὶ εἰδικὰς παραγωγικὰς δυνάμεις, καὶ οὕτω, διὰ τῶν ἰδιαιτέρων καὶ ποικίλων προσόντων ἑκάστου τε καὶ τῶν διαφόρων τόπων καὶ κοινωνιῶν, ἡ θεία πρόνοια, συναρμολογήσασα τὸ σύνολον τοῦ κοινωνικοῦ βίου, κατέστησε τοὺς μὲν κοινωνικοὺς δεσμοὺς δυσδιαῤῥήκτους ἕνεκα τῆς ἀλληλουχίας τῶν ἀμοιβαίων ἠθικῶν καὶ ὑλικῶν συμφερόντων, τὴν δὲ ἀγάπην καὶ τὴν συμφιλίωσιν τῶν ἀνθρώπων ἀναγκαίας πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν φυσικῶν ἀνομοιοτήτων καὶ ἐκ τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀνταλλαγῶν καὶ τῆς συγκοινωνίας, προέκυψεν ἡ αὐτάρκεια.

Ἐκ τῆς ποικιλίας δὲ ταύτης τῶν φυσικῶν ροπῶν καὶ τῶν παραγωγικῶν ἱκανοτήτων ἀνεφύη ἐν μέρει καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων, ἀρχὴ γονιμωτάτη τῆς χρηματιστικῆς, καθότι ἐὰν ὑπάρχῃ ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἕκαστον γένος, ἕκαστος ἄνθρωπος, ἕκαστον ἔθνος, ἑκάστη χώρα, πέφυκε πρός τι, ἄρα ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων εἶναι φυσικὸς καὶ ἀναγκαῖος, καὶ ἀναπτύσσεται αὐτομάτως. Ἐπειδὴ δ' ἕκαστος δύναται νὰ καθέξῃ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἧς ἡ διοργάνωσις δὲν ἔχει τι τεχνητὸν καὶ βεβιασμένον, τὴν θέσιν εἰς ἣν κέκληται, ἄρα διὰ τῆς εἰδικῆς ἑκάστου παραγωγῆς, διὰ τῆς ἐλευθέρας κινήσεως τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν πραγμάτων, καὶ διὰ τῶν παγκοσμίων ἀνταλλαγῶν, ἡ ἀνθρωπότης μυριοτρόπως ἀναπτύσσεται.

Τελευταῖον περὶ κεφαλαίων παρετηρήσαμεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, διὰ μόνων τῶν φυσικῶν αὐτοῦ ὀργάνων, δὲν δύναται νὰ κατεξουσιάσῃ τοῦ κόσμου τούτου ἀναδεικνύμενος τὸ ἄριστον τῶν πλασμάτων· ὅτι ἐπὶ τῆς βιομηχανίας μάλιστα ἐφαρμόζεται τὸ τοῦ Ἀρχιμήδους, « δός μοι πᾷ στῶ καὶ τὰν γᾶν κινήσω » δός μοι κεφάλαια καὶ τὰν γᾶν ἅπασαν ἀναμορφώσω· ὅτι διὰ τῶν κεφαλαίων, δημιουργουμένων μὲν ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης φιλοπονίας, ἀποταμιευομένων δὲ διὰ τῆς φειδοῦς καὶ τῆς οἰκονομίας πολλαπλασιάζεται ὁ πλοῦτος· ὅτι τὰ κεφάλαια τελειοποιοῦνται καθόσον ἡ κοινωνία προάγεται καὶ ἀκμάζει, οὕτω δὲ ἡ παραγωγὴ καθίσταται εὐχερεστέρα καὶ εὐθηνοτέρα. Ἡ δ' εὐθηνία προκύπτει ἐκ τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν ἐμψύχων διὰ τῶν μηχανικῶν δυνάμεων· ἐκ τῆς ἀντικαταστάσεως, οὕτως εἰπεῖν, μηχανῆς δαπανηροτέρας, ἀσθενεστέρας, βραδυτέρας, ὡς τῆς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἢ τῆς τῶν ἀλόγων ζώων, διὰ μηχανῆς ἥττον δαπανηρᾶς, ἐντονωτέρας, ταχυτέρας,

Ἐκ δὲ τῶν τεχνητῶν τούτων μηχανισμῶν, αὐξάνει μάλιστα ἡ παραγωγικὴ ἐνέργεια, καθότι τίθεται εἰς κίνησιν δύναμις ἄλλως δυσαπόκτητος, ἡ δύναμις τοῦ ἀτμοῦ, τοῦ ὕδατος, τῆς θερμότητος, τοῦ ἀνέμου, τῆς βαρύτητος, τῆς ἠλεκτρικῆς κ. τ. λ. φυσική τις καὶ ἀνέξοδος δύναμις, ἐν ᾧ ἡ ἐργασία εἶναι δύναμις δαπανηρὰ, ὑποδεεστέρα καὶ ἀσθενεστέρα τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως.

Τοιούτῳ τρόπῳ, παράγεται καὶ πληθύνεται ὁ κοινωνικὸς πλοῦτος. Ἀλλ' ὁ πλοῦτος, ὡς προείπομεν, δὲν περιβέβληται τὴν ἄμεσον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔμμεσον χρησιμότητα, ἤτοι τὴν ἀνταλλακτικὴν ἀξίαν. Ὅθεν καθόσον αἱ μὲν ἀνάγκαι καὶ αἱ παραγωγικαὶ ἐργασίαι ἀνεπτύσσοντο, τὰ δὲ ἔργα κατεμερίζοντο, νέα δὲ κεφάλαια ἐδημιουργοῦντο, αἱ ἀνταλλαγαὶ καὶ αἱ ἐμπορικαὶ σχέσεις ἐπολλαπλασιάζοντο καὶ ἡ κοινωνικότης τῶν ἀνθρώπων συνεκρατεῖτο διὰ σφιγκτοτέρων δεσμῶν, καὶ οἱ ἐξασκοῦντες τὰς παραγωγικὰς ἐργασίας, δὲν ἐφιλοπόνουν μόνον πρὸς θεραπείαν τῶν προσωπικῶν αὐτῶν ἀναγκῶν, ἢ τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς, ἀλλὰ καὶ ἀγορῶν ἀπωτάτω κειμένων.

Ὅσῳ δὲ διὰ τῆς προόδου τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν δυνάμεων καὶ τῶν στοιχείων τῆς φύσεως εἰς τὰς βιοποριστικὰς τέχνας, αἱ παραγωγικαὶ δαπάναι καὶ ἡ τιμὴ τῶν πραγμάτων ἠλαττοῦντο, τόσῳ αἱ ἀνταλλαγαὶ ἀνεπτύσσοντο, καθότι ἡ κτητική, οὕτως εἰπεῖν, δύναμις τῶν προσόδων ἑκάστου τῶν ἀναλωτῶν ηὔξανεν.

Ἐν τούτοις μὴ λησμονήσωμεν, ὅτι τὸ πρῶτον πρόσκομμα εἰς τὰς ἀνταλλαγὰς ἦτον ἡ ἀνωμαλία τῆς σχετικῆς τῶν πραγμάτων ἀξίας, δεύτερον δὲ ἡ μὴ ἀνταπόκρισις, οὕτως εἰπεῖν, τῶν ἀναγκῶν τῶν συναλλαττομένων.

Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἀτοπημάτων τούτων, ἐπενοήθη τὸ νόμισμα, τὸ καθολικὸν τοῦτο τίμημα καὶ μέτρον τῶν ἀξιῶν, μέτρον εὐμετάβλητον μὲν, ἀλλὰ καταμετροῦν τὰς ἀξίας ἁπάσας· καὶ τὸ μεταλλικὸν νόμισμα περιβεβλημένον τὰς ἰδιότητας προσφυοῦς καὶ ἁρμοδίου ἀνταλλακτικοῦ ὀργάνου, ὡς καθ' αὑτὸ χρήσιμον, εὐμετακόμιστον, ὁμοιόμορφον τὴν ἀξίαν, δυσαλλοίωτον, πολύτιμον, εὐδιαίρετον εἰς κλάσματα, εὐεκτύπωτον, καὶ εὐμεταποίητον, ἐγένετο δεκτὸν παρ' ὅλων τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν.

Ἀλλ' ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ διακλάδευσις, οὕτως εἰπεῖν, τῶν ἀνταλλαγῶν, καὶ ἡ συγκοινώνησις τῶν ἐθνῶν πρὸς ἄλληλα, κατέστησαν τὸ νόμισμα δαπανηρὸν, καὶ δυσμεταχείριστον, ἕνεκα τῆς δυσκολίας τῆς μεταφορᾶς τῶν χρημάτων. Ὅθεν ἡ πίστις ἐπῆλθεν, ἵνα ἀναπληρώσῃ τὴν ἔλλειψιν ταύτην· ἡ πίστις, ἥτις, ὡς ἀπεδείχθη, δὲν εἶναι κεφάλαιον, ἀλλὰ τὸ ἠθικὸν ὄργανον, δι' οὗ μετατίθενται τὰ κεφάλαια, ἢ τὰ παραγωγικὰ ὄργανα ἀπὸ χειρῶν ἀργῶν εἰς χεῖρας ἐνεργούς, ἡ πίστις, δι' ἧς, χρησιμοποιούμενα τὰ κεφάλαια, λαμβάνουσι τὴν ἐπωφελεστέραν χρῆσιν, ἡ ἀγνὴ καὶ γνησία αὕτη θυγάτηρ τῆς οἰκονομίας, τῆς εὐπορίας καὶ τῆς εὐθύτητος, ἡ πρὸς ἀλλήλους ἐμπιστοσύνη, ἡ ἐξαφανιζομένη ἀεί-

ποτε ὑπὸ τυραννικὰς καὶ αὐθαιρέτους κυβερνήσεις, ἡ πίστις, ἤτοι ἡ συναίσθησις τῆς ἀσφαλείας, καὶ ἡ περὶ τοῦ μέλλοντος πεποίθησις, ἥτις, ὡς ἅπασαι τοῦ ἀνθρώπου αἱ πεποιθήσεις, δὲν ἐπιβάλλεται ἀλλ' ἐμπνέεται καὶ παγιοῦται διὰ τῆς ἠθικότητος τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἀρχομένων, διὰ τῆς εὐνομίας καὶ τῆς δικαιοσύνης. Λέγω λοιπὸν ὅτι ἡ πίστις ἐξωμάλυνε καὶ τὰς προκυπτούσας δυσχερείας, ἐκ τῆς μεταφορᾶς τῶν πολυτίμων μετάλλων.

Τῷ ὄντι, ὅτε διὰ τῆς συγκοινωνίας, αἱ διάφοροι πόλεις ἢ τὰ διάφορα κράτη ἐχρεώθησαν καὶ ἐπιστώθησαν πρὸς ἄλληλα, ἐπενοήθη τὸ ἰσχυρὸν τοῦτο πιστωτικὸν ὄργανον τῶν ἀνταλλαγῶν, αἱ συναλλαγματικαί, αἵτινες εἴτε ὑπὸ τῶν Φλωρεντινῶν ἐπενοήθησαν, εἴτε ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἀναπληροῦσαι τὴν χρείαν τῶν νομισμάτων καὶ συμψηφίζουσαι τὰ ἀμοιβαῖα χρέη, ἀπαλλάττουσι τοὺς ἐμπορευομένους τῆς δαπανηρᾶς καὶ πολλάκις κινδυνώδους μεταφορᾶς τῶν χρημάτων.

Καὶ ὥσπερ διὰ τῶν συναλλαγματικῶν, στηριζομένων εἰς τὴν ἐμπορικὴν πίστιν, διευκολύνθησαν αἱ πληρωμαὶ ἄνευ μεταφορᾶς χρημάτων, οὕτω καὶ διὰ τῶν γραμματίων τῶν τραπεζῶν, παραχθέντων καὶ τούτων ἐκ τῆς πίστεως, τὸ μὲν ἐθνικὸν κεφάλαιον ἐξωκονομήθη, ὁ δὲ τόκος τῶν κεφαλαίων ἠλαττώθη, ἡ δὲ παραγωγὴ καὶ αἱ συναλλαγαὶ ἐνεψυχώθησαν ἕνεκα τῆς διὰ τῶν τραπεζικῶν γραμματίων νομισματοποιήσεως ἀξιῶν δυσχερεστέρας κυκλοφορίας.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν περιλήψει, περὶ τῆς χρηματιστικῆς, τῆς ἐπονομασθείσης βιομηχανικῆς οἰκονομίας. Μετ' αὐτὴν ἐκθέσας ἐν πλάτει τὰς περὶ πληθυσμοῦ θεωρίας, τὸ σύστημα τοῦ Μάλθου, καὶ τὰ ἀντίθετα πρὸς τοῦτο συστήματα, μετέβην εἰς τὴν περὶ Προσοδονομίας θεωρίαν, κατέχουσαν ἐν τῇ κοινωνικῇ οἰκονομίᾳ τὴν θέσιν ἣν κατέχει ἐν τῇ φυσιολογίᾳ ἡ περὶ κυκλοφορίας τοῦ αἵματος θεωρία. Διεξηγήσας δὲ α') μὲν *ποῖα τὰ πρόσωπα, τὰ κεκτημένα τὸ δικαίωμα τοῦ συμμετέχειν εἰς τὴν διανομὴν τῆς ἐτησίως παραγομένης ἐθνικῆς προσόδου.* β') *δὲ τί τὸ διανεμητέον*, καὶ γ') *δυνάμει τίνων νόμων ἡ συμβιβηκότων προσδιορίζεται ἡ διανομὴ αὕτη*, ἐπεχείρησα νὰ ἀποδείξω, ὅτι ἡ περὶ προσοδονομίας τοῦ πλούτου θεωρία εἶναι προδήλως ἐπικρατεστέρα τῆς χρηματιστικῆς. Καθότι ἐὰν ἦναι βέβαιον ὅτι ἡ κοινωνία μοχθοῦσα παράγει ἵνα θεραπεύσῃ τὰς χρείας αὐτῆς, ἵνα ἀπολαύσῃ καὶ καταναλώσῃ, αἱ προσπάθειαι τῆς πολιτείας, πρέπει νὰ τείνωσι πρὸς τὴν λυσιτελεστέραν καὶ δικαιοτέραν τοῦ πλούτου διανομὴν, δι' ἧς διατρέφονται ἅπαντα τὰ μέλη τοῦ κοινωνικοῦ σώματος, καὶ πρὸς τὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ λόγον τῶν μέσων τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς γενικῆς εὐπορίας, οἱ δ' εὐδαίμονες λαοὶ δὲν εἶναι οἱ κακοχούμενοι ἕνεκα τῆς ὑπερτροφίας ὀλίγων τινῶν, καὶ τῆς ἀτροφίας τῶν πολλῶν, ἀλλ' οἱ συναισθανόμενοι ὁλομελῆ ὑγείαν καὶ εὐεξίαν.

Ἐκ τῆς γενικῆς ταύτης ἐπόψεως τῆς ἐπιστήμης, συνάγεται, ὅτι ἐπειδὴ ὁ πλοῦτος πηγάζει ἐκ τῆς τριπλῆς ἐνεργείας τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν, νοητι-

κῆς, ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς, ἐπειδὴ, ὡς ἀποδειχθήσεται, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τῆς μείζονος παραγωγῆς, τῆς δικαιοτέρας καὶ λυσιτελεστέρας διανομῆς τοῦ πλούτου, τῆς ζωηροτέρας αὐτοῦ κυκλοφορίας καὶ τῆς ἀσφαλεστέρας αὐτοῦ συντηρήσεως, συντελεῖ δραστηρίως ἡ ἐνέργεια τῆς πολιτείας, ἡ κοινωνικὴ οἰκονομία οὐδόλως ὀλιγωρεῖ περὶ τῆς νοητικῆς, ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς καταστάσεως τῶν ἐθνῶν, καθότι ἐὰν διὰ τοῦ πλούτου προάγηται καὶ νοητικῶς καὶ πολιτικῶς ἡ κοινωνία, οὐχ ἧττον ὅμως καὶ διὰ τῆς νοητικῆς καὶ πολιτικῆς αὐτῆς μορφώσεως, θάλλει καὶ ἀκμάζει ἡ βιομηχανία.

Ἀλλ' ἐὰν ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις ἦναι ἐν τῶν οὐσιωδῶν στοιχείων τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἀδύνατον νὰ κατανοήσωμεν τὸν βίον, τὴν ἱστορίαν, τοὺς νόμους τινὸς ἔθνους, τὰς αἰτίας τῆς ἀκμῆς καὶ παρακμῆς αὐτοῦ, ἀγνοοῦντες τοὺς παρ' αὐτῷ ἰσχύοντας τρόπους τῆς παραγωγῆς καὶ διανομῆς τοῦ πλούτου καὶ τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς κοινωνίας, ἧς διερευνῶμεν τὸν νοῦν, τὰ ἤθη, τὸ πολίτευμα. Πῶς δυνάμεθα λ. χ. νὰ ἐξηγήσωμεν τὸν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἰσχύσαντα τοῦτον θεσμὸν, ὃν ὁ Ἀριστοτέλης ἡρμήνευσεν, εἰπὼν, ὅτι ἡ παιδεία πρέπει νὰ ἦναι μία καὶ ἡ αὐτὴ δι' ἅπαντας τοὺς πολίτας, αἱ δὲ τέχναι, ἢ αἱ μαθήσεις, αἱ πρὸς τὰς χρήσεις καὶ τὰς πράξεις τῆς ἀρετῆς, ἄχρηστον ἀπεργαζόμεναι τὸ σῶμα ἢ τὴν ψυχὴν, εἰσὶν ἀνάξιαι τοῦ ἐλευθέρου, ἀγνοοῦντες τὸ ὅλον σύστημα τῆς οἰκονομικῆς διοργανώσεως τῶν ἀρχαίων; Πῶς δυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν τὴν φύσιν τῶν πολιτευμάτων καὶ τὰς ἐκκλησίας, ἐν αἷς οἱ πολῖται αὐτοπροσώπως οὐχὶ δὲ δι' ἀντιπροσώπων ἔπραττον τὰ τῆς πόλεως, ἐὰν παραβλέψωμεν τὴν οἰκονομικὴν θεωρίαν, ὅτι δηλ. παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὑπῆρχον δύο κοινωνίαι, καλῶς διακεκριμέναι ἀπ' ἀλλήλων, ἡ τῶν ἐλευθέρων, ἀσκοῦσα ἰδίᾳ τὰς πολιτικὰς καὶ πολεμικὰς πράξεις, καὶ ἡ τῶν δούλων, ἥτις, ἂν καὶ πολυαριθμοτέρα τῆς πρώτης, ἐξήτει δίκην ἐμψύχου ὀργάνου τῆς βιομηχανίας πάντα τὰ βάνκουσα ἢ ἀγενῆ ἔργα, εἰς ἃ δὲν ἠσχολεῖτο ὁ πολίτης ἐν ταῖς εὐπολέμοις μάλιστα πόλεσι;

Ὁ θέλων λοιπὸν νὰ κατανοήσῃ τὸν βίον, τὴν ἱστορίαν, τοὺς νόμους τινὸς ἔθνους, δὲν πρέπει ν' ἀγνοῇ τοὺς παρ' αὐτῷ ἰσχύοντας τρόπους τῆς παραγωγῆς καὶ διανομῆς τοῦ πλούτου, τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ οἰκονομίαν.

Ἡ πολιτικὴ οἰκονομία κατέστη πρὸ πάντων σήμερον ἀναγκαία, καὶ ἀληθῶς πολιτικὴ ἐπιστήμη. Καθότι αἱ πρό τινων ἐτῶν ἐκ βάθρων ὑποσείσασαι τὴν Εὐρώπην ὅλην ἀναπολιτεύσεις, ἢ οἱ πρωτουργοὶ αὐτῶν, παραδεχθέντες ὑπὲρ τῶν πολυπληθεστέρων καὶ φιλοπονωτάτων δῆθεν τάξεων τοῦ λαοῦ, ὡς σύνθημα αὐτῶν τὴν ἀνασκευὴν καὶ ἀνάπλασιν τῶν τριῶν κυριωτάτων ἀρχῶν ἐφ' ὧν ἐρείδεται ἡ νεωτέρα εὐρωπαϊκὴ κοινωνία, τῆς ἐλευθερίας, λέγω, τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς οἰκογενείας, δὲν ἐφείσθησαν τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, ἀλλὰ προέγραψαν αὐτὴν ὡς τὸν ἀσπονδότερον αὐτῶν πολέμιον. Ἵνα ἐκτιμήσωμεν λοιπὸν ἀποχρώντως τὴν φύσιν τῶν μεγάλων τούτων συμβεβηκότων, καὶ τοὺς λόγους τῆς ζωηρᾶς ἀντιδράσεως, οὐ μόνον τῶν κυβερνήσεων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐθνῶν, κατὰ τῶν νέων κοινωνικῶν δογμάτων, ἀνάγκη νὰ ἐγκύψωμεν εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἐπιστήμης ταύτης, τῆς ὁποίας βάσις καὶ ἐπιστέγασμα εἶναι ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἰδιοκτησία.

Ἡ σπουδὴ τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας καθίσταται προσέτι ἀναγκαία σήμερον, καθότι ἡ προσοχὴ καὶ ἡ δραστηριότης τῶν μεγάλων τῆς Εὐρώπης ἐπικρατειῶν, πρὸ πολλοῦ ἐστράφη πρὸς ἀνατολὰς, καὶ τὰ ῥεύματα τοῦ ἀσιανοῦ πολιτισμοῦ, τὰ ὁποῖα δὶς ἐπότισαν τὴν Εὐρώπην, διὰ τῶν Ἰνδο-Αἰγυπτίων καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ ἐξογκωθέντα, ἐπανακάμπτουσιν εἰς τὴν ἀρχαίαν καὶ ἀρχικὴν πηγὴν τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν δογμάτων.

Ὁ δὲ λόγος τῆς νοερᾶς ταύτης καὶ ὑλικῆς παλιρροίας, καὶ τῆς μεγάλης κινήσεως τῶν ἐθνῶν ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς, δὲν εἶναι τὸ αἴσθημα ἱερᾶς ἐκδικήσεως ὡς ἐπὶ μεπαιώνος, καὶ νέας σταυροφορίας κατὰ βαρβάρων βεβηλούντων τὸν ἅγιον τοῦ Χριστοῦ Τάφον, καὶ ἀπανθρώπως ἐρημούντων τὰς περικαλλεστέρας καὶ γονιμωτέρας χώρας τοῦ κόσμου· οὐδὲ μόνος ὁ φόβος μὴ διαταραχθῇ ἐν τῇ ἐπικειμένῃ ἀναπλάσει τῶν Ἀνατολικῶν πραγμάτων ἡ εὐρωπαϊκὴ ἰσορροπία. Ἀλλὰ καὶ ἡ βιομηχανία καὶ τὰ βιομηχανικὰ λέγω συμφέροντα, καὶ ἡ προαίσθησις τῶν εἰς τὸ μέλλον βιομηχανικῶν ἀναγκῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν, ἡ περισσεία καὶ ἡ συμφόρησις τοῦ πλούτου, τῶν κεφαλαίων καὶ τῶν ἀνθρώπων, ἕνεκα τῆς ὁποίας, ἡ Εὐρώπη θέλει ποτ' ἴσως κατασπαραχθῆ, ἐὰν δὲν διαχαραχθῶσι νέαι διέξοδοι ὅπως διαχυθῇ ἡ παραγωγικὴ δραστηριότης αὐτῆς εἰς κράτη νήπια, ἢ ἐν νηπιότητι γεγηρακότα, καὶ ἐστερημένα πλούτου, ἰδεῶν καὶ χειρῶν ἐργατικῶν.

Τοιαύτη ἡ σοβαρότης τῆς Πολιτικῆς οἰκονομίας, δικαίως θεωρουμένης σήμερον ὡς τὸ δραστικώτερον ἀντιφάρμακον κατὰ τῶν ὑλικῶν σπαραγμῶν, τῶν ἀδίκων πολέμων, τῆς κακονομίας καὶ τῆς κακῆς τῶν δημοσίων πραγμάτων διαχειρήσεως.

Ὅσοι λοιπὸν ἐξ ὑμῶν ἀφοσιώθητε εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῶν ἠθικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν, μὴ παύσητε καλλιεργοῦντες τὴν ἐπιστήμην ταύτην, ἥτις οὐ μόνον τὴν διάνοιαν τελειοποιεῖ κατοπτρίζουσα μίαν τῶν κυριωτέρων μορφῶν τῆς ἐλευθερίας, τὴν φιλοπονίαν, ἀλλὰ καὶ τὰ γλυκύτερα καὶ εὐγενέστερα αἰσθήματα τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ὑποθάλπει, προσπαθοῦσα ἀείποτε καὶ τὰς ἀναποφεύκτους κοινωνικὰς ἀνωμαλίας νὰ καταστήσῃ ἧττον ἐπαισθητὰς καὶ τὰ παρακολουθοῦντα δυστυχήματα εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον νὰ ἐλαττώσῃ.

Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἴδομεν τί παρήγαγε καὶ τί δύναται νὰ παραγάγῃ ἡ ἐλευθερία, ἡ ἡ ἰδιωτικὴ φιλοπονία· διηνύσαμεν, ἐνὶ λόγῳ, τὸ στάδιον τῆς *ἐθνικῆς οἰκονομίας*. Κατὰ τὸ ἐφετεινὸν πρόγραμμα, θέλω πραγματευθῆ περὶ κυβερνητικῆς οἰκονομίας ἢ *περὶ ἐπιμελείας τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας*.

ΝΟΣΟΣ ΤΩΝ ΑΜΠΕΛΩΝ.

—o—

Ἡ ἀσθένεια τῶν ἀμπέλων, ἡ καιρία αὕτη πληγή, ἥτις ἀπειλεῖ τὴς Ἑλλάδος τὴν γεωργίαν, καὶ πολλῶν περιουσιῶν τὴν καταστροφήν, ἐγένετο ἐν τῇ ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ ἀντικείμενον ἐμβριθεστάτων ἐρευνῶν καὶ σπουδῶν.

Ὁ εἰς τὰς σταφυλὰς ἐπιφυόμενος μύκης παρετηρήθη διὰ μικροσκοπίου, αὐξάνοντος κατὰ 500 διαμέτρους, καὶ ταύτας τας παρατηρήσεις δημοσιεύομεν ἐντεῦθα κατὰ ἀγγλικὴν ἐφημερίδα.

Τὸ παράσιτον τοῦτο φυτόν, ὅταν εἶναι εἰς τὴν ἀκμήν του, σχηματίζει ἀκριβῶς ὠοειδεῖς κύστεις, ἠμιδιαφανεῖς, ὑποπρασίνους, ὠχροτέρας δὲ γινομένας καθ' ὅσον ὡριμάζει ὁ σπόρος, ὅτε κατ' ὀλίγον κενούμεναι, σχηματίζουσιν ἐπιπάνω πρίσματα τετραγωνικά. Τότε δ' αἱ κύστεις ῥήγνυνται, καὶ τὸ σπέρμα ἐξέρχεται ἐκ τῶν ἤδη ἠνεωγμένων περάτων αὐτῶν· οὕτω δὲ διασπείρεται εἰς τὰς πέριξ σταφυλὰς, καὶ παράγει ἐκ νέου τὸν μύκητα μετ' ἀκατανοήτου ταχύτητος.

Μικροσκοπικὴ ὄψις τῶν κύστεων.

Ὅταν ἡ ἀσθένεια παρατηρῆται ἐπὶ τὴς σταφυλῆς, πολλὰ τῶν σπορίδίων φαίνονται συνηνωμένα διὰ τῶν περάτων αὐτῶν, σχηματίζοντα σωλῆνας διοίκους ἢ πολυοίκους, καὶ παύει ἡ ἐν κυτταρίοις μεμονωμένης αὐτῶν διάταξις. Ἡ συνένωσις αὕτη τῶν σπερματοφόρων ἀγγείων ὑπετέθη ὅτι γίνεται ὑπὸ τὴς φύσεως ἐπὶ σκοπῷ τὴς γονιμοποιήσεως. Ἀλλ' ὅταν ἀποπλύνηται ἢ ἀποξέηται μετ' ἐπιμελείας μέρος τοῦ χνοῦς, τοιαύτη εἶναι ἡ ταχύτης μεθ' ἧς τὰ σπορίδια συνδέονται πρὸς ἄλληλα, ὥστε ἐν τῷ ἅμα σχηματίζονται σειραὶ ἢ περιδέραια ἐξ αὐτῶν, καὶ ἐνίοτε ἱκανῶς ἐπιμήκη, ὡς φαίνονται ἐν τῇ ἀκριβεστέρᾳ εἰκόνι.

Φαίνεται ἑπομένως ὅτι διατίθενται τὰ σπέρματα οὕτως, οὐχὶ διά τινα φυσικὴν νόμον, καὶ διὰ τινα ἰδιαιτέραν τὴς φύσεως πρόθεσιν, ἀλλὰ πιθανώτερον διότι ὑπάρχει μεταξὺ τῶν μικρο-ἀτόμων τούτων ἀτόμων μαγνητική τις ἕλξις, ἀνάλογος πρὸς τὴν τὴς ἀποκρυσταλλώσεως, ἢ διότι ἐκρέει ἐκ τῶν ἄκρων αὐτῶν κολλώδης τις ὕλη, ἥτις τα συνενοῖ κατὰ τὴν τοιαύτην θέσιν.

Τί δὲ εἶναι ἡ νόσος τῶν σταφυλῶν, δὲν εἶναι πλέον ἀμφίβολον. Εἶναι, ὡς ἡ τῶν γαιομήλων, καὶ ἄλλαι φυτικαὶ νόσοι καταστροφὴν ἀπειλοῦσαι, *παράσιτος μύκης*, ἐπιφέρων τὴν νόσον καὶ οὐχὶ προερχόμενος ὑπ' αὐτῆς, διότι ἐπιφαίνεται καὶ ἐπὶ τὴς ὑγιοῦς σταφυλῆς ὡς καὶ ἐπὶ τὴς νοσούσης. Ἕκαστον σπορίδιον φαίνεται παράγον ἐντελὲς φυτόν, ἔχον τὴν δύναμιν τοῦ πολλαπλασιάζεσθαι, φυόμενον εἰς οἱονδήποτε μέρος τοῦ κλήματος, τρεφόμενον ἀπὸ τοῦ φυτικοῦ ὑπνοῦ, καὶ οὕτως ἀποξηραίνον τὸν καρπὸν καὶ τὰ φύλλα.

Αἱ προσβεβλημέναι ῥάγες, ὧν τὸ δέρμα, διὰ τοῦ μικροσκοπίου ὁρώμενον, ἔχει ὡς παρίσταται ἐν τῇ ἐπισυνημμένῃ εἰκόνι, καλύπτονται κατὰ τὸ φαινόμενον ὑπὸ λευκῆς κονιος ἢ χνοῦς, ὑποφαίου ἢ ὑποκιτρίνου. Σύγκειται δὲ ἡ κόνις αὕτη πραγματικῶς ὑπὸ ἀπείρων παραφυάδων, ἃ; ἕκαστος μύκης ἐκπέμπει

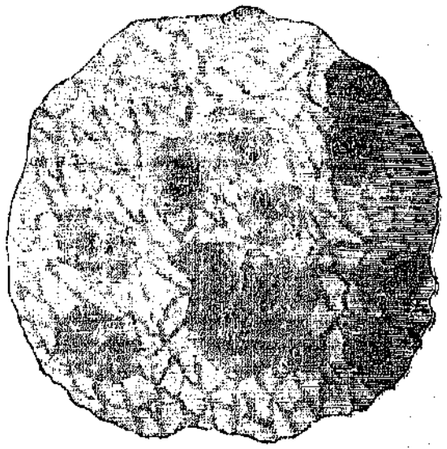

Μέρος δέρματος νοσούσης ῥαγός.

πρὸς πᾶσαν διεύθυνσιν, ὡς λεπτότατα νήματα, καὶ αἵτινες συμπλεκόμεναι, περιβάλλουσι πανταχόθεν τὴν ῥάγα ὡς εἰς δίκτυον στερεὸν καὶ πυκνόν. Ἑκάστη δὲ τῶν παραφυάδων τούτων ἔχει πάλιν τὴν σπερματοθήκην αὐτῆς, ὡς φαίνεται ἐν τῇ ἑπομένῃ εἰκόνι τῇ 750κις μικροσκοπικῶς αὐξημένῃ. Ἐν τούτοις αὐξάνει ἡ ῥαξ καὶ οἱ σπόροι αὐτῆς. Ἂν προσβληθῇ ἐξώρας, ὠριμάζει κατὰ μέρος, καὶ χρωματίζεται. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολύ, ἐξακολουθούσης τῆς ἐσωτερικῆς ἀναπτύξεως, ἐν ᾧ τὸ ἐξωτερικὸν πλέγμα τὴν ἀποπνίγει, ῥήγνυται· ἐπειδὴ ὅμως στενοχωρεῖται ἐξωθεν, τὰ χείλη τοῦ ῥήγματος στρέφονται ἐντός, καὶ οἱ σπόροι τῆς ῥαγὸς φαίνονται ὡς οἱ ὀδόντες ἀνθρώπου ἀνασύροντος τὰ χείλη. Ἂν ὅμως αἱ ῥάγες προσβληθῶσι πρωΐ-

μως, τότε ἀποξηραίνονται, καὶ πίπτουσι, χωρὶς νὰ διαφράγωσι καὶ χωρὶς ν' αὐξήσωσιν.

Ἴσως περιτταὶ εἰσὶν αἱ θεωρίαι περὶ τῆς αἰτίας τῆς νόσου ταύτης, ὡς καὶ τῶν λοιπῶν φυτικῶν νόσων. Τινὲς τὰς θεωροῦσιν ὡς προερχομένας ἐξ αἰτιῶν ἀτμοσφαιρικῶν. Ἀλλὰ δὲν φαίνεται ἡ καθ' ἡμᾶς ἀτμοσφαῖρα νὰ διαφέρῃ οὐτιωδῶς τῆς ἀτμοσφαίρας τῶν παρελθόντων αἰώνων, πλὴν ἴσως κατὰ τὸν μέσον δ

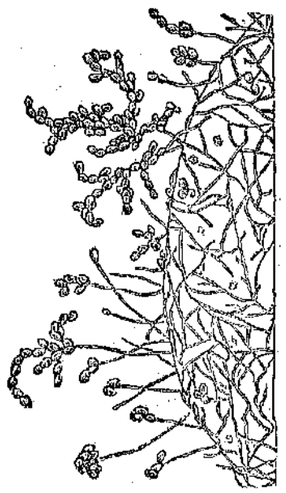

Τὸ πλέγμα τῶν μυκήτων διὰ μικροσκοπίου.

ρον τῆς θερμοκρασίας. καὶ ὅμως ἄλλοτε ἡ τοιαύτη νόσος ἦν ἄγνωστος. τοὐλάχιστον ἐν Εὐρώπῃ. Ἂν λοιπὸν δὲν θέλωμεν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὰ συστατικὰ ἀέρια τῆς ἡμετέρας ἀτμοσφαίρας, ἤτοι τὸ ὀξυγόνον καὶ τὸ ἄζωτον, ὑποβοηθούμενα μυστηριωδῶς καὶ ὑπὸ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ καὶ τινος ἄλλης ἀγνώστου δυνάμεως, παράγουσι ζωὴν φυτικὴν, δὲν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὴν ἀτμοσφαιρικὴν ταύτην ἐξήγησιν ὡς ὑγιῆ. Πιθανώτερον δὲ φαίνεται ὅτι οἱ μύκητες οὗτοι εἰσὶ προϊόντα ἢ φυτικῶν τινων ἄλλων εἰδῶν ἀγνώστως παρ' ἡμῖν ὑφισταμένων, ἢ φυτὰ ξένων καὶ ἴσως λίαν ἀφεστώτων τόπων, ὅθεν προσπνέονται ὑπὸ τῶν ἀνέμων εἰς τὰ ἡμέτερα κλίματα.

Ἐν τούτοις προσθέτει ὁ συγγραφεὺς τῶν ἄνω παρατηρήσεων ὅτι εἰς τὰς ἀμπέλους του κατώρθωσε νὰ ἐξαλείψῃ ἐντελῶς τὴν νόσον, καὶ ἀπὸ τοῦ καρποῦ καὶ ἀπὸ τῶν φύλλων, βρέξας αὐτὰς δι' ὑγροῦ περιέχοντος ἀναλελυμένον θεῖον, καὶ χρησιμεύοντος, ὡς νομίζει, ὡς ἀσφαλεστάτου ἰατρικοῦ.

Ἀνέγνωμεν δὲ καὶ ἑτέραν ἔτι εὐκολωτέραν θεραπείαν. Περὶ τὴν ῥίζαν ἑκάστου φυτοῦ σκάπτεται λάκκος, καὶ ποτίζεται δι' ἀνελλύσεως ἱκανοῦ μαγειρικοῦ ἅλατος, ἔπειτα δὲ ὁ λάκκος κλείεται. Ἂν ἡ μέθοδος αὕτη φανῇ τελεσιουργός, ἴσως τὸ εὐχερέστερον θὰ ἦτον νὰ σκάπτωνται οἱ λάκκοι πρὸ τοῦ ποτίσματος, ἔπειτα δὲ εἰς τὴν *ἐμβολὴν* τῆς ἀμπέλου νὰ τίθηται σακκίον περιέχον τινὰς λίτρας ἅλατος. Ψιθυρίζομεν ὅτι οἱ ἰδιοκτῆται τῆς Κορίνθου καὶ τῆς Ἠλείας, ὧν πᾶσα ἡ ὕπαρξις ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἀμπέλων αὐτῶν· οὐδεμίαν τῶν δοκιμῶν τούτων πρέπει νὰ παραμελήσωσιν, ὅσας δι' αὐτοὺς προθύμως συνάγομεν καὶ δημοσιεύομεν.

—o—

ΣΚΕΨΕΙΣ

Περὶ τῆς σπουδῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

—o—

Ὁ σκοπὸς βέβαια τῆς ἑλληνικῆς παιδείας εἶναι διπλοῦς, ὁ μὲν γενικὸς καὶ κοινὸς εἰς ἅπαντας, καθ' ὅσον δι' αὐτῆς ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐξάσκησις καὶ ἡ μόρφωσις τοῦ πνεύματος, καὶ ἀποκτᾶται ὄχι μόνον πλούσιον θησαύρισμα γνώσεων, ὄχι μόνον ἡ ἕξις τοῦ ὀρθῶς κρίνειν καὶ σκέπτεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν ἠθῶν ἐπικάμψις καὶ διαρρύθμισις, ὁ δὲ μερικὸς καὶ ἰδιαίτερος, καὶ ἡμᾶς κατ' ἐξοχὴν ἀποβλέπων, καθ' ὅσον ἀνελίττοντες τὸν ἑλληνισμὸν ἀνελίττομεν τὴν ἰδίαν ἡμῶν φύσιν, τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν γένεσιν τοῦ σημερινοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος, καθ' ὅσον ἡ ὀρθὴς καὶ ἡ ζωογόνησις τοῦ νοὸς καὶ τῆς καρδίας μὲ τὸν χυμὸν καὶ τὴν οὐσίαν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν φιλολογίας, φέρει ὡς ἄμεσον ἀποτέλεσμα τὴν κραταίωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν ἡμετέρων ἀρχῶν, ἰδεῶν ἢ φρονημάτων. τῆς μόνης καθαρᾶς πηγῆς ἐξ ἧς μέλλει ἡ ἐνεστῶσα γενεὰ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ν' ἀρυσθῇ ἀκμὴν καὶ δύναμιν, πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ ἐγκυμονοῦντος μεγάλου σκοποῦ τῆς ἐθνικῆς συνενώσεως, καὶ τοῦ ἐκ ταύτης προκύψοντος ὅλως νέου καὶ πρωτοτύπου πολιτισμοῦ.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ γνῶσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ συντείνει ὄχι μόνον εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ διάπλασιν τῶν διανοητικῶν καὶ ἠθικῶν τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων, ἢ, ὡς λέγεται, εἰς ἀνθρωπισμὸν, ἀλλὰ καὶ εἰς κατεργασίαν καὶ ἐμπέδωσιν τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν χαρακτῆρος καὶ φρονήματος, ἐνῷ εἰς τὴν ἱστορικὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔκθεσιν ἀναφαίνονται ἀκριβῶς ἅπαντα τὰ στοιχεῖα τὰ συναποτελοῦντα τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ζωὴν καὶ ὕπαρξιν, καὶ ἐν τῇ ἐρεύνῃ τοῦ παρελθόντος ἀνευρίσκονται αἱ ἀρχαὶ καὶ οἱ κανόνες οἱ ὁδηγήσοντες ἡμᾶς εἰς τὸν δρόμον τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς λαμπρότητος· ἐντεῦθεν καὶ ἡμεῖς ὁρμώμενοι, καὶ εἰς τὴν ἀξιολογότητα τοῦ ἀντικειμένου ἀποβλέποντες, ἐκρίναμεν ἀναγκαῖον νὰ ἐκθέσωμεν βραχείας τινὰς σκέψεις περὶ τῆς σπουδῆς τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ περὶ τῶν διαφόρων ἐπόψεων ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐξεταζόμενος ἀνοίγει εὐρύτατον στάδιον εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν παρατήρησιν.

Ὁ ἑλληνισμός, καί τοι πλούσιος καὶ πολυποίκιλος, καί τοι συγκείμενος ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων φάσεων, ὧν ἑκάστη παρέχει χώραν εἰς βαθείας καὶ ἐκτεταμένας γνώσεις, δύναται καθόλου νὰ περιληφθῇ εἰς δύο τινάς, τὰς κυριωτέρας καὶ ἐξοχωτέρας, εἰς

τῶν ὁποίων τὴν ἔρευναν ὑπάγονται ὅλαι αἱ ἄλλαι καθὸ εἰδικώτεραι καὶ ἐπουσιωδέστεραι. Τίνα δὲ τὰ χαρακτηριστικὰ δι' ὧν διακρίνεται ἑκατέρα τῶν φάσεων τούτων; ἡ μὲν εἶναι τὸ ἐξωτερικὸν, ἡ μορφὴ, τὸ εἶδος, ἡ δὲ τὸ ἐσωτερικὸν, ἡ ὕλη, τὸ ἐμπεριεχόμενον· καὶ ἡ μὲν συνίσταται εἰς τὸ λεκτικὸν, εἰς τὸν τῆς γλώσσης μηχανισμὸν, ἡ δὲ εἰς τὰς ἐννοίας, εἰς τὸ ἄθροισμα τῶν γνώσεων. Αἱ ἐφ' ἑκατέρας λοιπὸν τῶν φάσεων τούτων ἐφαρμοσθησόμεναι σκέψεις θέλουσι χρησιμεύσει ὡς προεισαγωγή τις τρόπον τινὰ εἰς ἀνεύρεσιν ὁρθῆς καὶ ἀσφαλοῦς μεθόδου, δι' ἧς ἡ ἑλληνικὴ νεολαία θέλει δρέψει γονιμωτέρους καὶ ἀφθονωτέρους καρποὺς ἐκ τῆς σπουδῆς τοῦ ἑλληνισμοῦ, συμπορευομένης καὶ συναδούσης ὅσον ἔνεστιν ἁρμονικώτερον μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, μὲ τὰς ἐθνικὰς χρείας καὶ μὲ τὸ μέγα δρᾶμα δι' ὅ ἐστι παρεσκευασμένη ἡ σκηνὴ τῆς ἀνατολῆς.

Ὅ,τι εὐφυῶς ἔλεγεν ἀρχαῖός τις περὶ τῆς ἀποκτήσεως τῆς ἐλευθερίας· « ἀνίσως ἡ θάλασσα ἦτον » ὅλη μέλαν καὶ ἡ γῆ χαρτίον, οὔτε ἐκείνη θὰ ἔφθα » νε διὰ νὰ γραφῶσιν, οὔτε τοῦτο διὰ νὰ περιλάβῃ » πάντας τοὺς ἐπαίνους τῆς ἐλευθερίας· » τὸ αὐτὸ τοῦτο ἤρμοζεν ἐπίσης νὰ ῥηθῇ καὶ περὶ τῆς μαθήσεως· τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἧς πρῶτον καὶ ἄμεσον ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι διὰ ταύτης συγκοινωνοῦντες ἀπ' εὐθείας μετ' αὐτῶν τῶν κλασικῶν συγγραφέων, εὑρισκόμεθα βέβαιοι ὅτι ἐμβαθύνομεν μᾶλλον εἰς τὰ διανοήματά των καὶ ἐννοοῦμεν ἀσφαλέστερον τὸ ἐμπεριεχόμενον, ἐξοικειούμεναι οὕτω καὶ μετουσιούμεναι αὐτὸ τὸ πνεῦμα τῶν συγγραμμάτων των, ὅπερ ἄλλως τῶν ἀδυνάτων νὰ ἐπιτύχωμεν διὰ μεταφράσεων, καθ' ὅσον δι' αὐτῶν συχνάκις ἀλλοιοῦται ἡ ἔκφασις ἡ ἔννοια, ὁ συγγραφεὺς μεταμφιέννυται ἱμάτιον ξένον οὐδόλως ἁρμόζον εἰς τὸ εὔρυθμον καὶ εὐκαμπὲς τῶν μελῶν του, εἰς τὸ ἀνδρικόν του σχῆμα καὶ εἰς τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ σοβαρὸν τοῦ χαρακτῆρός του· χωρὶς νὰ προσθέσωμεν ὅτι δι' ἡμᾶς ἤθελεν εἶσθαι αἴσχος νὰ μὴ ἀρυώμεθα καὶ ἄκρατον τὴν προγονικὴν ἡμῶν σοφίαν ἐξ αὐτῶν τῶν πηγῶν της, ἀλλ' ἐκ ῥυακίων μᾶλλον ἢ ἧττον τελματωδῶν καὶ ἀκαθάρτων.

Ἀλλ' ἡ ἄμεσος γνῶσις τῶν προγονικῶν ἡμῶν συγγραμμάτων δὲν εἶναι ὁ μόνος οὐδὲ ὁ κύριος λόγος τῆς ἐκ τῆς σπουδῆς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης προκυπτούσης ὠφελείας· ἡ ἀνάγκη αὐτῆς στηρίζεται καὶ ἐπὶ τῆς ἀξίας ἐν γένει τῆς γλωσσικῆς σπουδῆς, συντεινούσης τὰ μέγιστα εἰς τὴν διανοητικὴν καλλιέργειαν καὶ εἰς τὴν ἐλευθέριον ἐκπαίδευσιν. Καὶ τῷ ὄντι δὲν εἶναι ἡ γλῶσσα τὸ κύριον ὄργανον, δι' οὗ τὸ πνεῦμα ἀποκαλύπτει καὶ ἐκθέτει τὰ μεγαλοπρεπέστερα αὐτοῦ δημιουργήματα; Καὶ τίς δύναται νὰ δρέψῃ τὰ ἄνθη τῆς καλλιεργείας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ λαοῦ οἵου δήποτε, χωρὶς νὰ ἐννοῇ τὴν γλῶσσάν του; Ὅθεν ὀρθῶς ἐλέχθη φιλολογία ὁ ἔρως καὶ ἡ κλίσις πρὸς τὸν λόγον, τοῦτο τὸ καθολικώτατον, σημαντικώτατον καὶ εἰκονικώτατον ἔργον τοῦ πνεύματος, δι' οὗ φανεροῦται καὶ ἀποκαλύπτεται. Λὸν εἶναι ὁ λόγος ὑψηλὴ τέχνη ἐμπεριέχουσα ἐν ἑαυτῇ πολλὰς τῶν ἄλλων τεχνῶν, τὴν μουσικὴν, π. χ. τὴν ζωγραφίαν κ. τ. λ.; Τὸ πνεῦμα δὲν ἐμψυχόνει διὰ τοῦ λόγου τὸ ἀντικείμενόν του, θέτον αὐτὸ ὑπ' ὄψιν τοῦ ἀναγνώστου διὰ τεχνικῆς τινος διατάξεως, καὶ ζωγραφοῦν αὐτὸ διὰ προσδιορισμῶν παριστώντων ἐναργῶς καὶ ζωηρῶς τὰς ἐσωτερικὰς οὐχ ἧττον ἢ τὰς ἐξωτερικὰς αὐτοῦ ἰδιότητας, ἔνθα αἱ περίοδοι, αἱ λέξεις καὶ αὐταὶ αἱ συλλαβαὶ πρέπει νὰ σημαίνωσί τι, ἔνθα τὰ πάντα πρέπει νὰ ἦνε χαρακτηριστικά; καὶ ἀπευθυνομένη ἡ τέχνη τοῦ λόγου εἰς τὸν ὀφθαλμὸν δὲν ἀπευθύνεται συνάμα θαυμασίως καὶ εἰς τὸ οὖς, ὡς ἡ μουσικὴ, διὰ τῆς εὐφωνίας, τοῦ ῥυθμοῦ, τῆς ἁρμονικῆς συνθήκης τῶν τε συλλαβῶν καὶ τῶν λέξεων; Ἐκτὸς δὲ τῶν ἐξωτερικῶν τούτων πλεονεκτημάτων ἡ γλῶσσα δὲν ἔχει καὶ ἐσωτερικὴν ἀξίαν διενεργοῦσα ἐπίσημον ἐπίῤῥοιαν καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν νοητικῶν ἐργασιῶν, καθ' ὅσον ἀναλύει αὐτὰς εἰς τὰ ἁπλᾶ στοιχεῖά των, ἐκτείνει τὰς ἰδέας, καὶ συντελεῖ ὁλοκλήρως εἰς τὴν μόρφωσίν των, εἰς τὴν ἀπ' ἀλλήλων ἐξαγωγὴν καὶ εἰς τοὺς ποικίλους συνδυασμοὺς καὶ τὰς σχέσεις των; Πότον ἡ ἔκφρασις δὲν ἐπενεργεῖ ἐπὶ τῆς διανοίας, ὥστε διὰ τῆς τελειοποιήσεως ἐκείνης νὰ προσλαμβάνῃ αὕτη μείζονα βαθμὸν εὐκρινείας καὶ καθαρότητος; Ἐν ἑνὶ δὲ λόγῳ δὲν ἐπιβεβαιοῖ τὴν ἀξιολογότητα τῆς γλώσσης ἡ ἁπλῆ αὕτη ἱστορικὴ παρατήρησις, ὅτι αἱ γνώσεις καὶ ἡ γλῶσσα συνέγονται πάντοτε στενώτατα, καὶ ὅτι ὁ φωτισμὸς καὶ ἡ διανοητικὴ ἀνάπτυξις παντὸς ἔθνους βαίνουσι παράλληλοι πρὸς τὴν πρόοδον καὶ τελειοποίησιν τῆς γλώσσης του; — Ὅθεν ἐὰν οἱ προεκτεθέντες λόγοι εἰσὶν ἱκανοὶ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ὠφελείας τῆς προερχομένης ἐκ τῆς σπουδῆς τῶν γλωσσῶν, πολλῷ μᾶλλον ἰσχύουσιν ἐφαρμοζόμενοι εἰς τὴν τῆς ἑλληνικῆς· διότι αὕτη δικαίως θεωρεῖται ὡς ἡ πηγὴ καὶ τὸ ἀρχέτυπον τῶν ἄλλων γλωσσῶν, ὑπερβάλλουσα πάσας τὰς ἄλλας εἰς τὴν ἁρμονίαν καὶ τὴν χάριν τῶν λέξεων, εἰς τὸ ἀνθηρὸν καὶ ἀκριβὲς τῆς φράσεως, εἰς τὸ σύντονον καὶ μεγαλοπρεπὲς τοῦ ὕφους, εἰς τὸ εὐκαμπτον τοῦ σχηματισμοῦ, καὶ εἰς τὴν εὐκολίαν δι' ἧς ἐκ τινων ῥιζικῶν λέξεων δημιουργεῖ πλῆθος ἄλλων εἴτε διὰ παραγωγῆς εἴτε διὰ συνθέσεως. Τὸ δραστήριον, τὸ ὑψηλὸν, τὸ σεμνὸν, τὸ μελῳδικὸν καὶ ἐπαφῳδόν, ἡ διὰ λέξεων ἐνσωμάτωσις τοῦ πάθους καὶ τοῦ νοήματος, ἡ ἐξηκριβωμένη καὶ ζωηρὰ ἔκφασις τῶν ἰδεῶν, ἡ ἐντεχνος διάκρισις καὶ ὁ προσδιορισμὸς τῶν λεπτοτέρων αὐτῶν παραλλαγῶν καὶ σχέσεων, ἰδοὺ τὰ πρώτιστα γνωρίσματα τῆς προγονικῆς ἡμῶν γλώσσης, ἰδοὺ τὰ αἴτια δι' ἃ ἡ σπουδὴ αὐτῆς καὶ ἁπλῶς καθὸ γλώσσης θεωρουμένης ἀκονίζει τὴν λογικὴν δύναμιν, ἐνισχύει τὴν κρίσιν, ἀναπτερόνει τὴν φαντασίαν καὶ τὸ αἴσθημα, καὶ καθόλου παρέχει εἰς τὸ πνεῦμα τοσοῦτον ποικίλην, κανονικὴν καὶ ἀκριβῆ ἐξάσκησιν, ὥστε δικαίως θεωρεῖται ὡς τὸ κύριον στοιχεῖον τῆς ἐλευθερίου ἀγωγῆς ἢ ἐκπαιδεύσεως.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς κατ' εὐθεῖαν συνδιατριβῆς καὶ συγκοινωνίας μετὰ τῶν προγονικῶν συγγραμμάτων, ἐκτὸς τῆς διανοητικῆς μορφώσεως καὶ ἐξασκήσεως, ὑπάρχει καὶ ἄλλος λόγος οὐχ ἧττον ἰσχυρὸς καὶ βάσιμος δι' ὃν ὀφείλομεν ἡμεῖς μάλιστα οἱ Ἕλληνες νὰ

ἐγκύπτωμεν μετὰ προθυμίας καὶ ζέσεως εἰς τὴν τοῦ ἀρχαίου Μέλλοντος καὶ τοῦ Ἀπαρεμφάτου ἡ μάθησιν ταύτην· ὁ λόγος δὲ οὗτος εἶναι ὁ τῆς ἐθνικῆς φιλαυτίας, ἡ μᾶλλον εἰπεῖν ὁ τοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος· διότι ἡ γλῶσσα εἶναι ὁ κρίκος δι' οὗ συνδεόμεθα μὲ ὅλην τὴν σειρὰν τῶν προγενεστέρων ἐποχῶν, ἐπανάγουσα ἡμᾶς εἰς τὰ διάφορα στάδια τοῦ ἱστορικοῦ ἡμῶν βίου, καὶ ἐμπεδοῦσα εἰς τὰς καρδίας μας τὸ ἐθνικὸν ἐκεῖνο φρόνημα, ὅπερ ἐστὶν ἡ ψυχὴ τῆς ἐλευθερίας καὶ πάσης μεγαλεπηβόλου πράξεως. Ἡ γλῶσσα εἶναι τὸ κάτοπτρον τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἀντανακλῶσα πιστῶς τὰς διαφόρους αὐτοῦ φάσεις, συμμεταβαλλομένη μὲ ἑκάστην τούτων καὶ ἀκριβῶς ἁρμόζουσα εἰς τὸ ὅλον σύστημα τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν αἰσθημάτων ἑκάστης τῶν περιόδων του· εἰς τρόπον ὥστε μελετῶντες μετὰ φιλοσοφικῆς ἐρεύνης τὰς κυριωτέρας τῆς πατρῴας ἡμῶν γλώσσης μεταβολὰς, διεξερχόμεθα συνάμα τὴν ἱστορίαν τῆς καθομιλουμένης, ἀνευρίσκομεν εἰς τὸ παρελθὸν τοὺς λόγους τῆς γενέσεώς της, καὶ ὁδηγούμενοι ὑπ' αὐτῶν εἰς τὴν ἀνάδυφιν καὶ ἐξέτασιν τῶν ῥοπῶν καὶ τῶν τάσεών της, πειθόμεθα περὶ τῆς καταλληλίας καὶ τοῦ προσφυοῦς τῆς ἐνεστώσης μορφῆς τῆς γλώσσης μας εἰς τὸ ἐμπεριεχόμενον τοῦ σημερινοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος, ὅπερ συνίσταται εἴς τινα σύγκρασιν τοῦ ἀρχαίου καὶ νεωτέρου πολιτισμοῦ, τῆς κλασικότητος καὶ τῆς ὀρθοδοξίας, τοῦ προγονικοῦ πατριωτισμοῦ καὶ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης. Ἄλλως δὲ τὸ νὰ ζητῶμεν νὰ ἐπαναγάγωμεν τὴν σημερινὴν ἡμῶν γλῶσσαν εἰς τὴν Ξενοφώντειον καὶ Θουκυδίδειον, εἶναι ἀναχρονισμὸς ἀσύγγνωστος, εἶναι ἐπίσης ἀλλόκοτον ὡς τὸ νὰ διισχυρίζεται τις ὅτι ὁ σημερινὸς Ἕλλην πρέπει νὰ ἐξέλθῃ τῆς ἐποχῆς του καὶ νὰ διανοῆται, νὰ φρονῇ καὶ νὰ πολιτεύηται κατὰ τὰς ἰδέας, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν ἀρχαίων Ἀττικῶν. Ἡ καθομιλουμένη ἔχει βέβαια τὰ ἱστορικὰ αὐτῆς στοιχεῖα, στοιχεῖα τιμαλφῆ καὶ περισπούδαστα, ἀποδεικνύοντα ὅτι αὕτη δὲν εἶναι εἰμὴ προαγωγὴ καὶ ἐπέκτασις τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, ἥτις ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, μ' ὅλας τὰς φάσεις καὶ μετατροπάς της, ὑφίσταται πάντοτε κατ' οὐσίαν ἡ αὐτή· ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἱστορικῶν τούτων στοιχείων ἔχει καί τινα ἴδια συναπαρτίζοντα τὴν χαρακτηριστικὴν αὐτῆς φυσιογνωμίαν, ὁποῖα διαφαίνονται καὶ εἰς ἑκάστην τῶν προγενεστέρων αὐτῆς περιόδων, ὡς εἰς τὴν Ἀττικὴν, τὴν Ἀλεξανδρινὴν καὶ τὴν Βυζαντινήν. Ἡ ζωτικὴ ἄρα ἐνέργεια τῆς νεοελληνικῆς συνίσταται εἰς τὴν σύμπηξιν ἢ συγχώνευσιν τῶν δύο τούτων στοιχείων, ἀλλ' ὄχι εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ἐπικράτησιν ἑνὸς μόνου ἐξ αὐτῶν βιαίως ἀποσπωμένου ἀπὸ τοῦ ἑτέρου ὡς ἀλλοτρίου καὶ ἀναρμόστου. — Εἶναι μεγίστη ἐπιπολαιότης νὰ φαντάζηταί τις ὅτι διὰ νὰ καθαρεύῃ ἡ γλῶσσα, πρέπει νὰ ἐκκενωθῇ ὁ στόμαχός της ἀπὸ τῶν λεγομένων χυδαϊκῶν λέξεων, (ἐνῷ οὐδέπω προσδιωρίσθη ἀκριβῶς τί πρέπει νὰ ἐννοῆται διὰ τοῦ χυδαϊσμοῦ) καὶ νὰ καυτηριασθῶσι τὰ ὑποτιθέμενα ἕλκη της, τὸ *νά*. λ. χ. τὸ *δέν*, τὸ *εἶναι* κ. τ. λ. διὰ τοῦ *ἔνα*, *σύ*, *ἐστίν*. Ἂς μὴ νομίζῃ τις ὅτι διὰ τῆς εἰσαγωγῆς

ἐπὶ τὸ ἀρχαῖον Μέλλοντος καὶ τοῦ Ἀπαρεμφάτου ἡ γλῶσσα θαμίζει ἐπ' ἄκροισι τελειότητος. Ὄχι. — Ἀπ' ἐναντίας ἡ κυριολεξία, ἡ εὐκρίνεια, ἡ διάκρισις καὶ ὁ ἀκριβὴς προσδιορισμὸς τῆς σημασίας ἑκάστης λέξεως, ἡ ἀνόρυξις τοῦ πλούτου τῶν ἰδιωτισμῶν καὶ τῶν φράσεων, τὸ ἁρμονικὸν, τὸ ἀφελὲς, τὸ νευρῶδες καὶ τὸ σύντονον τοῦ λόγου κ. τ. λ. ἰδοὺ τὰ δραστήρια φάρμακα πρὸς κάθαρσιν τῆς γλώσσης μας, ἰδοὺ τὰ μέσα δι' ὧν προάγεται εἰς εὐρωστίαν καὶ δύναμιν.

Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τὸ προκείμενον, ἂς μᾶς συγχωρηθῇ τοσοῦτον μόνον ὡς ἐν παρόδῳ νὰ προσθέσωμεν εἰς συμπλήρωσιν τῶν περὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης σκέψεών μας, ὅτι δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ σπουδασθῇ αὕτη καθ' ἑαυτὴν εἰς τὰς διαφόρους αὐτῆς περιόδους, ἀλλὰ καὶ ἀντιπαραβαλλομένη μετὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν νὰ γνωσθῇ καὶ κατὰ τὴν πρὸς αὐτὰς σχέσιν της, καὶ νὰ προσδιορισθῇ κατὰ πόσον ἐκεῖναι χρεωστοῦσι τὴν ὕπαρξίν των εἰς τὴν θαυμασίαν δραστικότητα καὶ ἐπιῤῥοὴν ἣν ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐξήσκησεν ἐπὶ τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τῆς διαπλάσεώς των. Ἴσως ἐκ τῆς ἐρεύνης ταύτης προκύψῃ ὅτι ὁ ἑλληνισμὸς, ὅστις διὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν ἰδεῶν ἐθέλασε τὸ εὐρωπαϊκὸν πνεῦμα, αὐτὸς οὗτος τὸ γαλουχεῖ ἔτι καὶ νῦν διὰ τῆς γλώσσης του· ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἥτις ἄλλοτε ἐπεξετείνετο εἰς τοσαύτας δυτικὰς ἀποικίας τῆς Ἑλλάδος, πρὸ πάντων δὲ εἰς τὴν Σικελίαν, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν, διατηρεῖται ἔτι καὶ νῦν κατὰ μέγα μέρος εἰ καὶ ὁπωσοῦν παρηλλαγμένη εἰς τὰ στόματα τῶν λαῶν τούτων.

Ἀλλ' ἡ σπουδὴ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τοι εὐρεῖα, ἀξιόλογος καὶ παραγωγὸς μεγάλων ἀποτελεσμάτων, δὲν ἐξαντλεῖ ὅμως τὸν ὅλον ἑλληνισμὸν, δὲν ἀποτελεῖ εἰμὴ τὴν μίαν ἐκ τῶν δύο αὐτοῦ φάσεων, διότι ἡ γλῶσσα, ὡς εἴδομεν, εἶναι τὸ εἶδος, ἡ μορφή· ἑπομένως ὅσον δήποτε καὶ ἂν ἐπεξεργασθῶμεν αὐτὴν, ὅσον δήποτε καὶ ἂν ἐπασχολήθῶμεν εἰς τὴν Γραμματικὴν καὶ τὴν Κριτικὴν, αἱ γνώσεις μας ὅμως θέλουσι πάντοτε μένει ἁπλῶς τυπικαὶ καὶ ἐπιπόλαιοι, ἐνόσῳ δὲν εἰσχωρῶμεν καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ἐσωτερικὸν, ἢ τὸ πραγματικὸν τοῦ ἑλληνισμοῦ. Τὸ μετάλλειον τοῦτο εἶναι βέβαια ἀκένωτον· πάντοτε προσφέρει νέαν ὕλην εἰς τοὺς θέλοντας νὰ τὸ ἀνορύττωσιν· ἀρκεῖ μόνον ἡ ἀνόρυξις νὰ γίνεται μετὰ σπουδαιότητος καὶ ἡ ἐπιτυχία εἶναι ἀρευκτος. Ἂς ἐξετάσωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τώρα πῶς πρέπει νὰ ὁδηγώμεθα εἰς ἐκμετάλλευσιν καὶ ἀνεύρεσιν τοῦ πλούτου ἐκείνου τοῦ ἐγκειμένου ἐν τοῖς σπλάγχνοις τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς ἱστορίας του.

Ἡ πραγματικὴ φάσις, τὸ ἐσωτερικὸν στοιχεῖον τοῦ ἑλληνισμοῦ παρέχει βέβαια τοσοῦτον ἄφθονον ποικιλίαν γνώσεων, ὥστε φαίνεται δύσκολον τὸ νὰ ὑποβληθῇ εἰς συστηματικήν τινα πραγματειαν. — Ὁ ἑλληνισμὸς οὐδέποτε ἐξέλιπεν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ νῦν, ἀείποτε ἀνεφάνη ζῶν καὶ δραστήριος, ἀλλὰ κατὰ διαφόρους τρόπους καὶ διευθύνσεις· ἀείποτε ὑπῆρξεν ὁ αὐτὸς καὶ μόνιμος κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ ποικίλος καὶ μεταβλητὸς κατὰ τὰς ἐμ-

φανείας του· οὗ εἶνος αἱ διάφοροι τάσεις καὶ ἐνέργειαι, ὡς ἐπίσης ἡ διάφορος φύσις τῶν ἀντικειμένων περὶ ἃ κατὰ καιρὸν στρέφεται, ἀποτελοῦσι διακεκριμένας ἐποχὰς ὧν ἑφάπτη συνεπαρτίζει πολιτισμὸν ὁ λόκληρον. Ταιαῦται δὲ κυρίως εἶναι τέσσαρες· ἡ ἰδίως λεγομένη κλασικὴ, ἡ ἀλεξανδρινὴ, ἡ βυζαντινὴ καὶ ἡ νεωτέρα, ἥτις ἄρχεται ἤδη εὐαγγελιζομένη νέου φωτὸς εὐαγγέλια. Ὅθεν διὰ νὰ συμπεριλάβωμεν τὸν ἑλληνισμὸν εἰς τὴν ὁλοκλήρίαν του, ἀνάγκη νὰ τὸν συμπαρακολουθήσωμεν καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐνεργητικότητα, ἀνάγκη νὰ διεξέλθωμεν ἑκάστην αὐτῶν τῶν διαφόρων του ἐποχῶν καὶ νὰ καθέζωμεν τὴν μεταξὺ αὐτῶν ἀλληλουχίαν, ἀνιχνεύοντες τοὺς λόγους τῆς ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην μετατροπῆς καὶ μεταβάσεως. Οὕτω π. χ. διὰ νὰ προσδιορισθῇ ἡ διεύθυνσις καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ σημερινοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, πρέπει νὰ σπουδασθῇ ἡ ἱστορικά του γένεσις, ν' ἀποσυνθεθῇ εἰς τὰ συστατικὰ αὐτοῦ στοιχεῖα καὶ νὰ ζητηθῇ ἡ διάπλασις καὶ ὁ συνδυασμὸς αὐτῶν εἰς τὰς ἰδέας, τὰς θεμελιωθείσας τὴν γλῶσσαν, πρὶν πάντων δὲ εἰς τὸ θρήσκευμα τῆς *βυζαντινῆς* ἐποχῆς. Ἡ ἐποχὴ αὕτη εἶναι τὸ δεύτερον μόνον στάδιον πολιτισμοῦ, εἰς οὗ τὸν σχηματισμὸν συνέτειναν τὰ θραύσματα προγενεστέρας ἐποχῆς, τῆς τοῦ *ἀλεξανδρινοῦ* πολιτισμοῦ· οὗτος δὲ πάλιν, συγκροτηθεὶς ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν στοιχείων τοῦ ἀκμάσας προηγουμένου, ἄλλως πως δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ εἰμὴ ὡς ἡ προσπάθεια τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, τοῦ νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς ἑαυτὸ καὶ νὰ δώσῃ λόγον τῶν προϊόντων τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ μεγαλοφυΐας, ἥτις εἰδείχθη μάλιστα ἀκμαία καὶ γόνιμος κατὰ τὴν προγενεστέραν περίοδον, τὴν κατ' ἐποχὴν *κλασικὴν* καλουμένην, κατὰ τὸν χρυσοῦν αἰῶνα τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Ἀλλὰ πρὶν ἐμβαθύνωμεν εἰς τὰς σχέσεις τῶν διαφόρων τούτων ἐποχῶν εἰς τοὺς λόγους τῆς ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην μεταβάσεως, ἀπαιτεῖται εἰδικὴ καὶ βαθεῖα γνῶσις ἑκάστης αὐτῶν, ἀπαιτεῖται καθολική τις πρόσψις ἁπάντων τῶν διανοητικῶν αὐτῆς προϊόντων, ἁπάντων τῶν εἰς αὐτὴν ἀναφερομένων ἱστορικῶν γεγονότων, ἀφ' ὧν ἐξάγεται τὸ πνεῦμά της καὶ διακινοῦνται οἱ *χαρακτῆρες* καὶ ἡ ψυχογνωμία της. Ὅπως δὲ ἐξηγηθῶμεν ἔτι σαφέστερον καὶ προσδιορίσωμεν ἀκριβέστερον τὸν τρόπον καθ' ὃν ὀφείλομεν νὰ διεξερχώμεθα ἑκάστην τῶν διαληθεισῶν ἐποχῶν, ἃς περιορισθῶμεν εἰς μίαν μόνην ἐξ αὐτῶν τὴν *κλασικὴν* π. χ. ἢ ἀρχαίαν, ὑποτυποῦντες δι' αὐτῆς ὅτι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον δυνάμεθα καὶ τὰς λοιπὰς νὰ ἐφαρμόσωμεν.

Ἡ ἑλληνικὴ ἀρχαιότης παρίσταται ἡμῖν ὡς ζωογόνος δύναμις, ἐξ ἧς ἀδιαλείπτως προσλαμβάνομεν ἀκμὴν καὶ ζωτικότητα, ἀρκεῖ μόνον νὰ τὴν στρέφωμεν ἐπιτηδείως πρὸς ὄφελός μας, καὶ νὰ τὴν προσαρμόζωμεν εἰς τὴν *πρακτικὴν* ἐκείνην χρείαν τῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ ἔθνους μας, ἥτις ζητεῖ, ἐκτὸς τῆς ἐξωτερικῆς φύσεως, ἐκτὸς τῆς γραμματικῆς ἐξηγήσεως, νὰ εἰσδύσῃ εἰς αὐτὸ τὸ πραγματικὸν καὶ εἰς τὴν περιουσίαν τοῦ ἑλληνισμοῦ. Καὶ τῷ ὄντι ἡ ὁρμὴ καὶ ἡ τάσις τοῦ σημερινοῦ Ἕλληνος εἶναι ἡ ἀνάπτυξις ὅλων τῶν πνευματικῶν αὐτοῦ δεξιοτήτων διὰ τῆς καλλιεργείας τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ ἀληθοῦς, καὶ διὰ τῆς ἐπιμόνου καὶ ἀκαμάτου ἐνεργείας του εἰς ἐδραίωσιν τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος καὶ παντὸς μεγάλου καὶ ὑψηλοῦ φρονήματος. Ἀλλ' ἡ ῥοπὴ αὕτη καὶ ἡ διάθεσις ἄλλως πως δὲν δύναται κάλλιον νὰ προαχθῇ καὶ νὰ λάβῃ τὴν ἀπαιτουμένην πραγματοποίησιν, εἰ μὴ καθ' ὅσον χρῆται ὡς κύριον καὶ δραστικὸν μέσον τὴν πλαστικὴν δύναμιν τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος, καθ' ὅσον τρέφεται καὶ ἰσχυροποιεῖται διὰ τῆς κανονικῆς σπουδῆς τῶν προγονικῶν ἀριστουργημάτων.

Ἀλλ' ἐνταῦθα ἀναφύεται ἤδη τὸ ζήτημα, πῶς καὶ κατὰ τίνα μέθοδον κανονιζομένη ἡ σπουδὴ τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος, δύναται νὰ προάξῃ ταχύτατα καὶ ἀσφαλέστατα τὴν ἐθνικὴν μόρφωσιν, καὶ νὰ τεθῇ εἰς πλήρη ἁρμονίαν μὲ τὰς ἐνεστώσας ἐθνικὰς χρείας καὶ ἀπαιτήσεις; — Ἡ μόνη θεμελιώδης ἀρχὴ ἥτις πρέπει νὰ μᾶς χειραγωγῇ ὡς μίτος Ἀριάδνης, ἐν μέσῳ τοσούτων ἰδεῶν, τοσούτων παραδόσεων, τοσούτων ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν γεγονότων, τοσούτου πολλαπλοῦ καὶ ποικίλου ἐμπεριεχομένου τῆς ἀρχαιότητος, εἶναι ἡ ἐξύψωσις καὶ ἡ στερέωσις τῆς ἑνότητος τῆς ὑποκρυπτομένης ὑπὸ τὴν πλεθὺν ταύτην τῶν φαινομένων, εἶναι ἡ ἀνεύρεσις καὶ ὁ προσδιορισμὸς τοῦ *ὀργανικοῦ* ἐκείνου χαρακτῆρος τοῦ ἐντυποῦντος τὴν σφραγῖδα του εἰς ἅπασαν τὴν ζωϊκὴν οἰκονομίαν τοῦ κατ' ἐποχὴν πεπολιτισμένου ἐκείνου λαοῦ τῆς ἀρχαιότητος, χαρακτῆρος, διοῦ ὅλα τὰ διανοητικὰ καὶ ἠθικὰ στοιχεῖά του ἔχουσι πολὺ ἀλληλοαμοιβαίαν σχέσιν καὶ ἁρμονικὴν σύνδεσιν. Ὅθεν ὅλα τὰ ἀντικείμενα τῆς κλασικῆς σπουδῆς, ἱστορία, θρησκεία, τέχνη, ἐπιστήμη, πολιτεία, ὅλα πρέπει ν' ἀντιπαραθέτωνται, νὰ παραλληλίζωνται καὶ νὰ συμπαραλαμβάνωνται εἰς ἀμοιβαίαν ἐξήγησιν καὶ διασάφησιν, ἐπιδιωκομένου ἀδιαλείπτως καὶ ἰχνηλατουμένου τοῦ καθολικοῦ τῆς ἐποχῆς πνεύματος. Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης διαφωτίζονται τὰ καθέκαστα, καὶ ἡ μικροσκοπικὴ παρατήρησις τῶν μερικοτήτων, ἥτις ἄλλως κινδυνεύει ν' ἀποπλανηθῇ εἰς ἀδιέξοδον λαβύρινθον, προσλαμβάνει σύστασιν καὶ ἑνότητα· διότι ἀληθεύει πάντοτε ὅτι ἐκ τῆς καθόλου γνώσεως παγάζει ζῶπα καὶ βαθεῖα κατάληψις τῶν καθέκαστα· ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ ὅλου πρέπει νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸ πνεῦμα ἐσχηματισμένη πρὸ τῶν μερῶν, διὰ νὰ εὑρίσκωσι ταῦτα τὴν προσήκουσαν αὐτοῖς θέσιν καὶ τὴν ἁρμονικήν των διάταξιν. — Ὁ πολιτικὸς ἱστορικὸς π. χ. διὰ νὰ ἐκθέσῃ τὴν ἱστορίαν τῶν διαφόρων πολιτειῶν, πρέπει νὰ γινώσκῃ προλαβόντως τὸν ὀργανισμὸν καὶ τοὺς ὅρους τῆς πολιτείας, καὶ ὁ ἐκθέτων τὴν ἱστορικὴν ἀνάπτυξιν τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων, πρέπει νὰ ἔχῃ προκηγουμένως παρούσαν εἰς τὸ πνεῦμά του αὐτὴν τὴν φιλοσοφικὴν ἰδέαν ὑπὸ τὴν ἀΐδιον αὐτῆς μορφὴν καὶ εἰς τὴν καθολικότητά της. — Ὡσαύτως ἄρα καὶ ἡ παρατήρησις ἑνὸς μοναδικοῦ κλάδου τοῦ ἀρχαίου ἑλληνισμοῦ, οἷος τῆς τέχνης, τῆς ἐπιστήμης, τῆς πολιτείας κ. τ. λ. φέρει ἀναγκαίως τὸν σπουδαστὴν εἰς τὸν πλοῦτον τοῦ ὁλικοῦ βίου, οὐδὲ δύναται ν' ἀποσπάσῃ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἑνὸς στοιχείου ἀπὸ τὴν τῶν ἄλλων, πρέπει νὰ τὰ ἀναφέρῃ πρὸς ἄλληλα,

καὶ ἀπὸ τὰς ἀναφορὰς ταύτας νὰ σχηματίσῃ εἰς τὸ πνεῦμά του περιληπτικήν τινα ἰδέαν τοῦ ὅλου τοῦ γενικοῦ, ἥτις τὸν φέρει εἰς τὸ νὰ κρίνῃ ὀρθῶς καὶ νὰ ἑκτιμᾷ τὰ καθέκαστα.

Αὕτη δὲ ἡ στενὴ καὶ ἀδιάῤῥηκτος σύνδεσις καὶ ἀναφορὰ, ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ τῶν διαφόρων στοιχείων τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἐνοπτρίζεται τοσοῦτον πιστῶς καὶ καθαρῶς εἰς τὰ διάφορα συγγράμματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὥστε ἕκαστον εἶδος αὐτῶν, εἴτε πολιτικὸν, εἴτε ποιητικὸν, εἴτε φιλοσοφικὸν, ἀποτελεῖ κέντρον, ἐξ οὗ τὰ λοιπὰ ἐξέρχονται ὡς ἀκτῖνες τοῦ αὐτοῦ κύκλου· διότι τοῦτο εἶναι βέβαιον ἐν τῶν κυριωτέρων πλεονεκτημάτων τῶν κλασικῶν συγγραφέων, ὅτι ἕκαστος αὐτῶν δὲν εἶναι εἰμὴ ἀντιπρόσωπος τῆς ἐποχῆς του, ὅτι αἱ σκέψεις, αἱ θεωρίαι, αἱ κρίσεις ἑκάστου αὐτῶν δὲν εἶναι ἀτομικοὶ συνδυασμοὶ καὶ αὐθαίρετοι δοξασίαι του, ἀλλὰ πιστὴ ἔκφρασις τοῦ γενικοῦ πνεύματος, ὅτι ἐν ἑνὶ λόγῳ εἰς ἕκαστον αὐτῶν λαλεῖ ἡ ἐποχή του. Ὅθεν διὰ νὰ ἐμβαθύνωμεν εἰς τὸ ἐμπεριεχόμενον οἱουδήποτε κλασικοῦ συγγράμματος, ἀνάγκη νὰ μὴ περιορίζωμεθα εἰς ξηρὰν καὶ ἄγονον τοῦ κειμένου μετάφρασιν, ἀλλὰ νὰ τὸ ἐπεκτείνωμεν εἰς γενικὴν ἔποψιν, καὶ δι' αὐτοῦ ὡς κέντρου νὰ διατρέχωμεν τὴν ὅλην περιφέρειαν τοῦ θεωρητικοῦ συνάμα ἢ πρακτικοῦ βίου τῆς ἀρχαιότητος.

Ἀλλὰ πρὸς μείζονα τῶν προεκτεθέντων διασάφησιν, ἂς τὰ ἐφαρμόσωμεν ἐπί τινος παραδείγματος· διὰ νὰ γένῃ ἐντεῦθεν καταφανέστερον τίνι τρόπῳ ἡ σπουδὴ κλασικοῦ συγγράμματος τοσοῦτο μᾶλλον τελεσφορεῖ, καθ' ὅσον ἀνακινοῦνται ζητήματα, ὧν ἡ λύσις δὲν ἐπιτυγχάνεται εἰμὴ διὰ περιεκτικῆς καὶ εὑρείας γνώσεως τῶν διαφόρων στιγμῶν τῆς ὀργανικῆς τοῦ ὅλου ἰδέας.

Ἀδιάφορον ποῖον τῶν συγγραμμάτων νὰ λάβωμεν ὡς παράδειγμα. Ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι σπουδάζοντες μίαν τῶν ἀξιολογωτέρων περιόδων τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, τὴν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, προσέχομεν ἐμπροσθέν μας τὸ πιστὸν καὶ καλῶν αὐτῆς κάτοπτρον, τὸν Θουκυδίδειον συγγραφέα.

Καὶ κατὰ πρῶτον εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ Θουκυδίδης δὲν ἀρκεῖται εἰς τὴν ἁπλῆν τῶν γεγονότων διήγησιν, εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῶν πολεμικῶν συμβάντων, ἀλλ' ὅτι ἀναζητῶν τὰς αἰτίας των, τὰς εὑρίσκει εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν τῆς ἐποχῆς του κατάστασιν. Καὶ εἰς αὐτὴν ὅμως τὴν πολιτικὴν ἔποψιν εἶναι διάφοροι στιγμαί, ἃς ὁ Θουκυδίδης ὑπαινίττεται μὲν, καταλείπει ὅμως εἰς τοὺς σπουδαστὰς τὴν φροντίδα τοῦ νὰ τὰς πορισθῶσιν ἄλλοθεν. Οὕτω π. χ. ἡ σύναψις τῶν συμμαχιῶν, αἱ πολιτικαὶ ῥαδιουργίαι ἢ τὰ κόμματα ἑκάστης πολιτείας συνέχονται στενὰ μὲ τὰς συμπαθείας καὶ ἀντιπαθείας τὰς προερχομένας ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς καταγωγῆς· διότι τοῦτο εἶναι μάλιστα ἀξιοπαρατήρητον ὅτι αἱ διακρίσεις ἢ αἱ ἀντιθέσεις τῶν φυλῶν, ἃς τινας ἡ φύσις ἀνέκαθεν προσδιώρισεν, ἐπενεργοῦσι συστηματικῶς καὶ εἰς τοὺς ἱστορικοὺς καιρούς, ἢ, μᾶλλον εἰπεῖν, μέχρι τῆς σήμερον ἀντιθέσεις ἐκπροσωπούμεναι ὑπὸ τῶν δύο μεγαλητέρων ἐν τῇ Ἑλλάδι πόλεων, ὑπὸ τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηνῶν, καθ' ὅσον ἡ μὲν παριστᾷ τὸ ἀρχαῖον, συντηρητικὸν στοιχεῖον, ἀποστρεφομένη οἱανδήποτε καινοτομίαν καὶ ἐμμένουσα εἰς τὴν δώριον αὐστηρὰν πειθαρχίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν δώριον ἀνδρίαν καὶ ἀρετήν. Ἡ δὲ τῶν Ἀθηνῶν πολιτεία, τὸ κέντρον τοῦ νέου ἰωνικοῦ πνεύματος, δείκνυται προοδευτικὴ εἰς πᾶσαν μεγάλην ἀρχὴν εἴτε πολιτικὴν, εἴτε κοινωνικὴν, εἴτε θρησκευτικὴν, εἴτε ἐπιστημονικήν. Φίλη τῆς ποικιλίας καὶ τοῦ νεωτερισμοῦ, περιθάλπουσα πᾶν ὑψηλὸν καὶ γενναῖον, καὶ καταπλουτίζουσα μὲ πολυειδεῖς ἀνακαλύψεις τὸν θεωρητικὸν καὶ πρακτικὸν βίον. Ὅθεν ἐκ τῆς ἐξιστορήσεως τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, διὰ τῆς ἐρεύνας τῆς πολιτικῆς καταστάσεως, ἀνατρέχομεν εἰς τὴν πρώτην πηγὴν τῶν συμβάντων τούτων, εἰς τὴν φυσικὴν διάκρισιν τῶν δύο φυλῶν τῆς Ἑλλάδος, τῆς δωρικῆς καὶ ἰωνικῆς.

Μένει ὅμως ἀτελὴς ἡ σπουδή μας· ἐὰν ἀποσπάσωμεν τὰ πολιτικὰ γεγονότα ἀπὸ τὴν φυσικὴν αὐτῶν σύνδεσιν μετὰ τῶν λοιπῶν στοιχείων τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Δὲν ἀρκεῖ βέβαια νὰ θεωρηθῇ ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος ὡς διαμάχη τοῦ δωρισμοῦ καὶ ἰωνισμοῦ, πρόκειται ἐνταῦθα ν' ἀναπτυχθῇ εἰσέτι σειρά τις πνευματικῶν ἀντιθέσεων. Καὶ πῶς ἄλλως δυνάμεθα νὰ τὰς ἀναπτύξωμεν εἰμὴ ζητοῦντες νὰ ἐννοήσωμεν τὴν θρησκείαν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν τέχνην, τὴν κοινὴν μόρφωσιν καὶ τὰ ἔθιμα, τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν ἐπιστήμην, καὶ νὰ θεωρήσωμεν τὰ διανοητικὰ ταῦτα στοιχεῖα ὡς βάσιν τῶν πολιτικῶν γεγονότων; Ὁ ἐξωτερικὸς βίος ἑνὸς λαοῦ εἶναι καθαρὸν ἀπαύγασμα τῶν ἐσωτερικῶν αὐτοῦ τάσεων, τοῦ πνεύματός του, μάλιστα δὲ κατὰ τὰς πλέον πεπολιτισμένας ἐποχάς, ἐν αἷς αἱ ἰδέαι ἐξασκοῦσι μεγάλην ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τῶν πράξεων, ἐν αἷς ἡ κοινὴ γνώμη σχηματίζεται καὶ ὑψοῦται εἰς εὐθύπαρκτον δύναμιν. Ἐπομένως δὲ ὅπως διαφωτίσωμεν τὸ πνεῦμα τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐποχῆς, πρέπει νὰ συμπεριλάβωμεν εἰς τὰς σπουδάς μας ἅπαντας τοὺς συγχρόνους ἱστορικοὺς, ποιητὰς καὶ λογογράφους, πρὸ πάντων δὲ τοὺς δύο κορυφαίους φιλοσόφους τῆς ἀρχαιότητος. Τέλος δὲ τὰ ὅρια τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐπεκτείνονται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὸ παρελθόν, ἤτοι εἰς τὰς ἀρχικὰς σχέσεις τῆς Ἑλλάδος πρὸς τοὺς βαρβάρους καὶ μάλιστα τοὺς τῆς Ἀνατολῆς, (ὧν τινων ἐφάπτεται ἀκροθιγῶς πως ὁ Θουκυδίδης) ἀπὸ τῶν πρώτων ἀποικιῶν μέχρις οὗ ὁ Ἀλέξανδρος πραγματοποιεῖ ὅ,τι ἀνέκαθεν ἐνυπῆρχεν ἐν ταῖς ῥοπαῖς καὶ ταῖς διαθέσεσιν ἑκατέρων τῶν ἐθνῶν· ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸ μέλλον, καθ' ὅσον σπουδάζων τις προσεκτικῶς ἀνιχνεύει τὰς τάσεις καὶ τὰς ἰσχυρίσεις τῆς ἐποχῆς τοῦ νὰ ἐξέλθῃ τῆς ποικιλίας καὶ νὰ φθάσῃ εἰς ὑψηλοτέραν τινὰ ἑνότητα, ἥτις πολιτικῶς μὲν ἐκφράζεται ὡς Μοναρχία, θεωρητικῶς δὲ ὡς ἀντικατάστασις τοῦ πολυθεΐσμοῦ διὰ τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας. Καὶ καθόλου ἐνταῦθα ἀνευρίσκονται οἱ λόγοι τῆς μεταβάσεως εἰς τὴν δευτέραν ἐποχήν.

Ἀλλ' ἐπειδὴ λεπτομερεστέρα ἔρευνα τοῦ εἰς παράδειγμα προτεθέντος συγγράμματος ἤθελε μᾶς φέ-

ρει πολὺ μακρότερον τοῦ δέοντος, περιοριζόμεθα εἰς τὰς ἁπλᾶς ταύτας νύξεις ἱκανὰς νὰ ἰχνογραφήσωσι τὸν τρόπον καθ' ὃν φρονοῦμεν ὅτι πρέπει νὰ διεξερχώμεθα τὸ πραγματικὸν μέρος τῶν κλασικῶν συγγραμμάτων ὅπως εἰσδύωμεν εἰς τὸ καθ' αὐτὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ πνεῦμα.

Ἐκ τῶν εἰρημένων λοιπὸν συνάγεται ὅτι ὁ ἑλληνισμὸς πρέπει νὰ σπουδάζηται ἀκριβῶς εἰς ἑκατέραν τῶν δύο αὐτοῦ φάσεων, εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ τὰς ἰδέας, ἢ εἰς τὸ εἶδος καὶ τὸ ὑλικόν. Διὰ μὲν τοῦ πρώτου τιθέμεθα εἰς ἄμεσον συγκοινωνίαν καὶ ἐπαφὴν μετὰ τῶν προγονικῶν συγγραμμάτων, αἱ νοητικαὶ ἡμῶν δυνάμεις ἐξασκοῦνται καὶ θήγονται, τὸ ἐθνικὸν ἡμῶν φρόνημα ἐπὶ μᾶλλον κραταιοῦται, ἡ καθομιλουμένη ἡμῶν γλῶσσα προβαίνει ἐπὶ τὸ τελειότερον, καὶ πολλαὶ τῶν νεωτέρων γλωσσῶν ἐξελέγχονται ἴσως ὑποκρύπτουσαι ἐν τοῖς ἰδίοις κόλποις ὅσην οὐδὲς ὑπώπτευσε μερίδα τῆς πατρῴας ἡμῶν περιουσίας, ὡς ἐλπίζομεν τοιαύτην ἐξέλεγξιν ἐκ τῶν ἐπὶ τούτου ἀγώνων τοῦ μεγαλοφυοῦς συγγραφέως τοῦ *Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ*. Διὰ δὲ τοῦ ὑλικοῦ ὁποίαν ἔκτασιν, ὁποῖον θησαυρὸν ἀνεξάντλητον γνώσεων δὲν προσφέρει εἰς τὸν ἀκριβῆ παρατηρητὴν ἡ μελέτη τοῦ ἑλληνισμοῦ, δημιουργοῦντος εἰς ἑκάστην τῶν μεγάλων αὐτοῦ ἱστορικῶν ἐποχῶν ὁλόκληρον σύστημα πολιτισμοῦ γάνιμον τεραστίων ἀποτελεσμάτων; Ὁπόσα μυστήρια δὲν ἀποκαλύπτονται, ὁπόσα ζητήματα δὲν λύονται, ἐὰν μὲ φιλοσοφικὸν ὄμμα διερευνῶνται τὰ στοιχεῖα ἑκάστης τῶν διαφόρων αὐτοῦ ἐποχῶν, αἱ πρὸς ἄλληλα σχέσεις των, ἡ ὀργανικὴ ἰδέα ἡ ἐπιστατοῦσα εἰς τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν ἁρμονικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν, καὶ ἐπὶ τέλους οἱ ἀναγκαῖοι λόγοι τῆς ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην ἐποχὴν μεταβάσεως;

Διὰ τοιαύτης λοιπὸν μεθόδου σπουδάζοντες τὸν ἑλληνισμόν, διαυγαζόμεθα νοῦν καὶ καρδίαν ἀπὸ τὰς ζωογόνους ἀκτῖνας τοῦ φωτός του, κραταιούμεθα περὶ τὰ καλὰ καὶ σπουδαῖα, καὶ σφραγιζόμενοι τῇ δωρεᾷ τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος πιστοὶ στρατιῶται καὶ ὑπέρμαχοι, προβαίνομεν μετὰ στερεᾶς πεποιθήσεως εἰς τὸν ἀγῶνα, εἰς ὃν ἡ φωνὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ μᾶς καλεῖ.

Ἐν Κεφαλληνίᾳ τῇ 22 Σεπτεμβρίου 1853.

Θ. Καρβάσος.

ΕΙΔΗΣΙΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΠΕΡΙ ΥΠΕΡΕΙΔΟΥ.

—o—

Λέγει χρησμός τις ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν κυκλοφορούντων, ὅτι « ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἀνοιχθήσονται οἱ θησαυροὶ τῆς γῆς. » Καὶ ἀληθὲς μὲν εἶναι ὅτι ὁ ἐν Καλλιφορνίᾳ καὶ Αὐστραλίᾳ κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν ἀνελπίστως εὑρεθεὶς καὶ ἀνορυττόμενος χρυσὸς δύναται νὰ ὀνομασθῇ θησαυρός, πολὺ πλέον ὅμως καθ' ἡμᾶς θησαυροὶ εἶναι τὰ τέως ἄγνωστα καὶ νῦν ἀνακαλυπτόμενα συγγράμματα τῶν παλαιῶν ἡμῶν προγόνων, καθ' ὅσον μάλιστα εἶναι καὶ ἐφικτότερα εἰς ἡμᾶς ἀντὶ ὀλίγων κερματίων, ἐνῷ τὰ ὑλικὰ ἐκεῖνα μεταλλεῖα χωρίζονται ἀφ' ἡμῶν θαλάσσῃ τε ἀχηέσσῃ, οὔρεσί τε σκιόεσσιν. Οὕτω λοιπὸν εὐαγγελιζόμεθα εἰς τοὺς φίλους τῶν λόγων σήμερον, ὅτι τοῦ Ὑπερείδου, ῥήτορος διασήμου καὶ συγχρόνου τοῦ Δημοσθένους, ἀνεκαλύφθησαν ἀρτίως λόγοι δύω ἐν Αἰγύπτῳ, ἐπὶ παπύρου ἀρχαιοτάτου γεγραμμένοι, ἐνῷ μέχρι τοῦδε δὲν ἐγνωρίζοντο τοῦ ῥήτορος τούτου εἰ μὴ μόνον μικρά τινα τεμάχια, ἐξ ὧν ἀδύνατον ἦτο νὰ κρίνῃ τις περὶ τῆς ῥητορικῆς τοῦ ἀνδρὸς ἱκανότητος. Οὐ μόνον δὲ ἀνεκαλύφθησαν οἱ ῥηθέντες λόγοι, ἀλλ' ὅπερ καὶ τὸ οὐσιωδέστερον, αἰσίως περιελθόντες εἰς χεῖρας σοφῶν τῆς Εὐρώπης, ἀνεγνωρίσθησαν κοινῶς ὡς γνήσιοι, καὶ ἤδη, πάσης ὑποψίας ἀπηλλαγμένοι, ἐτυπώθησαν πρῶτον μὲν ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου Βαβιγκτῶνος πανομοιοτύπως καὶ πορλυτελῶς, τὸ δεύτερον δὲ ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ Schneidewin ἐν Γοτίγγῃ πρὸ ὀλίγων μηνῶν κατὰ τὸν συνήθη τυπογραφικὸν τρόπον καὶ εἰς εὐτελῆ τιμήν. Ταύτης τῆς δευτέρας ἐκδόσεως ἔφθασαν ἤδη ἀντίτυπα καὶ εἰς Ἀθήνας, καὶ πρόκειται καλὸν πνευματικὸν ἑστίαμα εἰς πάντας τοὺς προθυμουμένους νὰ συγχρωνται τοῖς νεκροῖς κατὰ τὸ παλαιὸν ῥητόν. Διότι ὄντως ἐκ νεκρῶν καὶ ἐκ τάφου ἀνέστη ἡμῖν ὁ Ὑπερείδης, καὶ ἰδοὺ πῶς· Ἄραβες δύω τὴν περὶ τὰς Αἰγυπτίας ὠκέας νεκρόπολιν ἀνασκαλεύοντες καὶ συλῶντες, ἀνεῦρον ἐντὸς σαρκοφάγου τὸν προμνησθέντα πάπυρον καὶ ἀγαθῇ τύχῃ ἐπώλησαν αὐτὸν εἰς περιηγητὴν Ἄγγλον, τὸν Ἀρδένιον, κατὰ τὸ ἔτος 1851 αὐτόθεν διερχόμενον. Μετὰ τὴν εἰς Ἀγγλίαν ἐπάνοδόν του παρετηρήθη ὑπὸ εἰδημόνων ἀνδρῶν, ὅτι τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἀγορασθέντα φύλλα παπύρου συνεφώνουν κατὰ πάντα μὲ ἄλλα τινὰ ὀλίγα τῷ 1848 παρά τινος ἐπίσης Ἄγγλου, τοῦ Ἄρρις, εὑρεθέντα ἐν Αἰγύπτῳ καὶ περιέχοντα ἄλλου λόγου τοῦ Ὑπερείδου τεμάχια, τοῦ περὶ τῶν Ἀρπάλου χρημάτων. Οὕτως ἀνεγνωρίσθη ἡ ταὐτότης τοῦ χειρογράφου καὶ τοῦ συγγραφέως, καὶ χαρὰ μεγάλη κατέλαβε τοὺς φιλομούσους, οὐχὶ ὅμως ἄμικτος λύπης διότι ὁλόκληρον δὲν περιῆλθε τὸ χειρόγραφον εἰς χεῖρας Εὐρωπαίων, ἀλλ' οὕτω διεσπασμένον καὶ κολοβὸν διεσώθη. Ἐν τούτοις οἱ δύω λόγοι, οἱ ἐκ τοῦ παπύρου τοῦ Ἀρδινίου τυπωθέντες, θεωρητέοι ὡς μέγα εὐτύχημα διὰ τὴν φιλολογίαν, προσωνιζόμενοι καὶ ἄλλα ὅμοια εἰς τὸ μέλλον· καὶ ὁ μὲν πρῶτος εἶναι τέλειος, τοῦ δὲ δευτέρου ἱκανὸν μέρος ὡς καὶ τὸ τέλος σωζεται, λειπούσης τῆς ἀρχῆς καὶ τινων ἐν τῷ μέσῳ. Ἐπιγράφεται δὲ ὁ μὲν τέλειος « Ὑπὲρ Εὐξενίππου εἰσαγγελίας ἀπολογία πρὸς Πολύευκτον, » ὁ δὲ ἕτερος, ὁ ἐλλιπής, « Ἀπολογία ὑπὲρ Λυκόφρονος. » Περὶ τῆς ὑποθέσεως ἀμφοτέρων

ἔγραψε τὰ δέοντα καὶ κατ' ἀκρίβειαν ὁ Γερμανὸς ἐκδότης, ὃν ἔχομεν ἀνὰ χεῖρας· ἡμεῖς δὲ χάριν συντομίας, ὀλίγα μόνον ἀρυόμεθα ἐξ αὐτοῦ, τὰ περὶ τῶν προσώπων καθ' ὧν καὶ ὑπὲρ ὧν ἐγράφησαν οἱ λόγοι καὶ περὶ τοῦ χρόνου, ὅτε ἐξεφωνήθησαν. Ὁ πρῶτος λόγος πίπτει εἰς τοὺς εὐθὺς μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην χρόνους· καὶ ὁ μὲν Εὐξένιππος εἶναι ἀλλαχόθεν ἄγνωστος, ὁ δὲ κατήγορος Πολύευκτος, ὁ τὸν δῆμον Κυδαντίδης, γνωστὸς εἶναι καὶ ἐκ τοῦ Δεινάρχου (ἐν τῷ κατὰ Δημοσθ.) καὶ ἐκ τινος ἐν Πειραιεῖ εὑρεθείσης ἐπιγραφῆς. Εἶχε δὲ οὗτος συγκατήγορον κατὰ τοῦ Εὐξενίππου καὶ τὸν διάσημον τότε ῥήτορα, τὸν γνωστὸν ἡμῖν Λυκοῦργον. Ὁ δὲ τοῦ δευτέρου λόγου χρόνος συμπίπτει μὲ τὴν εἰς τὴν Ἀσίαν διάβασιν τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, καὶ ὁ ῥήτωρ Λυκοῦργος ἦτο πάλιν καὶ κατὰ τοῦτον τὸν ἀγῶνα ἀντίπαλος τοῦ Ὑπερείδου. Ὁ δὲ Λυκόφρων, ὑπὲρ οὗ ὁ λόγος, ἵππαρχος ἐν Λήμνῳ καὶ φύλαρχος ἐν Ἀθήναις, διετέλεσεν οὐχὶ ἄσημος ἀνήρ. Ἀμφότεροι οἱ λόγοι ὡς περὶ δημόσια καὶ οὐχὶ ἰδιωτικὰ συμφέροντα στρεφόμενοι, κινοῦσι πολὺ τὸ διάφορον ἡμῶν. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου οἱ δύω σοφοὶ ἐκδόται τῶν λόγων τούτων ὅ τε Βαβιγκτὼν καὶ ὁ Schneidewin ἀνευρίσκουσιν ἐν αὐτοῖς καὶ ἱκανὰ τῶν ἰδιωμάτων τοῦ Ὑπερείδου, ὡς οἱ ἀρχαῖοι περὶ αὐτοῦ παρέδωκαν, ὅτι δηλ. ἦν « εὔστοχος μὲν σπάνιον δ' αὐξητικός καὶ τῇ μὲν τῆς φράσεως κατασκευῇ Αυσίαν ὑπερηφκώς, τῇ δὲ τῆς εἰρωνείας πανουργίᾳ πάντας. Ἔτι δὲ τοῦ κρινομένου διαφαντὸς ἔχεται καὶ ταῖς ἀνάγκαις τοῦ πράγματος ἐμπέφυκε καὶ συνέπει πολλῇ κεχορήγηται, καὶ χάριτος μεστός ἐστι, καὶ δικῶν ἁπλοῦς, οὐκ ἀπήλλακται δεινότητος. Τούτου ζηλωτέον μάλιστα τῶν διηγήσεων τὸ λεπτὸν καὶ σύμμετρον, ἔτι δὲ καὶ τῆς ἐφόδους, αἷς ἐπὶ τὰ πράγματα βαδίζει. » (Διον. Ἁλικαρν. ἐν κρχείων Κρίσει). Ὁ δὲ Λογγῖνος (ἐν τῷ περὶ ὕψους) λέγει· « ἄφατοι περὶ αὐτὸν εἰσιν ἀστεϊσμοί) . . . ἀμίμητον δὲ εἰπεῖν τὸ ἐν πᾶσι τούτοις ἐπαφρόδιτον. »

Μὲ τοιοῦτον ῥήτορα ἠθέλησεν ἡ τύχη νὰ μᾶς γνωρίσῃ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν· ἀλλ' ὡς φαίνεται οὐχὶ μόνον ἡ τύχη, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀκόματος φροντὶς τῶν νοημόνων περιηγητῶν τῆς σοφῆς Εὐρώπης ἔχει ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς εὐγνωμοσύνης ἡμῶν· διότι ἀκαταζήτητα μένοντα τὰ καλὰ λανθάνουσι μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων ἢ φθείρονται ὑπὸ τῶν ἀμαθῶν. Αἱ δὲ ἀνακαλύψεις τοιούτων κειμηλίων βέβαια ὑπὸ μόνων τῶν ἐν Εὐρώπῃ εἶναι δυνατὸν νὰ γίνωνται ὡς καὶ πλουτούντων καὶ περιέργειαν ἐχόντων φιλομαθεστάτην. Εἴθε καὶ ἄλλοι ἐξ αὐτῶν οὐ μόνον τὴν Αἴγυπτον ἀλλὰ καὶ τὴν Ἑλλάδα αὐτὴν νὰ ἀναδιφήσωσιν ἐπὶ τοιούτῳ σκοπῷ· διότι ἡμεῖς (ἃς τὸ ὁμολογήσωμεν) ἐπὶ πολὺ ἀκόμη θὰ ὑστερῶμεν εἰς τοὺς τοιούτους εὐγενεῖς ἀγῶνας. Ἂς χαίρωμεν ὅμως ἐπὶ ταῖς ἐπιτυχίαις αὐτῶν καὶ ἂς προσπαθῶμεν νὰ τοὺς μιμώμεθα, εἰ δυνατόν. Κ.

Ἡ ἀπὸ 12 Φεβρουαρίου 1830 ἀναφορὰ τοῦ Κυρίου Κόμητος Νεσελρώδ πρὸς τὴν Α. Α. Υ. τὸν μέγαν δοῦκα Κωνσταντῖνον.

—o—

Ἐπειδὴ ἀπό τινος χρόνου πολλάκις ἐγένετο μνεία τῆς ἀναφορᾶς ταύτης καὶ εἰς ἐφημερίδας καὶ εἰς φυλλάδια, καθ' ὅσον δὲ ἠξεύρομεν δὲν ἐδημοσιεύθη ἔτι ὁλόκληρος εἰς τὴν γλῶσσαν ἡμῶν, ἐνομίσαμεν ὅτι θέλομεν εὐχαριστήσει τοὺς ἀναγνώστας τῆς *Πανδώρας* καταχωρίζοντες ἐνταῦθα πιστὴν καὶ ὅσον οἷόν τε κατὰ λέξιν γενομένην μετάφρασιν τοῦ ἐγγράφου τούτου. Ὁ Κόμης εἶχε παραγγελθῆ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος νὰ φέρῃ περιοδικῶς εἰς γνῶσιν τοῦ μεγάλου δουκὸς, ἐν Βαρσοβίᾳ ὄντος, τὰ κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως· ἡ δὲ προκειμένη ἀναφορὰ εἶναι μία τῶν ἐκθέσεων τούτων· καὶ, μετὰ πολλῶν ἄλλων ἐγγράφων, ἀφαγεῖσα, ὡς φαίνεται, ἀπὸ τῶν ἐν Βαρσοβίᾳ ἀρχείων ἐπὶ τῆς Πολωνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐδημοσιεύθη ἐσχάτως εἰς συλλογήν τινα, οὕτως ἐπιγεγραμμένην· Recueil des documents pour la plupart secrets et inédits et d' autres pièces historiques utiles à consulter dans la crise actuelle (Juillet 1853.) 1re Livraison. Paris. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι δὲν ἐγγυώμεθα τὴν γνησιότητα τοῦ ἐγγράφου.

Ἐν Πετρουπόλει, 12 Φεβρουαρίου 1830.

Ὑψηλότατε,

Διὰ τῶν ἀπὸ 18 Σεπτεμβρίου καὶ 16 Ὀκτωβρίου ἐκθέσεών μου, ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ καθυποβάλω εἰς τὴν ὑμετέραν αὐτοκρατορικὴν ὑψηλότητα τὴν τῆς εἰρήνης συνθήκην, δι' ἧς ἐστεφανώθη ὁ ἐνδοξότερος καὶ δικαιότερος τῶν πολέμων οὓς ἡ Ρωσία διεξήγαγε κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Πύλης.

Ἐξ ἐκ τοῦ πολέμου τούτου, τὸν ὁποῖον ὁ αὐτοκράτωρ ἀνελαβε διότι ἐθεώρησαν αὐτὸν ἀναπόφευκτον, ἐξεπεραίωσε δὲ εὐτυχῶς, καὶ περ ἀντιπραττούσης τῆς Αὐστρίας καὶ ἀντιπολιτευομένης τῆς μεγάλης Βρετανίας, ἡ Ρωσία ἐκτήσατο ἀξίωμα τοσοῦτον ἐμβριθὲς καὶ ὑψηλόν, ὥστε εἶναι περιττὸν νὰ ἐκτεθῶσιν ἐν πλάτει τὰ πλεονεκτήματα αὐτοῦ.

Ἀφ' ἑνὸς ἡ Εὐρώπη ὁμοψήφως ὡμολόγησε τὴν ἐπιείκειαν τοῦ αὐτοκράτορος· ἀφ' ἑτέρου, διὰ τῶν ὅρων τῆς ἐν Ἀνδριανουπόλει συνθήκης, ἐπαγιώθη οὐδὲν ἧττον ἡ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ὑπεροχὴ τῆς Ρωσίας· διότι τὰ μὲν σύνορα αὐτῆς ἐκρατύνθησαν, τὸ δ' ἐμπόριον ἀπελευθερώθη, τὰ δὲ δίκαια ἰσχυρώθησαν, τὰ δὲ συμφέροντα ἠσφαλίσθησαν.

Ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησα, εἰς τὰς πρὸς τὴν ὑμετέραν αὐτοκρατορικὴν ὑψηλότητα ἀναφοράς μου, νὰ καταδείξω τὰ ἀποτελέσματα τῆς συμβάσεως ταύτης πρὶν ἢ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἡ μαρτυρία ἐπικυρώσῃ τὰς

ἐλπίδας τὰς ὁποίας δικαίῳ τῷ λόγῳ παρέσχεν ἡμῖν ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος σύμβασις.

Παρεκτὸς τούτου, διὰ τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει συνθήκης, δύο τινὰ παρεπέρασθησαν εἰς μεταγενεστέρας διαπραγματεύσεις, καὶ ἐνόσῳ ἡ ἔκβασις τῶν διαπραγματεύσεων τούτων ἦτο ἄδηλος, δὲν μὲ ἦτο δυνατὸν νὰ καθυποβάλω εἰς τὴν ὑμετέραν αὐτοκρατορικὴν ὑψηλότητα εἰμὴ ἀορίστους εἰκασίας, δὲν μὲ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκπληρώσω τὸ τοσοῦτον περισπούδαστον τοῦτο καθήκόν μου.

Τὰ δύο ἐκεῖνα κεφάλαια ἦσαν, πρῶτον, ἡ ρύθμισις τῆς τύχης τῆς Ἑλλάδος, καὶ, δεύτερον, ἡ ἐκτέλεσις καὶ ἡ ἐξασφάλισις τῶν χρηματικῶν ὑποχρεώσεων τὰς ὁποίας ἡ Ὀθωμανικὴ κυβέρνησις ἀνέλαβε πρὸς τὴν Αὐτοῦ Αὐτοκρατορικὴν Μεγαλειότητα.

Τὸ πρῶτον δὲν ἐξηρτάτο ἀπὸ μόνης τῆς Ῥωσίας. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ Ὀθωμανικὴ Πύλη συνήνεσεν εἰς τὸ ἀπὸ 22 Μαρτίου πρωτόκολλον, ἀλλὰ τὸ καθ' ἡμᾶς δὲν εἴχομεν ἀπαιτήσει τὴν εἰς τοῦτο συναίνεσίν της, εἰμὴ διότι ἡ πρᾶξις αὕτη ἦτο ἡ πρώτη καὶ ἡ μόνη ὁποιαδήποτε ἔρασκε τὴν τύχην τῆς Ἑλλάδος, ἐν ἐλλείψει δὲ τῆς βάσεως ταύτης οὐδεμίαν ἄλλην εἴχομεν ὡς πρὸς τὰς παραιτήσεις εἴτε μετὰ τῆς Πύλης, εἴτε μετὰ τῶν συμμάχων ἡμῶν συζητήσεις. Τοιούτοι μόνον ἀφοῦ ὑπογράφη τὸ 10 ἄρθρον τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει συνθήκης ἐράνη τελευταῖον τὸ Ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον πραγματικῶς διατεθειμένον νὰ τελειώσῃ τὴν δύσκολον ταύτην ὑπόθεσιν τοιοῦτοτρόπως ὥστε νὰ παγιωθῇ μὲν ἡ εἰρήνη τῆς ἀνατολῆς, νὰ ἱδρυθῇ δὲ ἐν Ἑλλάδι τάξις πραγμάτων συντελεστικὴ ἅμα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πόρων τῆς χώρας ταύτης καὶ εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἡσυχίας τῶν ἄλλων χωρῶν, ὡς ἐκ τοῦ τόπου τῶν βεσιμοθεσιῶν της. Τὸ ἐν Λονδίνῳ συμβούλιον ἐπέρθη τότε σπουδαίως περὶ τῶν ἐλαττωμάτων καὶ ἐλλείψεων τοῦ ἀπὸ 22 Μαρτίου πρωτοκόλλου. Ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ὡμολόγησαν μεθ' ἡμῶν, ὅτι τὸ πρωτόκολλον τοῦτο καὶ ἡ καθιερουμένη δι' αὐτοῦ κυριαρχία τῆς Τουρκίας ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος δὲν ἠδύναντο εἰμὴ νὰ ἐπιφέρωσι δυνατοὺς διενέξεις οὐ μόνον μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, οὐ μόνον μεταξὺ τῆς Πύλης καὶ τῶν τριῶν Ἀλλων, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ αὐτῶν τούτων τῶν Ἀλλων ὅτι ἐντεῦθεν θέλουν προκύψει ἀληθεῖς κίνδυνοι ὡς πρὸς τὴν διατήρησιν τῆς κοινῆς εἰρήνης· καὶ ὅτι, ἐπειδὴ αἱ αὐλαὶ αὗται ἀπεφάσισαν νὰ καταστήσωσι τὴν Ἑλλάδα ἔργῳ ἀνεξάρτητον, ἔπρεπε νὰ μὴν ἐμβάλωσιν εἰς ἀντίφασιν τὸ ἔργον πρὸς τὸ δίκαιον καὶ τὰς λέξεις πρὸς τὰ πράγματα, ἔπρεπε πρὸ πάντων νὰ μὴ ἐπιφέρωσιν εἰς τὴν Εὐρώπην τὴν μεγίστην τῶν συμφορῶν, σπείρουσαι μετὰ ἀλεθείας ἀπροβλεψίας ἀφορμὰς διχονοιῶν, ἀφ' ὧν εὐχερέστατα ἠδύνατο νὰ προκύψῃ γενικὸς πόλεμος. Διὰ τοὺς γενικωτέρους τούτους λόγους, τῶν ὁποίων οὐδεὶς θέλει ἀμφισβητήσει τὴν ἐμβρίθειαν, τὸ ἐν Λονδίνῳ συμβούλιον ἀπεράσισε νὰ δεχθῇ συνδυασμὸν πολὺ ἁπλούστερον ὅλων τῶν προηγουμένων καὶ τὸν ὁποῖον ὁ αὐτοκράτωρ θεωρεῖ ὡς ἀναγκαῖτερ προτιμότερον. Ἡ ὑμετέρα αὐτοκρατορικὴ ὑψηλότης θέλει σύμφωνα τὴν νέαν ταύτην ἀπόφασιν εἰς τὸ ἐπισυνημμένον πρωτόκολλον, τὸ ὁποῖον δὲν ἠδυνήθην νὰ καθυποβάλω εἰς ὑμᾶς ἐνωρίτερον, διότι μόλις πρὸ δύο ἡμερῶν ἐλαβον αὐτὸ ἐκ Λονδίνου, καὶ διότι ἡ εὐτυχῶς ὁριστικὴ αὕτη σύμβασις ἔδωκεν ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς ἀφορμὴν εἰς ἀμφισβητήσεις, αἵτινες ἀδιαλείπτως ἠλλοίουν ὁτὲ μὲν τὴν οὐσίαν, ὁτὲ δὲ τὴν τύπον αὐτῆς μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ὑπεγράφη.

Τὸ ἀπὸ 3 Φεβρουαρίου 1830 πρωτόκολλον ἐπιβάλλει μὲν ἀναμφιβόλως μεγάλας θυσίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ διανοίγει αὐτῇ μέλλον εἰρήνης καὶ εὐτυχίας, καὶ, ἐξασφαλίζον τας ἐμπορικὰς αὐτῆς σχέσεις, ἐξασφαλίζει ἐν τῶν σπουδαιοτέρων συμφερόντων τῆς Ῥωσίας καὶ θεραπεύει τὴν χρείαν τῶν μεσημβρινῶν αὐτῆς ἐπαρχιῶν μεθ' ὧν τὸ Ἑλληνικὸν ἐμπόριον εἶχε συνάψει σχέσεις ἐπωφελεῖς καὶ ἀστηρέας πρωϊαίας, μέχρι τῆς Ὀλιβερᾶς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ὥστε κατὰ τοῦτο οὐδεμία ἄλλη ἐπικράτεια δύναται νὰ ἔρριψ ἐπιτυχῆς πρὸς τὴν Ῥωσίαν οὔτε περὶ τῶν ὠφελημάτων τῶν ὑπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς τῶν πραγμάτων δημιουργηθέντων, οὔτε περὶ τῆς ὑπερχούσης ἐπιρροῆς ἥτις θέλει ἀναγκαίως ἐντεῦθεν προκύψει.

Ὅτε ἀνεχώρησεν ἐκ Λονδίνου ὁ τελευταῖος ἡμῶν ταχυδρόμος δὲν εἶχεν εἰσέτι κατορτισθῆ ἐντελῶς ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ μέλλοντος νὰ κυβερνήσῃ τοὺς Ἕλληνας. Αἱ τρεῖς δυνάμεις συνεφώνησαν ἐπὶ τέλους ὑπὲρ τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου τοῦ Σαξοκοβουργικοῦ, ἀλλ' οὗτος δὲν εἶχεν εἰσέτι ὁριστικῶς ἀποδεχθῆ τὰς προτάσεις αὐτῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἀπεποιήθη αὐτῷ τὸν ψῆφόν του διὰ πολλοὺς λόγους· διὰ τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ πρίγκηψ Λεοπόλδος δὲν θέλει φέρει εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος εἰμὴ ἀγὰς ὑγιεῖς, σύνεσιν, μοναρχικὰς καὶ ἀντιβέτους εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ δόγματα· διὰ τὴν βεβαιότατα, ὅτι, μακρὰν τοῦ νὰ ἀγαπήσῃ τὴν Ἀγγλίαν, ἐπιθυμεῖ νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ αὐτῆς, διότι αἱ σχέσεις του μὲ τὸν βασιλέα, μὲ τὸ ὑπουργεῖον καὶ μὲ τὸν τόπον ἐν γένει εἶναι δύσκολοι καὶ ἐπισφαλεῖς· διὰ τὴν διάθεσιν τὴν ὁποίαν ὑποδείκνυσι τοῦ νὰ ἀσπασθῇ τὴν θρησκείαν τῆς νέας αὐτοῦ πατρίδος· διὰ τὴν ἐπίσημον δήλωσιν τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀγγλικοῦ ὑπουργείου γενομένην ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ, ὅτι, οἱαδήποτε καὶ ἂν ἦναι ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ διαγωγὴ, οἱανδήποτε μορφὴν καὶ ἂν λάβωσι τὰ πράγματα, θέλει ἐξακολουθήσει νομίμως τὴν περιουσίαν ταύτην, κατασφαλισθεῖσαν αὐτῷ ὡς δῶρον ἐθνικὸν, λόγῳ ἰσοβίου καὶ ἰδίας κτήσεως, ὅλως ἀνεξάρτητον τοῦ τόπου τῆς διαμονῆς του καὶ τῶν μελλουσῶν αὐτοῦ πρὸς τὴν μεγάλην Βρετανίαν σχέσεων· τελευταῖον, διὰ τὸν λόγον ὅτι, ὡς ἐκ τῆς δυνάμεως αὐτῆς τῶν πραγμάτων, ἀναγκαῖος θέλει μὲν συνταυτισθῆ μὲ τὸν τόπον τοῦ ὁποίου μέλλει νὰ ἀναλάβῃ τὴν τύχην, θέλει δὲ ποιήσει ἀφαίρεσιν τῆς προτέρας αὐτοῦ θέσεως, ὅπερ αὐτὴ τοῦ αἰώνος ἡμῶν ἡ ἱστορία μέχρις ἐναργείας ἐπιμαρτυρεῖ διὰ παραδειγμάτων, προσβάλλοντων τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν καθ' ἣν στιγμὴν γράφομεν τὰς λέξεις ταύτας.

Ὁ πρίγκηψ Λεοπόλδος ἐπεκύρωσεν ὅλας τὰς περὶ

τούτου προσδοκίας ἡμῶν ἀπὸ αὐτῆς τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἡ ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος προετάθη αὐτῷ, διότι ἐζήτησε νὰ προστεθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ Κρήτη, θεὶς τοῦτο ὡς ὅρον τῆς συναινέσεώς του εἰς τὰς ἐπιθυμίας τῶν τριῶν αὐλῶν. Ἐκ δὲ τῶν νήσων τῶν ὑπὸ Ἑλλήνων κατοικουμένων, τὴν Κρήτην μάλιστα ἡ Ἀγγλία πάντοτε καὶ ἐπιμόνως ἀποχώρισεν ἀπὸ πάντα προσδιορισμὸν τῶν συνόρων τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὸ ἐνεστὼς ὑπουργεῖον τοῦ Λονδίνου ἤθελε θεωρήσει τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς νήσου ταύτης ὡς τὰ μάλιστα ἀντικειμένην εἰς τὰ συμφέροντα τῆς Ἀγγλικῆς ἐμπορίας καὶ ναυτιλίας εἰς τὴν μεσόγειον θάλασσαν. Ἡμεῖς αὐτοὶ δὲν δυνάμεθα σήμερον νὰ ἀπαιτήσωμεν ἀπὸ τὸν Σουλτάνον τὴν θυσίαν τοσοῦτον ἄξιο λόγου κτήματος, τοῦ ὁποίου κατέχει τὸ πλεῖστον μέρος.

Ὁ πρίγκηψ Λεοπόλδος θέλει λοιπὸν πιθανώτατα ἀναγκασθῆ νὰ παραιτήσῃ τὴν παρ' αὐτοῦ προταθεῖσαν αἵρεσιν, τὴν ὁποίαν δὲν δυνάμεθα οὔτε νὰ ὑποστηρίξωμεν, οὔτε νὰ ἀποδεχθῶμεν, ἥτις ὅμως καταδεικνύει παρ' αὐτῷ διαθέσεις συμφώνους μὲ τὰς εὐχάς μας.

Ἐν ἐλλείψει αὐτοῦ, θέλουσι γίνει προτάσεις εἰς τὸν πρίγκηπα Φρεδερῖκον τῶν Κάτω Χωρῶν, τοῦ ὁποίου ἡ ὑμετέρα αὐτοκρατορικὴ ὑψηλότης γινώσκει τὰ προτερήματα· γινώσκουτα δὲ καὶ τὰ αἰσθήματα δι' ὧν ὁ αὐτοκράτωρ τιμᾷ τὸν πρίγκηπα ἐκεῖνον, δύναται νὰ συμπεράνῃ μετὰ πόσης σπουδῆς ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης θέλει δώσει αὐτῷ τὴν ψῆφόν του. Ἅμα δὲ ἀποφασισθῇ ὁριστικῶς εἴτε τούτου εἴτε τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου ἡ ἐκλογὴ, τὸ πρωτόκολλον τοῦ ὁποίου ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω, ὡς ἄνω, ἀντίγραφον εἰς τὴν ὑμετέραν αὐτοκρατορικὴν ὑψηλότητα, θέλει κοινοποιηθῆ εἰς τὰ ἐνδιαφερόμενα μέρη ὑπὸ τῶν τριῶν αὐλῶν, αἵτινες δὲν θέλουν ἐπιτρέψει ἀποποίησιν παρ' οὐδενὸς ἐκ τῶν μερῶν ἐκείνων, ἔχουσι δὲ καὶ αἱ τρεῖς ἀπόφασιν νὰ τελειώσωσι διὰ τῆς πράξεως αὐτῶν ταύτης τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν, τὴν ὁποίαν δὲν δύνανται νὰ ἀφήσωσιν ἀνεκφάστον.

Τὸ δεύτερον ζήτημα τὸ ἐνασχολοῦν σήμερον τὴν προσοχὴν τοῦ αὐτοκράτορος περιλαμβάνει ἕτερά τινα ἄρθρα τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει συνθήκης καὶ τὸ σύνολον τῶν μετὰ τῆς Τουρκίας σχέσεών μας.

Ὁ σκοπὸς τῶν σχέσεων αὐτῶν εἶναι αὐτὸς ἐκεῖνος ὃν προεθέμεθα διὰ τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει συνθήκης καὶ διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς εἰρήνης πρὸς τὸν Σουλτάνον. Τὰ στρατεύματά μας, ἂν ἤθελον, ἠδύναντο νὰ βαδίσωσι πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ καταστρέψωσι τὸ Τουρκικὸν κράτος. Οὐδεμία δύναμις ἤθελεν ἀντισταθῆ εἰς τοῦτο, οὐδεὶς ἄμεσος κίνδυνος ἤθελεν ἀπειλήσει ἡμᾶς ἂν κατεφέρομεν τὴν καιρίαν ταύτην πληγὴν εἰς τὴν ἐν Εὐρώπῃ Ὀθωμανικὴν μοναρχίαν. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ φρονεῖ, ὅτι ἡ μοναρχία αὕτη, καταντήσασα νὰ μὴν ὑπάρχῃ εἰμὴ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ῥωσίας, εἰς ταύτης καὶ μόνης ὑπείκουσα τὰς ἐπιθυμίας, θεραπεύει κάλλιον τὰ πολιτικὰ καὶ ἐμπορικὰ ἡμῶν συμφέροντα ἢ πᾶς νέος συνδυασμὸς, ὅστις ἤθελεν ἀναγκάσει ἡμᾶς ἢ νὰ ὑπερεκτείνωμεν τὸ κράτος διὰ κατακτήσεων, ἢ νὰ ἀντικαταστήσωμεν, ἀντὶ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους ἐπικρατείας, αἵτινες δὲν ἤθελον βραδύνει νὰ ἀναδειχθῶσιν ἐνάμιλλοι ἡμῶν λόγῳ ἰσχύος, πολιτισμοῦ, βιομηχανίας καὶ πλούτου. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς ταύτης τῆς αὐτοῦ αὐτοκρατορικῆς μεγαλειότητος κανονίζονται σήμερον αἱ μετὰ τοῦ Διβανίου σχέσεις ἡμῶν. Ἐπειδὴ δὲν ἠθελήσαμεν τὴν πτῶσιν τῆς Ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως, ζητοῦμεν τοὺς τρόπους τοῦ νὰ ὑποστηρίζωμεν αὐτὴν εἰς τὴν παροῦσαν αὐτῆς κατάστασιν. Ἐπειδὴ ἡ κυβέρνησις αὕτη δὲν δύναται νὰ ἦναι χρήσιμος ἡμῖν εἰμὴ ὑπείκουσα εἰς ἡμᾶς, ἀπαιτοῦμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τῶν ὑποχρεώσεών της καὶ τὴν ταχεῖαν πραγματίωσιν ὅλων τῶν εὐχῶν μας.

Ὑπὸ τὴν διπλῆν ταύτην ἔποψιν, αἱ σχέσεις τὰς ὁποίας πρὸ μικροῦ ἀνενεώσαμεν μὲ τὴν Πύλην, διὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ὑπασπιστοῦ κόμητος Ὀρλὼφ καὶ τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ συμβούλου τῆς ἐπικρατείας Βουτένεφ, παριστῶσιν ἡμῖν εὐχάριστά τινα σημεῖα.

Τὰ οὐσιώδη ἄρθρα τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει συνθήκης ἐκτελοῦνται. Ἡ τοσοῦτον σπουδαία ὑπόθεσις τῶν λεπτομερειῶν, δι' ὧν ἔμελλε νὰ ἐξασφαλισθῇ πραγματικῶς εἰς τὴν σημαίαν μας ἡ ἐλευθέρα διάβασις τοῦ Βοσπόρου, ἐτελείωσεν εἰς τρόπον ὅστις δὲν εἰμπορεῖ εἰμὴ νὰ καταπλήξῃ τὰς ἄλλας δυνάμεις, καὶ αὐτὴν τὴν Ἀγγλίαν, τῆς ὁποίας ἡ σημαία πολὺ ἀπέχει τοῦ νὰ ἀξιῶται τῶν αὐτῶν περιποιήσεων ἐν τῷ πορθμῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Καὶ εἰς πάντα δὲ τὰ κατὰ τὴν Σερβίαν, καὶ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν χωρῶν ὅσαι πρέπει νὰ ἀποδοθῶσιν αὐτῇ, ἡ Πύλη ἐνέδωκε μετὰ εὐπειθείας ἅμα καὶ προθυμίας.

Φαίνεται πιθανὸν ὅτι ἡ ἐμπορικὴ ἀποζημίωσις τῶν 400,000 φλωρίων ἡ ὁποία πρέπει νὰ πληρωθῇ εἰς ἡμᾶς κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον, εἶναι ἤδη ἑτοίμη εἰς τὰ ταμεῖα τοῦ Σουλτάνου.

Ἐκ τῶν λεπτομερειῶν ἃς ἐδημοσιεύσαμεν εἰς τὰς ἐφημερίδας εἴδατε βεβαίως τὴν ἔκτακτον δεξίωσιν τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Σουλτάνος εἰς τὸν κόμητα Ὀρλὼφ καὶ τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους ὁ μονάρχης οὗτος ἔσπευσε ν' ἀποτείνῃ πρὸς αὐτόν.

Ὁ Σὶρ Ρ. Γόρδων, ταπεινωθεὶς διὰ τὴν θέσιν εἰς ἣν κατήντησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἠγωνίσθη ἀπερισκέπτως νὰ δώσῃ δεῖγμα τῆς ἰσχύος του, ἐπιτυγχάνων διὰ τὴν Ἀγγλικὴν φρεγάταν, ἡ Ξανθὴ, τὴν ἄδειαν τοῦ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον. Ἡ Βρετανικὴ κυβέρνησις ἐπέπληξεν αὐτὸν διὰ τὴν ἀσύνετον ταύτην πρᾶξιν, τοσούτῳ μᾶλλον λυπηθεῖσα διὰ τὴν ἀνωφελῆ ἐκείνην ἐπίδειξιν, ὅσῳ καὶ ἡμεῖς ὠφελήθημεν ἀπὸ αὐτῆς ἵνα ἀναγκάσωμεν τὴν Πύλην νὰ δώσῃ εἰς ἓν τῶν πολεμικῶν ἡμῶν πλοίων τὴν ἄδειαν νὰ διέλθῃ ἐπίσης τὸν Βόσπορον καὶ νὰ ἀγκυροβολήσῃ ἔμπροσθεν τοῦ Σεραγίου, ὅπου ἠνώθησαν μετ' αὐτοῦ μία φρεγάτα καὶ ἓν βρίκιον, ἐφ' ὧν εὑρίσκεται ὁ Κ. Ῥιβωπιὲρ μετὰ τῆς συνοδίας του. Τὰ δύο ταῦτα πλοῖα διέπλευσαν τὸν Ἑλλήσποντον χωρὶς νὰ σκεπάσωσι τὰς κανονοστοιχίας αὐτῶν καὶ ἔλα-

βον μάλιστα ἀπὸ τῶν φρουρίων χαιρετισμόν, μηδέποτε εἰς οὐδένα ξένον πρέσβυν, εἰς τοιαύτην περίστασιν, ἀποδοθέντα.

Τὰ δείγματα ταῦτα τῆς εὐλαβείας δὲν ἀρκοῦσι βεβαίως ἵνα ἀποδεῖξωσιν, ὅτι ἡ πολιτικὴ τοῦ Σουλτάνου πρὸς τὴν Ῥωσίαν ἐρείδεται ἐπὶ τῶν ἀρχῶν αἵτινες ὤφειλον νὰ χειραγωγῶσιν αὐτὴν σήμερον· ἀλλ' ὅμως πολὺ ἀπέχουσι τοῦ νὰ ἦναι ἀδιάφορα ὡς πρὸς τοῦ; ἀνατολίτας.

Ἡ ὑμετέρα αὐτοκρατορικὴ ὑψηλότης θέλει τέλος πάντων ἀντλήσει λεπτομερεστέρας εἰδήσεις καὶ περὶ τῶν πραγμάτων τὰ ὁποῖα ἐπροχάδην ἐνταῦθα ἐξέθεσα καὶ περὶ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τῶν μετὰ τῆς Πόλης σχέσεών μας, εἰς τὰ ἐπισυνημμένα ἀποσπάσματα τῶν ἐκθέσεων τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ὑπασπιστοῦ κόμητος Ὀρλῶφ, τὰ ὁποῖα ἐνόμισα χρέος μου νὰ καθυποβάλω εἰς αὐτήν.

Λείπεται δὲ ἔτι νὰ τελειώσωμεν σπουδαίαν τινὰ διαπραγμάτευσιν ἥτοι ἐνταῦθα μετὰ τοῦ Τούρκου πρέσβεως Χαλὶλ πασᾶ, ἤτοι μετὰ τῆς Σουλτανικῆς κυβερνήσεως ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Πρόκειται περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐξορλήσεως τῶν ἀποζημιώσεων τοῦ πολέμου, τῶν συμφωνηθεισῶν διὰ συμβάσεως προσθέτου εἰς τὴν συνθήκην τῆς 2 (14) Σεπτεμβρίου 1829. Ἡ ἐπὶ δέκα συνεχῆ ἔτη κατοχὴ τῶν ἡγεμονιῶν τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαυίας ἔμελλε κατ' ἀρχὰς νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἐγγύησις τῆς πληρωμῆς τῶν ἀποζημιώσεων τούτων. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ ἔκρινεν ὅτι ἡ κατοχὴ αὕτη θέλει ἐκθέσει ἡμᾶς εἰς πολλὰ ἄτοπα καὶ εἰς μεγάλα ἔξοδα καὶ ὅτι ἤθελεν ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν ὁριστικὴν κατάληψιν τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν, τῶν ὁποίων τὴν κατάκτησιν εἰθώρησεν ἀείποτε τοσοῦτον ὀλιγώτερον χρήσιμον ὅσον, καὶ χωρὶς νὰ ἔχωμεν εἰς αὐτὰς στρατεύματα, τὰς μεταχειριζόμεθα ὅπως θέλομεν ἐν καιρῷ εἰρήνης καὶ ἐν καιρῷ πολέμου. Παρεκτὸς τούτου, προσαρτώντες αὐτὰς οὕτω πράγματι εἰς τὰς μησημβρινὰς ἐπαρχίας τοῦ Κράτους, ἠθέλομεν παρεκτραπῆ τῶν διακηρύξεών μας καὶ ἐπισύρει καθ' ἡμῶν τὰς δικαίας διαμαρτυρήσεις τῶν ἄλλων δυνάμεων τῆς Εὐρώπης. Οἱ λόγοι οὗτοι, καὶ ἡ ἔρεις ἣν, δυνάμει τῆς ἀπὸ 2 (14) Σεπτεμβρίου συμβάσεως, ὁ Σουλτάνος δικαιοῦται νὰ καθυποβάλῃ εἰς τὴν γενναιοφροσύνην τῆς Αὐτοῦ αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος, πείθουσιν ἡμᾶς νὰ συνομολογήσωμεν ἑτέρας ἐγγυήσεις ὡς πρὸς τὴν ἐξόφλησιν τῶν εἰς ἡμᾶς ὀφειλομένων ποσῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ θέλει εὐδοκήσει νὰ χαρίσῃ ἓν μέρος αὐτῶν εἰς τὴν Πύλην· ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποφασίσωμεν περὶ τῆς ἐξοφλήσεως τοῦ ὑπολοίπου ἢ περὶ τῶν ἀποζημιώσεων τὰς ὁποίας δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ἀντὶ χρημάτων, τῶν ὁποίων ὑπάρχει μεγάλη ἔλλειψις ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ κράτει, περιμένομεν τὸ ὑπόμνημα τὸ ὁποῖον θέλει μὲ κοινοποιήσει ὁ Χαλὶλ πασᾶς, καὶ τὸ ὁποῖον θέλει καταστήσει ἀκριβέστερον εἰς ἡμᾶς γνωστοὺς, τοὺς ὅρους τῆς προσφυγῆς τῆς Πύλης εἰς τὴν μεγαλοφροσύνην τοῦ αὐτοκράτορος, τὰς ἐπιθυμίας τῆς δυνάμεως ταύτης, πάς προτάσεις της καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς πληροξουσιότητος τοῦ ἀπεσταλμένου της. Ἡ Αὐτοῦ αὐτοκρατορικὴ Μεγαλειότης θέλει τότε ἀποφασίσει ὁριστικῶς. Διὰ τῶν ἀποφάσεων τούτων δὲν θέλει ἐπιβληθῆ εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος βάρος δυνάμενον νὰ ἐπιφέρῃ τὴν πτῶσίν του· ἀλλὰ θέλουν καταληφθῆ κλεῖδές τινες τοῦ κράτους αὐτοῦ (des clefs de position), δι' ὧν εὔκολον ἤθελεν εἶσθαι εἰς ἡμᾶς νὰ ἀπειλῶμεν αὐτὸ καὶ θέλει καθιερωθῆ ἡ ὕπαρξις χρέους εἰς βάρος του, τὸ ὁποῖον (χρέος) θέλει καταστήσει εἰς τὸ κράτος ἐκεῖνο ἐπαισθητὴν ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὴν ἀλήθειαν πρὸς τὴν Ῥωσίαν θέσιν του, καὶ τὴν βεβαιότητα τῆς πτώσεώς του, ἂν ἐτόλμα νὰ τὴν προκαλέσῃ αὖθις (et la certitude de sa ruine, s' il essayait de la braver une autre fois).

Ἐπειδὴ ἡ προσθετος σύμβασις τῆς 2 (14) Σεπτεμβρίου ἔθετε τὴν ἀρχὴν, ὅτι ἐπὶ τέλους ὁ αὐτοκράτωρ θέλει ἀποφασίσει περὶ τοῦ τρόπου τῆς πληρωμῆς τῶν ἀποζημιώσεων τοῦ πολέμου, τὸ ὁριστικὸν ἀποτέλεσμα τῆς διαπραγματεύσεως ταύτης ἐξαρτᾶται ὅλως διόλου καὶ πάντοτε ἀπὸ τὴν αὐτοῦ αὐτοκρατορικὴν μεγαλειότητα.

Αἱ μετὰ τῶν μεγάλων Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων σχέσεις μας εἶναι ἐν γένει δι' ἡμᾶς εὐχάριστοι. Εἶναι ἀκόμη ψυχραί, καὶ δὲν εἰμποροῦν εἰμὴ νὰ ἦναι τοιαῦται μετὰ τῆς Αὐστρίας, ἔπειτα ἀπὸ ὅλας τὰς ἀντιπράξεις ὅσας ὑπεκίνησε καθ' ἡμῶν ἐπὶ τοῦ τελευταίου πολέμου· ἀλλ εἶναι ἀπαλλαγμέναι συζητήσεων καὶ πικρίας. Μετὰ τῆς Ἀγγλίας, αἱ σχέσεις μας ἀνέλαβον πρὸ μικροῦ τὸν πλέον εὐχάριστον χαρακτῆρα, ἀφοῦ ἀπεφασίσθη τελευταῖον τὸ Ἑλληνικὸν ζήτημα, ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ μόνου ἠδύναντο νὰ ταραχθῶσιν. Αἱ μετὰ τῆς Γαλλίας σχέσεις μας φέρουσι τὴν σφραγῖδα τῆς ταυτότητος τοῦ συμφέροντος, ἥτις δὲν ἔπαυσεν ἑνώνουσα ἡμᾶς μετὰ τῆς χώρας ταύτης. Ἡ ἐσωτερικὴ αὐτῆς κατάστασις πολὺ ἀπέχει, κατὰ δυστυχίαν, ν' ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς εὐχάς μας· ἀλλὰ δὲν θέλω ἐπιχειρήσει νὰ ἀναπτύξω ἐγὼ αὐτὸς πρὸς τὴν ὑμετέραν αὐτοκρατορικὴν ὑψηλότητα οὔτε τοὺς πραγματικοὺς λόγους οὔτε τὰ πιθανὰ ἀποτελέσματα τῆς κρίσεως, ὑπὸ τῆς ὁποίας ἀπειλεῖται. Ἀντ' ἐμοῦ ἂς ὁμιλήσῃ ὁ (ἐν Παρισίοις) πρέσβυς τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος, τοῦ ὁποίου σπεύδω νὰ ὑποβάλω εἰς ὑμᾶς τὴν τελευταίαν ἀναφοράν, τὴν περιλαμβάνουσαν ὅλας τὰς εἰδήσεις ὅσας ἔχω περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου.

Διατελῶ δὲ, μὲ βαθὺ σέβας,

Τῆς Ὑμετέρας Αὐτοκρατορικῆς
Ὑψηλότητος,

Ὁ ταπεινότατος, εὐπειθέστατος καὶ
προθυμότατος ὑπηρέτης
ΝΕΣΣΕΛΡΩΔ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΤΡΙΚΟΥΠΗ

Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

Ἐν Λονδίνῳ ΔΩΝΓ'.

—o—

Ἀναγγέλλομεν τὴν ἔκδοσιν τοῦ πρώτου τόμου τῆς Ἱστορίας τοῦ Κ. Σ. Τρικούπη πρὶν ἢ ἐπεξέλθωμεν αὐτὸν, διότι οὐδὲν ἀντίτυπον ἔρθασεν εἰσέτι εἰς Ἀθήνας. Εἰ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως, καὶ ὁ πολιτικὸς βίος αὐτοῦ, καὶ τὰ ἀποσπάσματα τῆς Ἱστορίας ταύτης ὅσων, συγκατανεύσας ἄλλοτε, ἐπέτρεψε πρὸς ἡμᾶς τὴν ἀνάγνωσιν, ἤρκουν νὰ δικαιολογήσωσι τὰς βιβλιογραφικὰς κρίσεις τῆς *Πανδώρας*, ἵνα μὴ καταχρεωθῶμεν ὅμως ἐπὶ προκαταλήψει, ἀναβάλλομεν αὐτὰς ἑωσοῦ διαδοθῇ καὶ ἐνταῦθα τὸ σύγγραμμα. Ὁμολογοῦμεν ἐν τοσούτῳ ὅτι ἀδυνατοῦμεν νὰ καταστείλωμεν καὶ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν φιλαυτίας τὰ σκιρτήματα, ἀναγεννώμενα ὁσάκις ἡ δημοσιογραφία τῆς πρὸ αἰώνων ἀνδρωθείσης Εὐρώπης, συγκαταβαίνουσα εἰς τοὺς νεανικοὺς μὲν ἀλλὰ γενναίους ἡμῶν ἀγῶνας ὑπὲρ τοῦ πολιτισμοῦ, καταδεικνύει, ἢ καὶ, ὡς ἐπὶ τῆς προκειμένης Ἱστορίας, ἀναμιμνήσκει αὐτοὺς μετὰ δικαίων ἐγκωμίων. Ζητοῦμεν ἄρα τὴν ἄδειαν νὰ ἐπαναλάβωμεν ὀλίγα ἐκ τῶν πολλῶν ἅτινα λέγει περὶ αὐτῆς ἡ διασημοτέρα τῆς Εὐρώπης ἐφημερίς, — ὁ Times, — ἥτις δι' ὅλης σχεδὸν πραγματείας ἐπεχείρησε νὰ ἀναλύσῃ τὸν ἐκδοθέντα τόμον.

Τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἀναλύσεως, κατέχον τρεῖς στήλας τῆς πελωρίας ἐκείνης ἐφημερίδος, εἰ καὶ θεροῦται εἰς προοδοποίησιν τοῦ ξένου ἀναγνώστου πρὸς εὐχερεστέραν κατάληψιν τῆς ἱστορίας τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, μαρτυρεῖ κατ' ἀρχὰς τὴν σπουδαιότητα ἣν ἔποιεν ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐθεωρήθη ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ πόνημα τοῦ Κ. Τρικούπη. Ὁμιλοῦσα περὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, καὶ περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς συρροῆς πολλῶν καὶ παντοίων εἰδήσεων εἰς μόρφωσιν ἰδέας ὀρθοτέρας περὶ αὐτοῦ, ἡ Βρετανικὴ ἐφημερὶς θεωρεῖ ὡς πολύτιμον σύμπτωσιν τὴν κατὰ τὴν ὥραν ταύτην ἔκδοσιν τῆς *Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως*. « Ἐγκαίρως, λέγει, ἐλθὼν ὁ Κ. Τρικούπης, ὁ διακεκριμένος οὗτος πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος ἐν Λονδίνῳ, διὰ συγγράμματος ἀποτεινομένου πρὸς μόνους μὲν τοὺς ὁμογενεῖς αὐτοῦ, ἀξίου ὅμως τῆς προσοχῆς πάντων, διηγεῖται τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνεξαρτήτου Ἑλλάδος, καὶ τῆς διὰ πολλῶν ἀγώνων ἀνακτηθείσης ἐλευθερίας. . . Δεχόμεθα, προστίθησι, μετὰ τῆς προσηκούσης συγκαταβάσεως πρὸς τὰς ἐθνικὰς προκαταλήψεις τὴν συγγραφὴν ἀνδρὸς αὐτόπτου τῶν συμβεβηκότων ἅτινα διηγεῖται, καὶ μετασχόντος μάλιστα αὐτῶν . . . καὶ πιστεύομεν ὅτι, καθὼς πάλαι ὁ Θουκυδίδης καὶ ὁ Ξενοφῶν, περιγράψαντες τὰ ἴδια αὐτῶν παθήματα καὶ τὰς ἰδίας αὐτῶν πράξεις, διετήρησαν μεγίστην ἀμεροληψίαν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἀνὰ χεῖρας ἱστορίας τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα τοῦ συγγραφέως, καὶ τὸ πατροπαράδοτον αὐτοῦ μῖσος κατὰ πατροπαραδότων ἐχθρῶν, δὲν παρέσυραν αὐτὸν εἰς τὸ νὰ διαστρέψῃ ἢ νὰ ἐπισκιάσῃ τὴν ἀλήθειαν. Ἐνὶ λόγῳ μιμεῖται ἀναντιρρήτως τὴν τελείαν ἀμεροληψίαν τῶν ἀρχαίων ἐκείνων παραδειγμάτων ὅταν ἐξιστορῇ τὰς παρεκτροπὰς ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, τοὺς ἀλλεπαλλήλους παροξυσμοὺς τῆς θηριωδίας καὶ τῆς δειλίας αὐτῶν, τὴν ἀναλγησίαν ὅτε ἦτο ἀνάγκη δραστηριότητος, καὶ τὰ ἀτυχῆ σχέδια ὅτε ἦτο καιρὸς ἐνεργείας. Ὅσοι θέλουσιν, ἐπιφέρει ἡ ἐφημερὶς τοῦ Λονδίνου, νὰ συλλάβωσιν ἰδέαν περὶ τοῦ χριστιανικοῦ λαοῦ οὗτινος μερίς τις μὲν ἀνέκτησε, μερίς τις δὲ ἄλλη καταφλέγεται ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ ἀνακτήσῃ ἐλευθερίαν, πρέπει νὰ ἀναγνώσωσι τὴν ἱστορίαν ταύτην. »

Ἐὰν, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν αἰώνων, ἡ πρώτη τοῦ ἱστοριογράφου ἀρετὴ εἶναι ἡ ἀμεροληψία, ὁ συμπολίτης ἡμῶν ἔχει ἅμα ἀκέραιον, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς γνωστοτάτης ἐκείνης ἐφημερίδος, τὴν ἀρετὴν ταύτην. Τὸ καθ' ἡμᾶς, δὲν συγχαιρομεν σήμερον τὸν συγγραφέα, διότι ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἔχομεν τοιαύτην πεποίθησιν.

Πρὶν ἢ εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἱστορικῆς πραγματείας, ἡ ἐφημερὶς τοῦ Λονδίνου προτάσσει ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς νεωτέρας ἡμῶν γλώσσης. Εἶναι περίεργον νὰ μάθωμεν πῶς θεωροῦσιν οἱ Ἄγγλοι τὴν γλῶσσαν ἣν τινα λαλοῦμεν καὶ γράφομεν σήμερον.

« Ἡ γλῶσσα τῆς Ἱστορίας εἶναι ἡ νεοελληνική, τὴν ὁποίαν μεταχειρίζονται ὅλοι οἱ πεπαιδευμένοι· γλῶσσα παραπλησία τῆς ἀρχαίας Ἀττικῆς, διαφέρουσα ταύτης μόνον κατὰ τὴν κατάληξιν, καὶ πάντα ἀπηλλαγμένη τῆς διαφθορᾶς ἥτις ἐμόλυνεν αὐτὴν ἐπὶ δουλείας τεσσάρων ἑκατονταετηρίδων. Πολλοὶ ἐξ ἡμῶν διξάζουσιν ὅτι ἡ νεοελληνικὴ διαφέρει τῆς ἀρχαίας ὅσον ἡ Ἰταλικὴ τῆς Λατινίδος· ὑπάρχουσι μάλιστα καὶ λόγιοι ἀγνοοῦντες ὅτι δὲν διαφέρουσιν οὐσιωδῶς πρὸς ἀλλήλας, καὶ ὅτι πλεῖστοι τῶν τύπων τῆς νεωτέρας εἶναι οἱ αὐτοὶ τῶν δοκιμωτέρων κλασικῶν τῆς ἀρχαίας, ἢ τουλάχιστον τῆς ἐποχῆς τῶν Ἑβδομήκοντα. Εἶναι δὲ βέβαιον ὅτι καὶ μεταξὺ αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων ὑπάρχουσι συγγραφεῖς ζητοῦντες νὰ ἐπαναφέρωσι τὸν γραπτὸν τουλάχιστον λόγον εἰς τὸ ὕφος τοῦ Δημοσθένους. Ὁ Κ. Τρικούπης ἀποδοκιμάζει τὴν προσπάθειαν ταύτην καὶ λέγει πολλὰ ὀρθῶς, ὅτι ὁ δωρικὸς τύπος τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς εἶναι ἄξιος λόγου ὡς καὶ ὁ τῆς Ἀττικῆς, τὸν ὁποῖον προετίμησεν ἡ ἀρχαιότης. « Δυστύχημα, λέγει, ἤθελεν εἶσθαι ἐὰν ἄνδρες πεπαιδευμένοι, ἁρπαζόμενοι ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῶν παρελθόντων, κατελίμπανον τοὺς συνήθεις τύπους τῆς γλώσσης, καὶ ἔπλαττον φιλολογίαν τῆς ὁποίας εὐάριθμοί τινες σοφοὶ ἤθελον κρατεῖ τὴν κλεῖδα, ὥστε, ὡς πάλαι ἐν Αἰγύπτῳ, νὰ ὑπάρχωσι δύο εἴδη λόγου γραπτοῦ, τὸ τῶν λογίων καὶ τὸ τοῦ λαοῦ. » Ἡ παρατήρησις αὕτη εἶναι ὀρθοτάτη· διότι τότε μόνον ἡ φιλολογία ἔχει ἰσχὺν καὶ νεῦρα ὅταν, αἱ μὲν ἐμπνεύσεις

αὐτῆς πηγάζουσιν ἐκ τῆς καρδίας τοῦ λαοῦ, τὰ δὲ κοινὰ αἰσθήματα ἑρμηνεύονται διὰ κοινῶν λέξεων. Ὁ συγγραφεὺς λοιπὸν ἐπὶ τοιούτων ἀρχῶν βαίνων, διατηρεῖ τὰς ἐνεστώσας καταλήξεις καὶ φρασεολογίας. Ὡς πρὸς τὰς λέξεις ὅμως ὑπάρχει διαφορά. Πρὸ εἰκοσιπέντε ἤδη ἐτῶν ἡ μὲν Ἑλλὰς ἦτο δούλη, ἡ δὲ γλῶσσα αὐτῆς χυδαιοτάτη· ἀλλ' ὅτε φῶς ἐλευθερίας ἔλαμψεν ἐπ' αὐτήν, αἱ νέαι ἰδέαι, ἵνα ἑρμηνευθῶσιν, ἀπήτησαν νέας λέξεις. Κτυχῶς εὑρυτάτη ἀπυλίκα λέξεων ὑπάρχει πρόχειρος ἐν Ἑλλάδι, ὅπου πᾶς λόγιος θεωρεῖ ὅλας τὰς ἐν τῷ Θουκυδίδῃ καὶ Πλάτωνι ὡς ἀνηκούσας εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ. Αἱ νέαι φρασεολογίαι ὑπηθέτουσι βαίαν μεταβολὴν τοῦ τρόπου τῆς δημώδους ἐκφράσεως, καὶ μάλιστα τῶν δημωδῶν ἰδεῶν· αἱ λέξεις ὅμως δὲν ἀπαιτοῦσιν εἰμὴ μνήμην· δὲν προσβάλλουσι τὰς συνηθείας· δὲν ὑποσκελίζουσιν ἄλλας, κενὸν μόνον ἀναπληροῦσιν Οὕτως, ἐν τῷ προκειμένῳ συγγράμματι, ὁ λόγιος θέλει ἀνορεῖ τὴν ἀρχαίαν τῶν Ἑλλήνων γλῶσσαν ὀραλωτέραν καὶ ἀναλυτικωτέραν, καὶ συλλάβοι ἰδέαν τινὰ περὶ τοῦ λαοῦ τοῦ διατηροῦντος καὶ χωρμένου, καὶ ἐπεκτείνοντος καθ' ἑκάστην αὐτήν. »

Ἀλλ' εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Κ. Τρικούπη ὀφείλομεν εὐεργέτημα πολὺ ἀξιολογώτερον, κατὰ τὰς ἐνεστώσας περιστάσεις, καὶ τῆς ἀκριβοῦς περιγραφῆς τῶν γεγονότων, καὶ τῆς περὶ τὴν γλῶσσαν ἐμπειρίας. Ἀπὸ πολλῶν μηνῶν, ἀφότου ἡ αἰφνιδία ἔκρηξις τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, ἐξακοντίσασα μύθους πυοὸς ἀνὰ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην, πυνθανόμεθα νὰ καταφλέξῃ αὐτήν, ἡ Ἀγγλικὴ ἐφημερὶς, παρ' ἧς ἐδανειόθημεν τὰς ἀνωτέρω περικοπὰς, ἀντιπαλαίουσα πρὸς τοὺς θεωροῦντας ἀνακόφευκτον καὶ ἐπομένως ἐπεσπεύδουσας τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου, ὑπέπεσεν εἰς ἀντιφάσεις, καὶ ἐξέφρασε πολλάκις ἰδέας, βεβαίως οὐχὶ εὐμενεῖς, περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἀνατολὴν χριστιανῶν. Αἱ ἀντιφάσεις καὶ αἱ ἰδέαι αὗται γεννῶσι τὴν ὑποψίαν ὅτι οἱ σοφοὶ τῆς ἐφημερίδος ἐκείνης συντάκται γνωρίζουσιν εἰσέτι ἀτελῶς τὰ περὶ τῶν ἀνατολικῶν λαῶν καὶ πραγμάτων· τὴν ἄγνοιαν δὲ ταύτην φαίνεται ὅτι ὁμολογοῦσι καὶ αὐτοὶ σήμερον λαλοῦντες εὐνοϊκώτερον περὶ τῶν λαῶν τούτων, ἀναγνωρίζοντες, ὡς ἴδομεν, τὴν ἀνάγκην τῆς συρροῆς πολλῶν καὶ παντοίων εἰδήσεων εἰς μόρφωσιν ἰδέας ὀρθωτέρας περὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, καὶ χαίροντες διὰ τὴν ἔγκαιρον δημοσίευσιν τῆς *Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.*

Πολλὰ βεβαίως καὶ λέγονται καὶ γράφονται ἀπὸ πολλῶν μηνῶν πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ὀρθωτέρας ταύτης ἰδέας. Μακάριοι οἱ ἀγωνιζόμενοι ἐὰν, προσλαμβάνοντες σήμερον βοηθὸν παρὰ τὸν διπλωματικὸν λόγον καὶ τὴν Ἱστορίαν τοῦ Κ. Σ. Τρικούπη, κατορθώσωσι νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ ἰδέα ἐκείνη, καὶ νὰ κατισχύσῃ ἐπὶ τέλους ἡ ἀλήθεια τῆς ἀπάτης καὶ τῶν προλήψεων!

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ.

Ἰατρικὴ Μέλισσα. — Θέμις. — Ἐφημερὶς τῶν Μαθητῶν.

—o—

Μετ' εὐχαριστήσεως βλέπομεν τὸν χρηστὸν καὶ φιλόπονον ἐκδότην τῆς Μελίσσης ἐξακολουθοῦντα ἀκαμάτως τὸ ἔργον ὃ πρὸς κοινὸν καὶ οὐχὶ πρὸς ἴδιον ὄφελος ἀνεδέξατο. Γνωρίζοντες πόσον πολυάριθμοι εἰσὶν οἱ ἐν τῷ ἡμετέρῳ πανεπιστημίῳ τὰς ἰατρικὰς ἀκολουθοῦντες σπουδὰς, πόσον δὲ σπάνια τὰ τῶν σπουδαστῶν βοηθήματα, αἰσθανόμεθα ὅτι οὐ μικρὰν ἀναπληροῖ ὁ Κ. Γουδᾶς ἀνάγκην, χορηγῶν τοῖς νέοις ἰατροῖς, καὶ μάλιστα τοῖς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις μακρὰν πάσης κοινωνίας διατελοῦσι, καὶ ἐστερημένοις πάσης τροφῆς διανοητικῆς, ἀνάγνωσιν αὐξάνουσαν τὰς ἐπιστημονικὰς αὐτῶν γνώσεις, καὶ μὴ ἐπιτρέπουσαν αὐτοὺς νὰ καθυστερήσωσι τῆς ἐν Εὐρώπῃ προόδου τῆς ἐπιστήμης, ἀγνοοῦντες τὰς ἐρευνήσεις, καὶ τὰς νεωτέρας ἐρεύνας καὶ συζητήσεις. Τὸ ἀξιέπαινον τοῦτο περιοδικὸν σύγγραμμα παρέχει συγχρόνως καὶ τοῖς ἡμετέροις τὴν ἀφορμὴν τοῦ νὰ ἐκθέτωσι καὶ τὰς ἰδίας αὐτῶν σκέψεις καὶ παρατηρήσεις περί τε τῶν ἐνδημουσῶν νόσων, καὶ περὶ παντὸς ἄλλου ἀντικειμένου ἀφορῶντος τὴν ἐπιστήμην.

Τοσαύτην δ' αἰσθανόμεθα ὑπὲρ τοῦ περιοδικοῦ τούτου συγγράμματος συμπάθειαν καὶ ὑπόληψιν, ὥστε δὲν δυναμεθα ν' ἀποσιωπήσωμεν τὴν λύπην ἡμῶν, ὅτι ἐγένετο δεκτὴ ἐν τῷ ἐπιχάτῳ αὐτοῦ φυλλαδίῳ ἡ περὶ τῶν ἐπιταφίων λόγων τοῦ ἀξιοτίμου ἰατροῦ Κ. Πρινάρη ἐπιστολή. Τὸ περιεχόμενον αὐτῆς εἶναι ἀνάξιον τῆς ἐμβριθοῦς συλλογῆς, εἰς ἣν δὲν ἔπρεπε νὰ καταταχθῇ, καὶ ἄδικος καὶ ἀδικαιολόγητος ἡ κατὰ τοῦ Κ. Πρινάρη καταφορὰ δι' ἀριθμητικὰ παραράματα περὶ τὸν βίον τοῦ ἀγαπητοῦ τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τοῖς ἐπιστήμοσι μακαρίτου Πετζάλη. Τοιαύτη μεμψίμοιρος καὶ μικρολόγος κριτικὴ, οὐδόλως ὠφελεῖ τοὺς ἀναγινώσκοντας, καὶ βλάπτει τὸν γράφοντα. Τίς δὲν γνωρίζει πῶς συντάττονται οἱ Ἐπιτάφιοι οὗτοι, ὀλιβεραὶ πορφολυγες τῆς στιγμῆς, ἐν μέσῳ δακρύων φυόμεναι, καὶ εἰς ἀτελεῖς βαρυαλγούντων καὶ τεθορυβημένων συγγενῶν πληροφορίας στηριζόμεναι; Ἡ *Μέλισσα* εἶναι ἄξια εἰς ἐπιστημονικὰς καὶ ἐμβριθεῖς μόνον ἐπιχαρίσεις ν' ἀνοίγῃ τὰ τεύχη της.

Τὸν αὐτὸν ἔπαινον καὶ διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους πρέπει ν' ἀπονείμωμεν καὶ εἰς τὸν ἐκδότην τῆς *Θέμιδος* Κ. Σγούταν, ὅστις ἠνέῳξε ταμεῖον εἰς ὃ οἱ λογιώτεροι καὶ ἐργατικώτεροι τῶν παρ' ἡμῖν νομομαθῶν καταθέτουσι πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν τὰ προϊόντα τῶν ἰδίων σπουδῶν.

Τέλος δὲ, ἐπειδὴ περὶ περιοδικῶν ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων ὁ λόγος, δὲν δυνάμεθα ἄνευ ἀδικίας νὰ μὴ κατατάξωμεν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τὴν *Ἐφημερίδα τῶν μαθητῶν*, ἧς τὸ πλεῖστον καὶ ἄριστον μέρος περιέχει ὕλην καθαρῶς ἐπιστημονικὴν, καὶ εἰς καθηρεύουσαν καὶ ἀκριβῆ γλῶσσαν γεγραμμένα ἢ μεταφραζόμενα ἀναγνώσματα ὠφελιμώτατα τῇ σπουδαζούσῃ νεολαίᾳ, καὶ πολλῶν καὶ ἀξιολόγων βιβλίων ἀναπληροῦντα τὴν ἔλλειψιν.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

—✤—

Ἐν Μιδιολάνοις ὑπῆρξέ ποτε ἰατρὸς, ὅς τις ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν ἴασιν τῆς παραφροσύνης κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον· ἔδεσε τὸν πάσχοντα εἰς πάλον, τὸν ὁποῖον ἔστηνον κατὰ κάθετον ἐν μέσῳ λίμνης βορβορώδους, εἰς ἣν ἐβύθιζον τὸν ἀσθενῆ, κατὰ τὸν βαθμὸν τοῦ πέθους του. Ἄφινον δὲ αὐτὸν εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν ἐωτοῦ ἡ πεῖνα ἢ τὸ ψύχος τὸν ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ὑγιᾶ του κατάστασιν. Μεταξὺ τῶν ἀσθενῶν τούτων εὑρέθη τις, ὅς τις, διαμείνας πολὺν χρόνον εἰς τὸ λουτρὸν τοῦτο, ἤρχισε νὰ δίδῃ σημεῖα βελτιώσεως· διὸ ὁ ἰατρὸς, ἐπὶ τῇ παρακλήσει του, ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ περιπατῇ εἰς τὴν οἰκίαν καὶ τὴν αὐλήν του, ἐπὶ τῇ συμφωνίᾳ ὅμως τοῦ νὰ μὴ θέτῃ τὸν πόδα του ἔξω τῆς εἰς τὴν λεωφόρον ἀγούσης πύλης· ὁ πάσχων ὑπεσχέθη τοῦτο καὶ ἐτήρησε τὸν λόγον του. Ὅτε ἡμέραν τινὰ οὗτος ἦτον εἰς τὴν πύλην θηρευτής τις διήρχετο ἔφιππος ἔχων εἰς τὴν χεῖρα ἱέρακα, κύνας καὶ πᾶσαν τὴν ἀναγκαίαν ἀποσκευήν. « Κύριε, ἔκραξεν αὐτὸν ὁ παράφρων, μίαν λέξιν, σᾶς παρακαλῶ. Τί εἶναι αὐτό; τὸν ἠρώτησεν· εἰς τί χρησιμεύει ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον φέρετε ἐκεῖ; » ἀπέκτεινε δὲ καὶ ἄλλας παρομοίας ἐρωτήσεις. Ὁ εὐπατρίδης ἔσχε τὴν ἀγαθότητα ν' ἀπαντήσῃ εἰς αὐτὸν ἐν λεπτομερείᾳ.— Τὸ ζῶον, ἐφ' οὗ κάθημαι, ὀνομάζεται ἵππος, καὶ διατηρῶ αὐτὸν πρὸς διασκέδασίν μου, τὸ δὲ πτηνὸν τοῦτο ὀνομάζεται ἱέραξ καὶ συλλαμβάνει ἱπτάμενος ὄρτυγας καὶ πέρδικας· οἱ δὲ κύνες οὗτοι εἶναι θηρευτικοί, ἀνακαλύπτοντες τὰ θηρευόμενα ζῶα ἢ πτηνά. — Κάλλιστα, λέγει ὁ παράφρων· ἀλλὰ πόσον δύναται ν' ἀναβῇ ἡ ἀξία τῶν θηρευομένων ὑφ' ὑμῶν κατ' ἔτος πτηνῶν; — Δώδεκα ἕως δεκαπέντε λουδοβίκεια χρυσᾶ. — Πόσον δαπανᾶται διὰ τὴν διατάρησιν τῶν πτηνῶν τῶν ἵππων καὶ τῶν κυνῶν; — Ἴσως δεκαπεντάκις περισσότερον, — Ἀπομακρύνθητε λοιπὸν, ἀπεκρίθη ὁ παράφρων, τὸ ταχύτερον, πρὶν ἢ ὁ ἰατρός μου σᾶς ἴδῃ· διότι ἐμὲ μὲν ἔδεσε διὰ μικρὰς αἰτίας μέχρι τῆς ζώνης εἰς τὴν λίμνην, ὑμᾶς δὲ θέλει δέσει μέχρι κεφαλῆς, ἐὰν μάθῃ τὴν ὁποίαν κάμνετε κακὴν χρῆσιν τοῦ πλούτου σας.

— Ὁ Καλίφης Ἐγιάγης, ὅς τις ὑπῆρξεν ἡ φείκη καὶ ὁ τρόμος τῶν λαῶν διὰ τὰς ὠμότητάς του, διέτρεχε τὰς εὐρείας πεδιάδας τῆς αὐτοκρατορίας του ἄνευ θεραπόντων καὶ ἄνευ διακριτικοῦ σημείου. Ἀπαντήσας δέ ποτε Ἄραβα τῆς ἐρήμου πρὸς αὐτὸν εἶπε — Φίλε, ἐπεθύμουν νὰ μάθω ἀπὸ σὲ, τί ἄνθρωπος εἶναι αὐτὸς ὁ Ἐγιάγης, περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλοῦσι τόσον πολύ; — Ὁ Ἐγιάγης δὲν εἶναι ἄνθρωπος, ἀπεκρίθη ὁ Ἄραψ, ἀλλὰ τίγρις, θηρίον ἀνήμερον. — Τί ἀποδίδουσιν εἰς αὐτόν; — Πλῆθος ἐγκλημάτων· χαίρει διὰ τὸ χεόμενον αἷμα τῶν ὑπηκόων του. — Τὸν εἶδες ποτέ; — Ὄχι; — Ὕψωσε λοιπὸν τοὺς ὀφθαλμούς σου, εἶναι αὐτός, μεθ' οὗ ὁμιλεῖς. — Ὁ Ἄραψ, χωρὶς νὰ δείξῃ τὴν παραμικρὰν ἔκπληξιν, λέγει εἰς αὐτὸν θαῤῥαλέως. — Ἀλλὰ σὺ γνωρίζεις τίνος εἰμί; — Ὄχι. — εἰμὶ ἐκ τῆς οἰκογενείας τοῦ Ζοβαΐρου, τῆς ὁποίας ἕκαστος ἀπόγονος γίνεται παράφρων μίαν ἡμέραν τοῦ ἔτους· σήμερον δὲ εἶναι ἡ ἡμέρα μου. — Ὁ Ἐγιάγης ὑπερευδίασεν ἀκούσας τὸ τόσῳ πνευματώδες δικαιολόγημα καὶ τὸν συνεχώρησεν.

— Ἰωάννης Λουδοβίκος Ἐλισάβετ ἐκ Κανδιάκου ἔμαθεν ἀπὸ τῆς κοιτίδος του νὰ διακρίνῃ τὰ γράμματα. Κατὰ τὸν τριακοστὸν μῆνα τῆς ἡλικίας του ἐγνώριζεν ὅλα, τά τε κεφαλαῖα καὶ τὰ μικρά, κατὰ δὲ τὸ τρίτον ἔτος ἀνεγίνωσκεν ἀκριβῶς Λατινικὰ καὶ Γαλλικὰ ἔντυπα ἢ χειρόγραφα. Κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος ἐξέμαθε τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν, καὶ τὸ ἑπτὸν, μετέφραζεν ἀπροσκόπτως τοὺς δυσκολωτέρους συγγραφεῖς. Κατὰ δὲ τὸ ἕκτον ἔτος ἀνεγίνωσκε Ἑλληνικὰ καὶ Ἑβραϊκά. Ἤξευρεν ἕκτοτε τὰς ἀρχὰς τῆς ἀριθμητικῆς, τῆς ἱστορίας, τῆς γεωγραφίας, τῶν σημάτων καὶ νομισμάτων. Ἐν διαστήματι τεσσάρων ἑβδομάδων κατώρθωσε νὰ γράφῃ εὐχερῶς καὶ εὐκόλως. Τὸ Μομπελλιέραν, ἡ Γρενόβλη, τὸ Λούβδυνον, οἱ Παρίσιοι αὐτοὶ ἐθύμασαν τὰς πρόοδους, τὰ πρώϊμα πλεονεκτήματα καὶ τὴν ἕκτασιν τῶν γνωσεών του. Ἀνέγνωσε πλῆθος ποιητῶν, ῥητόρων, ἱστορικῶν, φιλοσόφων, γραμματικῶν, ἐν ἡλικίᾳ καθ' ἣν τὰ ἄλλα παιδία μόλις ἐξεύρουσι νὰ βατταρίζωσι τὴν γλῶσσάν των. Ἀλλὰ τὸ μικρὸν τοῦτο θαῦμα ἐξέλιπεν ἄμα φανὲν, ἀποθανὸν ὀπταετές.

ΠΟΙΗΣΙΣ.

—o—

Μεταξὺ τῶν δημοσίων τελετῶν ὅσαι ἐφαίδρυνον καὶ ἐκόσμουν τὸν βίον εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ὑπῆρχον τινὲς ἀρκοῦσαι αὗται καὶ μόναι ὅπως ἀποδείξωσιν ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἦν ἡ βασιλὶς τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ. Ὡραῖον ἦν ἀναμφιβόλως τὸ θέαμα, ὅταν μυριάδες ἀνδρῶν, ἀφ' ὅλων τῶν ἐσχατιῶν τῆς Ἑλληνικῆς γῆς συῤῥευσάντων, περιεκάθηντο θαυμάζοντες τῶν νέων τὴν ῥώμην καὶ τὸ πλαστικὸν κάλλος, καὶ ἔστεφον τὸν εἰς τὸν δρόμον, τὴν πάλην καὶ τὸ παγκράτιον ἀριστεύσαντα. Ἀλλ' ὅτε σεμνὸς προτίχετο ὁ Ἡρόδοτος, καὶ ἀνεγίνωσκε τὴν ἀθανάτους πράξεις διηγουμένην ἀθάνατον ἱστορίαν του, ὅταν χρυσῆν λύραν κροτῶν ὁ ποιητὴς ἐψάλλεν ἐνθουσιώδεις συνθέσεις, καὶ τὸ ῥῆμα τῶν ἐπῶν του μετεδίδετο εἰς τοὺς ἀκροωμένους, καὶ αἱ μυριάδες τῶν Ἑλλήνων χειροκροτοῦν-

σαι καὶ ἀνευφημοῦσαι, τὸν ἕστεφον διὰ δάφνης, ὅταν τὴν εὔκλειαν ταύτην ἐπεζήτουν Σοφοκλεῖς καὶ Αἰσχύλοι, καὶ μετ' αὐτοὺς καὶ οἱ ἰσχυροὶ καὶ μεγάλοι, καὶ οἱ Διονύσιοι τῶν Συρακουσῶν, τότε ἐδύνατο νὰ σεμνύνηται ἡ Ἑλλὰς ὅτι οὐ μόνον τῆς δυνάμεως, ἀλλὰ καὶ τῆς διανοίας εἶχε τὸ σκῆπτρον.

Τὰς εὐκλεεῖς ταύτας διὰ τὴν Ἑλλάδα τελετὰς ἀνενέωσε κατὰ τὸ λῆγον θέρος ἡ ἀδελφὴ Ἑπτάνησος στέψασα δημοτελῶς ὡς ΠΟΙΗΤΗΝ τὸν πρῶτον αὐτῆς ἄρχοντα, τὸν ὑψηλότατον πρόεδρον τῆς Γερουσίας, Κόμητα Κανδιανὸν Ῥώμαν.

Τὴν 26 Ἰουλίου συνέρρευσεν εἰς τὴν περιφανῆ αἴθουσαν τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου, ἥτις φέρει τὸ λαμπρὸν ὄνομα Ὄλυμπος, πλῆθος ἄπειρον, ἐνταυτῷ δὲ καὶ ἐκλελεγμένον, πᾶσα ἡ τῶν νήσων ἀριστοκρατία, τῆς τε γενετῆς καὶ τῆς διανοίας, ὑπερτάτους ἀντιπροσώπους ἔχουσα τὸν Μουστοξύδην, τὸν Θωμαζέον, τὸν ποιητὴν Σολομόν, τὸν Βράϊλαν, καὶ τοσούτους ἄλλους, ἐφ' οἷς δικαίως ἐγκαυχᾶται ἡ Ἑπτάνησος, καὶ τὴν συνέλευσιν προέδρευεν ὁ Παιδε ὀνόμος ἄρχων, Στέφανος Παλδοβᾶς.

Μεταξὺ δὲ τῶν ἀνευφημιῶν τοῦ πλήθους ἐγερθεὶς ὁ πρόεδρος τῆς Ἰονίου Βουλῆς, Κ. Πέτρος Βράϊλας, στέμμα δάφνης διὰ χειρὸς ἔχων, ὡς νέος τοῦ Ἀπόλλωνος Ἱεροφάντης, ἐπροσφέρεν αὐτὸ εἰς τὴν Λύτου Ὑψηλότητα, τὸν Κ. Κανδιανὸν Ῥώμαν, καὶ ἐν ὀνόματι πάσης τῆς ὁμηγύρεως τὸν ἀνεκήρυξε ΠΟΙΗΤΗΝ. Γενικαὶ χειροκροτήσεις ἐδέχθησαν τὴν στέψιν ταύτην, τὴν διεδέχθησαν δὲ ἐκφωνήσεις διαφόρων φιλολογικῶν καὶ ποιητικῶν συνθέσεων, ἐν αἷς ἐξόχως ἀξιομνημόνευτοι ἐφάνησαν ὁ Λατινικὸς διθύραμβος τοῦ ἱππότου Ἀλεξάνδρου Δαμασκηνοῦ, ὁ εἰς τὰς Μούσας ὕμνος τοῦ Δόκτορος Τρύφωνος, καὶ ἡ Σαπφικὴ ᾠδὴ τοῦ Κ. Δοβέρδου, τοῦ γνωστοῦ συγγραφέως τῆς «Ποικίλης Στοᾶς.»

Ἡ τελετὴ αὕτη βαθεῖαν ἐπροξένησεν ἐντύπωσιν ἐφ' ὅλων τῶν παρευρεθέντων, καὶ εἰς τὸ στάδιον τῆς διανοητικῆς πάλης δεικνύουσα καταβαίνοντας τοὺς τὴν πρώτην κοινωνικὴν κατέχοντας θέσιν, ἀπέδειξε πόσον οἱ διανοητικοὶ ἀγῶνες τιμῶνται παρὰ τοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν, καὶ ἐνεψύχωσεν ἐνθουσιάσασα πάντας τοὺς εἰς τούτους ἀλειφομένους.

ΤΟ ΤΥΦΛΟΝ ΠΑΙΔΙΟΝ ΑΠΟΘΝΗΣΚΟΝ.

(Ἐκ τῶν τοῦ Charles Swain).

I.

Ὦ μῆτέρ μου! ὦ ἀδελφή! δὲν εἶσθ' ἐμοῦ πλησίον;
Οἱ κεκλεισμένοι ἀγρυπνοῦν, ὦ μῆτερ, ὀφθαλμοί μου.
Ποθῶ νὰ σὲ ἀκροασθῶ· τὸ θνῆσκόν σου παιδίον.
Κύλόγησε, ἀναχωρῶ ἐκ ταύτης τῆς ἐρήμου!
Ὦ μῆτερ, τὸ λευκεῖον μὲ ἔφεραν τὸ νέον;
Ἐνόμιζον ὅτι τὴν γῆν πρὶν ἀποχαιρετίσω
Τὸ μῦρον τοῦ νεοθαλοῦς φυτοῦ μου ποτὲ πλέον
Ποτὲ δὲν θὰ ῥοφήσω.

II.

Μυστηριῶδες ἄρωμα ἀπὸ τῆς κάλυκός του
Πάντοτ' ἐθάρρυνε μ' ἔθιγε τὸ βάθος τῆς καρδίας·
Μεθ' ὅλης κατεργόμενον τῆς ὡραιότητός του
Ποτὲ δὲν μ' ἐπροξένησε τὸ ἔαρ θρηνῳδίας.
Συμπάθεια' ἀνεξήγητος, ὡραῖον αἰσθημά τι
Κατεῖχε τὴν καρδίαν μου, τὸν θρόμβον τοῦ δακρύου
Ὅτ' ἠσθανόμην πίπτοντα, κι' ὁ θρόμβος ἐκυμάτει
Ἐπὶ τοῦ λευκοίου!

III.

Ὅταν λοιπὸν ἡ σκοτεινὴ ζωή μου τελειώσῃ,
Καὶ τὸ τυφλὸν παιδίον σου ὁ τάφος ὅταν κρύψῃ,
Χρέος σεπτὸν, ὦ μῆτέρ μου, ἡ χεὶρ σου θὰ πληρώσῃ
Ἐὰν ἐπὶ τοῦ τάφου μου λευκοίκόν τι ῥίψῃ.
Τὸ ἄνθος τοῦτο θ' ἀναδῇ ὅπου καὶ ἡ ψυχή μου,
Καὶ εἰς τοὺς πόδας τοῦ Θεοῦ ἐκ νέου θὰ βλαστήσῃ·
Αὐτὸ, ὅταν ἀνοίξωσιν ἐκεῖ οἱ ὀφθαλμοί μου,
Τὸ φῶς μου θ' ἀπαντήσῃ.

IV.

Μὴ κλαίῃς, μῆτέρ μου, ἐὰν ἐγὼ ἐμπρός σου κλαίω.
Τὰ δάκρυά μου δὲν γεννᾷ ἐνδόμυχος λύπη·
Ὦ! διὰ τί νὰ θλίβωμαι ἐνῷ ἐπάνω πλέω,
Ἐκεῖ, πρὸς τ' ἄστρα' ὅπου φῶς ὑπάρχει καὶ γαλήνη;
Ἀλλ' ἀγαπῶ, ἀλλ' ἀγαπῶ, ὥστε θαρρῶ τὸ ἀκότος
Μὲ εἶν' εὐχάριστον ἐδῶ, καθὼς τὸ φῶς ἐπάνω.
Πῶς θὰ εὑρῶ τὸ ψίλτρον σου ἐκεῖ, εὐσυνειδότως
Δὲν τὸ καταλαμβάνω.

V.

Ὦ! μίαν ἡ καρδία μου ἠγάπησε μητέρα.
Ὡς τὴν καρδίαν σου ἡ γῆ δὲν περιέχει ἄλλην·
Δι' ἄλλην ἡ ἀγάπη μου δὲν ἦτο θερμοτέρα·
Μὲ τί καρδίας, μῆτέρ μου, μ' ἐπαρηγόρουν πάλιν.
Πάσαν αὐγὴν Κυριακῆς, τὸ ταπεινόν μου μνῆμα
Κλίνουσα μ' ἄνθη θὰ κοσμῇς, μὲ δάκρυα θὰ λούῃς,
Πλὴν τὴν εὐχαριστοῦσάν σε φωνήν μου εἰς τὸ κῦμα.
Τῆς αὔρας δὲν θ' ἀκούῃς.

VI.

Πολλάκις αἱ ξανθόχρυσαι ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου
Θέλουν εἰς τὴν νεκρόσιμον οἰκίαν μου εἰσδύσει,
Ὡς βλέμμα τι τοῦ Πλάστου μας τοῦ μετὰ ταῦτα βίου
Τὴν αἰωνίαν χαρμονὴν εἰς τὴν ψυχὴν μηνύσει.
Καὶ τὰ πτηνὰ τοῦ ἔαρος συχνὰ θὰ κελαδῶσι,
Τὸ τρυφερόν των μέλισμα τὸ στόμα των θὰ χώσῃ,
Ἐνῷ ὡς μάρμαρον αὐτὰ τὰ χείλη θὰ σιγῶσι
Καὶ πᾶσά μου ὀδύνη.

VII.

Συχνὰ τὰ μέλη μου ἰδρώς, ὦ μῆτερ, βρέχει κρύος,
Ὅταν μὲ ἔρχετ' εἰς τὸν νοῦν τοῦ τάφου ἡ ἰδέα.
Καὶ προσπαθῶ, καὶ προσπαθῶ σφοδρῶς, ἐναγωνίως,
Μὴ μὲ ἐκρύγῃ ἡ πνοὴ ποτὲ ἡ τελευταία.
Θέλει μὲ σώσει ὁ Θεὸς, θέλει μὲ βοηθήσει,
Καὶ θέλει παρηγορηθῇ ἡ τρέμουσα ψυχή μου·
Εἰς τὴν πρὸς σὲ ὑπακοὴν μὲ εἶχεν ἀδηγήσει,
Ὦ μῆτερ, ἡ ζωή μου!

VIII.

Ἀ! σφίγξε με καλύτερα εἰς τὰ θερμά σου στήθη!
Τὴν φλέγουσάν μου κεφαλὴν ἀνόρθωσε . . . ὦ! πόσον
Πρὸς σὲ ἀγάπη, μῆτέρ μου, ἐντός μου ἐπεχύθη!
Ἀλλ' ἡ καρδία μου παλμοὺς ἀγάπης πρὶν παγώσῃ.
Ὅταν ἐπάνω ὁ Θεὸς τὸ φῶς του μὲ χαρίσῃ,
Καὶ ἐπιβλέψω πρὸς τὸ φῶς ἐγὼ τοῦ παραδείσου,
Τί δεύτερος παράδεισος! ἐὰν μὲ ἀπαντήσῃ
Ὦ μῆτερ, ἡ μορφή σου!

Μάντζεστερ. Σεπτέμβριος 1853.

Χ. Α. Παρμενίδης.

—o—